A°. 1859. N°. 256.

Opregte Maandagsche

HAARLEMSCHE COURANT

van 31 October.

[*Bij N°. 256 dezer Courant behoort een Vervolg.*]

Bij N°. 256 dezer Courant behoort de *Memorie van beantwoording, betreffende de spoorwegen.*

WEENEN, 26 October.

De aanstaande bijeenkomst van een Congres wordt thans hier ter stede voor genoegzaam zeker gehouden, maar niet voor dat de daarbij te vertegenwoordigen mogendheden zich, langs den diplomatieken weg, over de tot stand te brengen besluiten met elkander zullen hebben verstaan; inzonderheid wat betreft de oplossing der italiaansche verwikkelingen. Naar men verzekert, is reeds een ontwerp dienwegens, door de oostenrijksche Regering in verband met de fransche opgemaakt, aan verdere daarbij betrokken Kabinetten medegedeeld. De inhoud is niet bekend, en al wat deswegens onder de menigte wordt gebragt, berust op geruchten, die min of meer bevestiging behoeven. Alleen wordt als zeker gesteld, dat de aansluiting der Staten der italiaansche dusgenaamde *Liga* aan Sardinie bij dit ontwerp als ongeoorloofd, en het herstel der uitgeweken Souvereinen in het hoog gezag binnen hunne Staten als zeer wenschelijk wordt verklaard.

Men twijfelt er niet aan, of Pruissen en Rusland zullen, indien het voormeld gerucht op de waarheid berust, zich met de voorstellen van Oostenrijk vereenigen, maar niet dan onder voorwaarde, dat in de bedoelde Staten zoodanige hervormingen in het burgerlijk bestuur zullen worden ingevoerd, als kunnen strekken om de Regering der wettige Vorsten en beheerschers te waarborgen tegen verdere aanranding van de zijde der bevolking. Oostenrijk zal zich daar niet tegen verklaren. Engeland alleen houdt het herstel der bedoelde Souvereinen in het gezag over hunne Staten tot dusverre voor zeer ongeraden, maar men heeft de hoop nog niet opgegeven, om de britsche Regering in dat opzigt tot andere gedachten te brengen.

— Van de zijde der Regering wordt bepaaldelijk aangekondigd, dat het gerucht, als of er verschil van gevoelens bestond onder de ministers, met betrekking tot regerings-aangelegenheden, allezins ongegrond is, even als het verontrustende gevolg, 't welk daaruit is afgeleid.

— Het wordt thans voor zeer waarschijnlijk gehouden, dat het ontslag van den minister *v. Hubner* is teweeggebragt door een niet uit den weg te ruimen verschil van gevoelens over de toekomstige regeling der landsregering in Hongarije. De gewezen minister schijnt overtuigd te zijn, dat, zonder toetegeven aan het verlangen van de hoofden der oud-behoudende partij daar te lande, op den duur niet op het instandhouden van orde en rust kan worden gerekend, en dat bij zijne ambtgenooten het denkbeeld de overhand heeft behouden, dat aan deze vordering niet kan worden toegegeven, zonder de vereischten van eenheid in het bewind en bestuur in geheel de oostenrijksche monarchie in de waagschaal te stellen. — Thans wordt verzekerd, dat verscheidene tot dus verre in Weenen gevestigde zeer vermogende hongaarsche magnaten den zetel van hun verblijf naar Pesth denken overtebrengen, ten einde aan die aloude en voormalige Rijkshoofdstad zooveel mogelijk luister bij te zetten.

— Dat het vredes-verdrag te Zurich nog niet in behoorlijken vorm is onderteekend, wordt hieraan toegeschreven, dat, ten gevolge van de ongesteldheid van graaf *Colloredo*, de oostenrijksche Regering aan den tweeden gevolmagtigde, den heer *v. Meysenbug*, de bevoegheid heeft willen toekennen om alleen, en als daartoe behoorlijk gemagtigd, tot de onderteekening van het verdrag overtegaan, doch dat van de zijde van Frankrijk daar geen genoegen mede is genomen, op grond, dat, indien van de fransche zijde twee gemagtigden onderteekenen, gelijkstelling en derhalve de waardigheid van Frankrijk vordert, dat ook van den oostenrijkschen kant twee diplomaten tot de onderteekening gemagtigd zullen worden. Men verzekert, dat Oostenrijk maatregelen zal nemen, om ten spoedigste aan dit bezwaar te gemoet te komen.

De zending van den hooggeplaatsten Aartshertog *Albrecht* naar Warschau schijnt in Parijs nogal eenig opzien te hebben gebaard.

PARIJS, 27 October.

In het nummer van het clericale orgaan, den bekenden *Correspondent*, 't welk gisteren in het licht is verschenen, is een betoog opgenomen van den graaf *de Montalembert*, getiteld: „*Pius IX* en Frankrijk in 1849 en 1859." In dit betoog wordt het tijdelijke gezag van den Paus verdedigd, meer uithoofde van staatkundige dan wel van godsdienstige beweegredenen. De graaf zegt in dit artikel, onder anderen, het navolgende:

„Het is eene zeer ondankbare en zelfs noodelooze moeite, die men zich geeft om met de hedendaagsche wereld, of met de staatkundige en intellectuele magten, door welke dezelve wordt bestuurd, bij de behandeling van eenig politiek vraagstuk, de uitsluitende katholieke regten en belangen te bespreken. Men zal toch diegenen niet tot betere gedachten kunnen brengen, die zelfs het standpunt niet willen erkennen, waarvan hun tegenstander uitgaat, en die al de grondslagen loochenen, of verwerpen, waarop diens overtuiging berust. Wil men ontsnappen aan de argumenten, welke de groote menigte kan begrijpen en tevens aan de droevige noodzakelijkheid om zich te beroepen op de lompe bewijsvoering van den sterksten, dan is men wel genoodzaakt om een terrein op te zoeken, waar men zich zal kunnen verstaan met diegenen, welke noch ons geloof bezitten noch liefhebben, wat wij beminnen. Zij moeten ons volgen, of wij behooren hun te gemoet te gaan, opdat wij ons zullen kunnen ontmoeten dáár, waar worden nageleefd de algemeene wetten van de regtvaardigheid, de zedeleer, de loyauteit, welke ieder, die eerlijk denkt, ieder, die eergevoel bezit, gehouden is na te leven en te eerbiedigen. Men moet zich met hen verheffen tot die groote beginselen van algemeene billijkheid, welke zoo teregt door een jeugdig en opregt republikein zijn bestempeld met den naam van: „*het volkeren-regt der partijen.*" En die beginselen moet men niet alleen openlijk naleven als men overwonnen is, of tot de minderheid behoort, maar vooral dan in toepassing brengen en handhaven, zoodra men de sterkste is. Nooit zijn wij de sterksten geweest, en wij zouden niet wenschen om ooit de sterksten te worden; maar wij stellen er den grootsten prijs op, dat wij nooit bewijsgronden aanvoeren, welke wij naderhand zouden moeten verloochenen. Onze bewijzen moeten zoowel in voor- als in tegenspoed kunnen dienen. Voor alles is het evenwel noodig, dat wij ons verstaan omtrent de voorwaarden, waarop het aan een volk veroorloofd is, om zijne Regering omvertewerpen en te veranderen.

„Men kan eene leer aankleven, zooals ik dat altijd heb gedaan, en welke de meeste Staten van het hedendaagsche Europa, te weten, Zweden, Engeland, Portugal, Nederland, Belgie en Griekenland met hun voorbeeld hebben bekrachtigd, namelijk die der nationale souvereiniteit, of met andere woorden de noodzakelijkheid der toestemming van het volk voor de optreding van eenige Regering, door welke het zal worden bestuurd; maar dit is geheel iets anders, dan de revolutionaire grondslag, dat die toestemming, nadat zij eenmaal is gegeven, 't zij openlijk 't zij stilzwijgend, gedurig kan worden teruggenomen, ook zonder dat daarvoor gegronde redenen aanwezig zijn.

„Neen en nogmaals neen! Het is niet voldoende te erkennen, dat het volk het regt heeft om een eigen wil te hebben en dien kenbaar te maken; het is ook noodig, dat het volk gelijk hebbe; dat zijn wil regtmatig is en de uitdrukking van denzelven gewettigd door de maatschappelijke behoefte. Anders vervallen wij tot de woesten stelregel van *Rousseau*, die beweerde: „*dat het volk geen gelijk behoeft te hebben.*"

— De dagbladen houden zich nog steeds bezig met de door Sardinie aan Frankrijk te betalen schadevergoeding. Te dezer zake wordt aangemerkt, dat men in dit opzigt oneigenlijk spreekt van *eene schadevergoeding* van 60 millioenen en men behoorde te zeggen van *de teruggaaf* van uitgaven, door Frankrijk gedaan tijdens den laatsten oorlog, voor rekening van Sardinie. De oorlogskosten worden uitsluitend door Frankrijk gedragen; zij beloopen 250 millioenen en deze schade zal Sardinie wel nooit *op eene materiële wijze* kunnen vergoeden.

Onder de aangelegenheden, welker oplossing aan de Conferentie te Zurich is opgedragen, behoort ook het vraagstuk of de IJzeren Kroon der voormalige lombardijsche Koningen zal behooren aan Oostenrijk, of wel aan Sardinie. Naar men thans verzekert, is door de Conferentie dit vraagstuk uitgemaakt in het voordeel van Oostenrijk. De voorstanders der italiaansche nationaliteit en onafhankelijkheid zijn zeer ontsteld over dit besluit en beklagen zich over de zwakheid der gevolmagtigden, door welker toedoen de IJzeren Kroon voor Italie is verloren gegaan. Zooals de zaken nu staan, zal Koning *Frans Joseph* zich steeds het regt voorbehouden om, als regtmatige bezitter van de IJzeren Kroon, optetreden als Koning van Lombardije. Hij zou zijdelings te kennen geven, dat hij zich steeds als de wettige Souverein van dat gewest blijft beschouwen, en de afstand van hetzelve aan Koning *Victor Emmanuel* door hem slechts als van tijdelijken en voorbijgaanden aard wordt aangemerkt.

In Milaan is men steeds hoogst misnoegd over de aanspraken van Turin als de hoofdstad van het aanstaande gemeenschappelijke koningrijk. Zelfs warme voorstanders van Sardinie zijn ontevreden over het drijven van de sardinische bewindslieden, en maken de aanmerking, dat men de zaken haren natuurlijken loop moet laten, en het eene bepaalde onmogelijkheid is om Milaan, 't welk sedert eeuwen eene hoofdstad is geweest, met eene pennestreek te verlagen tot eene provinciale hoofdplaats. In Milaan meent men, dat de sardinische ministers thans lijdende zijn aan de zoogenaamde centralisatie-manie.

Elders worden bedaarde liberalen gevonden, die de aanmerking maken, dat het gevoel, door 't welk thans een groot deel der bevolking van Milaan is bezield, zijnen oorsprong verschuldigd is aan den alouden italiaanschen geest der gemeentelijke vrijheid; dat die geest goed of slecht kan worden genoemd, maar dat de gezagvoerders in de eerste en voornaamste plaats moeten zorgen, dat zij dien raadplegen, ten einde ernstige verwikkelingen voortekomen.

Er is steeds spraak van het herstel van het pausselijke gezag in de Legatien, ten welken einde een deel van de fransche bezetting uit Rome naar Perugia en andere nabuurige steden zou worden verlegd, waarna een fransche diplomaat zou optreden om die van de Romagna tot onderwerping aantesporen. *La Patrie* verkondigt heden, dat de dagbladen steeds gewagen van zamenspanningen in Italie, maar dat geen ander *georganiseerd complot* daar te lande bestaat dan dat, 't welk is gesmeed door de „vrome handlangers van den Paus" tegen Centraal-Italie.

De te Florence uitkomende dagbladen melden, dat na den afloop van de militaire mis op 23 October jl. de in die hoofdstad aanwezige toscaansche troepen den eed van getrouwheid aan Koning *Victor Emmanuel* hebben afgelegd.

De *Univers* meldt, dat onlangs door den krijgsraad te Bologna een persoon als verspieder ter dood is veroordeeld, maar dat men het vonnis niet ten uitvoer heeft kunnen leggen, omdat noch de kolonel *Cipriani*, noch Koning *Victor Emmanuel* zich bevoegd hebben geacht om het te bekrachtigen. De veroordeelde zou, naar luid van dat blad, heimelijk over de grenzen worden gebragt, waarna men der menigte zou trachten te beduiden, dat de executie had plaats gehad.

— De dagbladen deelen thans bijzonderheden mede omtrent de laatste ministeriële crisis in Konstantinopel. De Sultan heeft eene schriftelijke verklaring gezonden aan zijne bewindslieden, waarin hij herhaaldelijk verkondigt, dat Turkije in den afgrond is gestort en voor altijd verloren is, als men de administratie niet op eenen beteren voet brengt, de regelen der zuinigheid betracht en maatregelen neemt om met de belangen van den Staat ook tevens die van de Godsdienst te regelen.

Ali-bassa had daarop, overtuigd dat hij het vertrouwen van zijnen Souverein bezat, een voorstel tot hervorming gedaan, doch was 24 uren daarna ontslagen en als Groot-Vizier vervangen door *Kibrizli-bassa*, een erkende tegenstander van alle hervormingen.

Volgens de *Univers* is men thans getuige van een drama, 't welk men gerustelijk kan noemen: „*de doodstrijd van een Rijk.*"

Van eene russische zijde wordt voorts de aandacht gevestigd op een betoog, voorkomende in de *Siècle*, waarin gehandeld wordt *over het nieuwe tijdperk, 't welk het oostersche vraagstuk is ingetreden*, en waaruit zou blijken, *dat de zieke man thans indedaad zeer ziek is.*

PARIJS, 28 October.

Het wordt niet onopgemerkt gelaten, dat sedert twee of drie dagen de verstandhouding tusschen Frankrijk en Engeland veel verbeterd is, vooral ten opzigte der bijeenkomst van het Congres. Het zeggen is, dat de Keizer zelf aan het oordeel der britsche bewindslieden een ontwerp tot regeling der zaken heeft onderworpen, 't welk, ingeval het wordt aangenomen, Engeland in de gelegenheid zal stellen om zich op eene eervolle wijze in de diplomatieke vergadering te doen vertegenwoordigen. In de officiële kringen begint men reeds te verkondigen, dat het Congres in de maand December aanstaande zal bijeenkomen.

Bij geruchte wordt verzekerd, dat een geheim tractaat is gesloten tusschen Engeland en Marocco. Of dit waar is, zal de tijd moeten leeren. Inmiddels zijn voor rekening van Marocco 10,000 geweren te Londen gekocht om te worden gebruikt voor de wapening van de battaillons maroccaansche jagers. Deze geweren zullen te Gibraltar worden geleverd.

— De maarschalk *Niel*, door den Keizer herwaarts ontboden, is hier aangekomen. Waarschijnlijk zal het bevel over de expeditie naar China aan den generaal *Trochu* worden opgedragen, die tevens den titel van buitengewonen gezant zal erlangen.

De Keizer heeft heden in de bosschen van Versailles gejaagd, in gezelschap van graaf *Walewski*, lord *Cowley* en prins *v. Metternich*.

— De republikeinsche dagbladen zijn meer en meer gestemd ten gunste van een Congres, vooral nu zij hebben vernomen, dat ook Pruissen en Rusland ten gunste der italiaansche nationaliteit gestemd zijn. Zij hopen, dat Engeland ook van gedachte zal veranderen en sporen de Italianen tot matiging aan. — Van eene zijde, welke met de Regering in betrekking staat, wordt in 't midden gebragt, dat het de vraag zal zijn, of *Garribaldi* en diens vrijwilligers naar den raad van de *Siècle* en andere organen van dien stempel zullen willen luisteren.

— De zaal in het paleis van den Luxembourg, in welke de Senaat vergadert, is in den afgeloopen nacht geheel door de vlammen vernietigd. De brand is aangekomen in een nabij de zaal gelegen vertrek, en is spoedig zoo zeer aangewakkerd, dat aan geen blusschen te denken viel en men zich slechts moest beijveren om de overige gedeelten van het gebouw voor schade te vrijwaren. Om één ure is de brand ontdekt en eerst te zes ure des ochtends was men denzelven geheel meester. De minister van Oorlog en de plaatselijke bevelhebber, de generaal *Soumain*, hebben de werkzaamheden tot blussching bestuurd, en hebben groot gevaar geloopen van onder de puinen te worden bedolven bij het instorten van het koepeldak. Men vermoedt, dat de brand aan toevallige oorzaken moet worden toegeschreven.

Van eene zijde, welke goed onderrigt kan zijn, wordt geklaagd over den slechten toestand der brandspuiten, tot de dienst van het paleis behoorende, waardoor de eerste hulp niet tijdig genoeg aangebragt zou zijn.

— De heer *Pietri*, lid van den Senaat, is te Marseille aangekomen. Hier ter stede bevindt zich thans de maarschalk *Canrobert.*

LONDEN, 27 October.

Het te Gibraltar uitkomende nieuwsblad heeft, in het begin dezer maand, op grond van berigten uit Madrid, medegedeeld, dat het britsche gouvernement aan den spaanschen gezant te Londen had verklaard, dat hetzelve geen bezwaar zou vinden in eene tijdelijke bezetting van Tanger, of eenige andere plaats op de maroccaansche kust, door spaansche troepen, indien de spaansche Regering dit noodzakelijk mogt achten om van Marocco de gevorderde voldoening voor aangedane beleedigingen te erlangen; alsmede, dat de britsche consul te Tanger gelast was om aan het maroccaansche gouvernement te verklaren, dat hetzelve in dit geschil met Spanje niet op den bijstand van Engeland moest rekenen. Een voornaam handelshuis hier te lande, hetwelk bij den loop van het geschil tusschen Spanje en Marocco veel belang heeft, heeft (zoo als de *Times* heden meldt) zich tot het ministerie van Buitenlandsche Zaken gewend, om te vernemen, of de voormelde opgaven waarheid bevatten, en ten antwoord bekomen, dat het gouvernement geene mededeelingen omtrent de bedoelde zaak kon doen, omdat de onderhandelingen daarover met Spanje nog voortduren.

— De dagbladen deelen eene proclamatie mede, welke, naar men verzekert, onlangs door *Garribaldi* aan de Napolitanen gerigt is. In dit stuk, hetwelk uit Rimini

gedagteekend is, wijst de genoemde militaire bevelhebber op de overwinningen, die de Italianen in den strijd tegen hunne onderdrukkers, bepaaldelijk tegen de Oostenrijkers, behaald hebben; hij betreurt het, dat de Napolitanen aan dien roemvollen strijd nog niet hebben kunnen deelnemen, maar verklaart, dat nu de tijd is aangebroken, waarop ook zij met hunne italiaansche broeders voor de vrijheid van hun land de wapenen zullen voeren.

— In den nacht van den 25sten en in den ochtend van den 26sten dezer heeft op onze kusten een storm gewoed, zoo hevig, als men er in vele jaren niet beleefd had. Onder de schepen, die daarbij schipbreuk geleden hebben, behoort de *Royal-Charter*, welke den 26sten Augustus, met een groot aantal passagiers en 70,000 oncen goud, van Melbourne naar Liverpool vertrokken was. In den vroegen ochtend van gisteren is dit vaartuig in eene baai bij Bangor op de klippen vervallen en geheel vergaan. Naar men verneemt, zouden omstreeks 400 personen aan boord zijn geweest, en voor zooveel tot dusver bekend is, zijn daarvan slechts 30 gered. — Door dien storm is ook de spoorweg tusschen Chester en Birkenhead zwaar beschadigd.

— De Kanaal-vloot was in den avond van eergisteren op de hoogte van Plymouth; zij zou naar Torbay stevenen.

— De beurs bleef heden op de vorige hoogte.

BRUSSEL, 28 October.

Onlangs is in den *Moniteur* de wet uitgevaardigd, betreffende de parlementaire enquête. Ingevolge het besluit der Kamers en naar aanleiding van die wet, is nu de commissie voor het onderzoek nopens de laatste verkiezingen te Leuven gisteren voor het eerst hier vergaderd geweest in het gebouw le Palais de la Nation. De heer *Orts* is tot voorzitter van dezelve benoemd en de heer *Defré* tot secretaris.

— Omtrent de circulaire van den aartsbisschop van Mechelen, betreffende de misdaden der geestelijken, bestaat nog veel duisters. De clericale bladen verkondigen, na eene stilzwijgen van acht dagen, dat de circulaire valsch is. Het liberale te Gend uitkomende dagblad, 't welk het eerst de circulaire heeft bekendgemaakt, verklaart zich mede omtrent de echtheid van dat stuk, als welke in twijfel zou moeten worden getrokken, doch gaat daarbij, volgens het clericale *Journal de Bruxelles*, te werk op eene wijze, dat de lezers van het blad moeten gelooven, dat werkelijk de circulaire in het geheim aan de geestelijkheid is toegezonden.

— Het Schillers-feest zal hier op 10 November naar alle waarschijnlijkheid met luister worden gevierd.

'S GRAVENHAGE, 29 October.

Bij besluit van 21 September jl., heeft Z. M., beschikkende op het verzoekschrift van jhr. mr. *J. van Reigersberg Versluys* en *H. J. van Deinse*, te Middelburg, bewilliging verleend tot het oprigten der naamlooze vennootschap „de Middelburgsche Maatschappij van Stoomvaart", op den voet en onder de voorwaarden, als omschreven zijn in de overgelegde acte van oprigting.

— Volgens eene bij den minister van Kolonien over Triest ontvangen telegrafische mededeeling van den nederlandschen consul-generaal te Alexandrie, was de brievenmaal van Java tot 7 September aldaar aangekomen, zonder dat van eenig belangrijk nieuws bleek; maar er was bij genoemden consul-generaal geene dépeche van den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch Indie ter overseining ontvangen.

(*Staats-Cour.*)

— De Tweede-kamer is heden, bij gebrek aan een genoegzaam aantal aanwezige leden, weder buiten staat bevonden om te kunnen beraadslagen.

De eindverslagen, betreffende de voordragt op den inkoop en amortisatie van schuld, en op de goedkeuring van sommige artikelen, voorkomende in de concessien voor den aanleg der Noorder- en Zuider-spoorwegen, zijn gereed.

Bij de Tweede-Kamer is ingekomen een adres van het spoorweg-committé te Schiedam, ter ondersteuning van het ontwerp der Regering tot het leveren van een subsidie voor de versmalling van het spoor van den Hollandschen-spoorweg, in verband met den aanleg van den Zuider-spoorweg. Verder zijn nog ingekomen adressen uit Vriesland en uit Noord-Braband, betreffende deze onderwerpen; — de eerstgenoemde ter ondersteuning van het verlangen tot den aanleg van eene lijn, langs Heerenveen, naar Meppel, en de andere, deels tot behoud van de rigting over Venlo, deels tot den aanleg van den weg over Roermond.

— Bij het voorloopig verslag, betreffende het hoofdstuk der staatsbegrooting voor de kosten van het departement van Justitie, wordt medegedeeld, dat vrij algemeen in vier Afdeelingen der Tweede-Kamer is aangedrongen op eene spoedige indiening van eene wet op de regterlijke organisatie; — op de afschaffing der verouderde wetten van franschen oorsprong; — op de handligting van minderjarigen; — op de bevoegdheid en de verpleging van in vreemde landen gevestigde Maatschappijen; — op de herziening van de Zondagswet; — op het stelsel der hypotheken, wat betreft de afschrijving en doorhaling, en op eene regeling der algemeene en Rijks-politie.

HAARLEM, 29 October.

Alhier zijn de volgende telegrammen ontvangen:

PARIJS, 28 Oct. In het paleis van den Senaat is een bedenkelijke brand uitgebarsten. De vergaderzaal is daardoor geheel vernield en in de asch gelegd. Gelukkig zijn het museum, de boekerij, de gallerij, de troonzaal, de archiven en de dusgenaamde geschiedkundige vertrekken behouden gebleven.

LONDEN, 29 October. De *Times* meldt, dat de naar China bestemde oorlogsvaartuigen in het begin van November derwaarts vertrekken zullen. — Het geachte dagblad *Economist* meent, dat er voor het tegenwoordige geen gevaar van oorlog in Europa bestaat, en dat de vooruitzigten, te naanzien van de italiaansche zaken zeer goed zijn.

TURIN, 29 Oct. Hier ter stede wil men onderrigt zijn, dat de onlusten op Sicilie nog niet gedempt zijn, dat de opstandelingen van de zijde van Palermo verjaagd, naar het gebergte zijn geweken, en dat aldaar en ook in Messina en Catania een aantal personen gevangen zijn genomen.

LONDEN, 29 Oct. De *Times* maakt gewag van een brief, welken Keizer *Napoleon* onder dagteekening van 20 October aan den Koning van Sardinie zou hebben gezonden, betreffende de regeling van het italiaansche vraagstuk, door middel van een Staten-verbond, waarvan de zetel in Rome zou gevestigd zijn, onder eene en dezelfde vlag en stelsel van tolregten. Volgens dien brief zou op deze wijze de onafhankelijkheid van Italie worden gewaarborgd, vermits Venetie alleen als italiaansche provincie aan Oostenrijk zoude verblijven, 't welk, afstand doende van het regt van bezetting in Piacenza en Ferrara, Peschiera en Mantua als bondsvestingen zoude bezetten; en zouden de uitgeweken Souvereinen, in hunne Staten te rugkeerende, aan dezelve wel begrepene vrijzinnige instellingen verzekeren, bij welke vreemde tusschenkomst voor altijd zou verboden zijn.

Op den 28sten dezer is van de reede van Hellevoetsluis naar zee vertrokken Zr. Ms. schroefstoomschip *Cornelis Dirks*, onder bevel van den luit. ter zee *J. F. Koopman*, bestemd naar de Westkust van Africa en de Oostkust van Zuid-America.

— Den 28sten October is het fransche stoomschip *le Nord*, van Petersburg naar Duinkerken, met onklare werktuigen, als bijlegger in 't Nieuwe Diep binnengekomen en heeft hetzelve, bij het zwaaijen, verscheidene schepen belangrijke schade toegebragt.

Dien dag is Z. M. stoomschip *Citadel van Antwerpen*, kapt. *Mossel*, naar Batavia bestemd, zeewaarts gestevend. Hetzelve zal te Plymouth steenkolen innemen.

— De begrooting voor de stad 's Gravenhage voor de dienst van 1860, bedraagt in ontvangst *f* 859,235—06; in uitgave *f* 859,114,03. Na breedvoerige beraadslagingen over verschillende onderwerpen, ook over de doorgraving van het kanaal, is zij, met 34 tegen eene stem, aangenomen.

— Heden, den 29sten October, is de heer *v. d. Sande* als raadsheer in den Hoogen Raad geïnstalleerd. De voorzitter, de heer *de Greve*, is bij de welkomsgroet, tot den nieuw benoemden magistraatspersoon gerigt, op eene treffende wijze indachttg geweest aan de deugden en bekwaamheden van den overleden raadsheer, den heer *Modderman*, dien deze vervangt.

SCHEEPSTIJDINGEN.

AMSTERDAM, 29 October. Den 28sten dezer in **Texel** BINNENGEKOMEN: *Emil*, Appelborg, Santos, l. v. Falmouth; de stoomb. *Smyrna*, Londen; *Concord*, Hales, *Sarah*, Fembow, *Mary Elisabeth*, Broderick en *Jane*, Rowland, alle 4 van Sunderland; de stoomb. *Twenthe*, Hull; *Fennegina Arendina*, de Jonge, Lynn; de stoomb. *Nord*, Petersburg, als bijlegger naar Duinkerken.

UITGEZEILD: het ned. oorl. stoomschip CITADEL VAN ANTWERPEN, kapt. luit. Mossel, Batavia; de stoomb. *Aurora* en *Diana*, beide naar Londen; *Fraternité*, Haraldsen, Fredikstad; *Irene*, Henrichsen, Tonsberg. Wind z. z. w.

Den 28sten dezer in **Helvoet** BINNENGEKOMEN: *Leontine Emme* Chapron, Camillas; *Isabella*, Bastard, Liverpool; *Elisa Hanson*, Kensdale, Boness; *Grace*, Richmond, *Echo*, Mordey, *Lady Mary*, Waters. *Mary*, Squib en de stoomb. *Otter*, alle 5 van Newcastle.

UITGEZEILD: het ned. oorl. stoomschip CORNELIS DIRKS, luit. Koopman, Falmouth; *Admiral*, Wieting, Liverpool; *Klaartje*, de Ruiter, Sunderland; *Harmonie*, Bakker, Grimsby; *Argo*, Larsen en *Speculation*, Nielsen, beide van Drammen. Wind z. w. - z. z. w.

Voor 7 Sept. te Batavia binnengekomen: *Argo*, Scherpbier, *Henriette*, van Loenen en *Sara Alida Maria*, Stapert, alle 3 van Amsterdam; *vijf Vrienden*, Johan, *Neerlands Koningin*, Geerling en *Euterpe*, Kuipers, alle 3 van Rotterdam; *Loevestein*, Vonk, Sydney; *Dirk Arnold*, de Veer en *Staatsraad van Ewijck*, de Winter, beide van Melbourne; *Helena Constantia*, Donema en *Cosmopoliet*, Westenenk, beide van Adelaïde; *Helena Anna*, Lupcke en *Prins Veldmaarschalk*, Immink, beide van King George Sound; *Catharina Maria*, Ballot, Hongkong; *Koerier*, Rotgans, Macao; *Koophandel*, de Vries, Amoy; *Waalstroom*, Mellink, Pembrey; *Buitenzorg*, Ruhaak, Shields.

Den 29sten Aug. te Simomsbaai binnengekomen: *Jan van Brakel*, de Roever, Algoabaai; 10 Sept. het ned. oorl. stoomschip AMSTERDAM, Batavia naar Nederland.

LOVESTOFT, 26 Oct. Het Engelsche schip *Lord Douglas*, kapt. White, van Boness met ijzer naar Dordrecht, is op Corton-Beach gestrand en zal totaal weg zijn; volk gered.

RAMSGATE, 26 Oct. Het schip *Henriette*, kapt. Stam, van Marseille naar Clay, is alhier lek, en met verlies van zeilen enz., binnengeloopen.

Gepraaid: 29 Julij, op 5° z. br. 24° w. l., *Maria Elisabeth*, kapt. Jonker, van Rotterdam naar Hongkong; alles wel aan boord.

BEURS VAN AMSTERDAM.

Prijzen der Effecten.

29 *October* 1859. 4½ *ure.*

	van	*tot*	*gebl.*
NEDERLAND.			
Thesaurie 5 p	—	—	—
Ned. Bank 4 "	—	—	—
W. Schuld 2½ "	63¾	13/16	63¾
" . 3 "	75¾	76	—
" . 4 "	96¾	97⅛	97
Amort. Sd. 3 "	—	—	—
Handl. Ms. 4½ "	—	—	—
O. I. Leen. 4 "	—	—	—
Holl. Spw. . .	—	—	—
Leening 4½ p	—	—	—
Rijn Spw. 4½ "	—	—	—
M. Weldd. 4 "	—	—	—
BELGIE.			
Cert. W. S. 2½ p	—	—	—
" *Rots.* 2½ "	51½	—	—
FRANKRIJK.			
Certif..... 3 p	62¾	—	—
SPANJE.			
Oblig.... 1¾ p	31½	11/16	31 11/16
" .... 3 "	44	—	—
" Bin. 3 "	40⅞	41	41
Am.-Schuld..	—	—	—
Bew. Coup...	—	—	—
PORTUGAL.			
Oblig..... 3 p	43½	—	—
" 1856. 3 "	42 3/16	¼	42¼
" Uitgest.	—	—	—
RUSLAND.			
Hope & C°. 5 p	103⅛	¼	103⅛
" 5 "	—	—	—
Certif. Obl. 5 "	84¾	85⅝	—
" " 4 "	81¼	—	—
" *Stiglts* 4 "	81⅛	—	—
" N. 4 "	—	—	—
" 54. 5 "	90¼	—	—
" 55. 5 "	99¼	—	—
" Hamb. 5 "	—	—	—
" Lond. 5 "	—	—	—
" " 4½ "	—	—	—
Insch. . 6 "	—	—	—
Cert. . 6 "	62¼	—	—
POLEN.			
Aand. 1835. *f*	—	—	—
Oblig..... 4 p	—	—	—
PRUISSEN.			
Oblig..... 5 p	—	—	—
Aand. 54. 3½ "	—	—	—

	van	*tot*	*gebl.*
OOSTENRIJK.			
Obl. *Goll.* 5 p	61¼	—	—
" " 4 "	—	—	—
" Met. 5 "	51⅜	11/16	51⅝
" r. Amst. 5 "	71	⅜	71⅜
" Nat. 5 "	56 3/16	½	56⅜
" 54. 2½ "	27½	9/16	27½
Wener Bank *f*	818	—	—
" . . "	—	—	—
" 4 p	265	—	—
NAPELS.			
Cert. L. B 5 "	—	—	—
" *Rots.* 5 "	—	—	—
DENEMARKEN.			
Obl. Lond. 5 p	—	—	—
" 3 "	—	—	-
BRAZILIE.			
Geldl. 24. 5 p	—	—	—
39. 5 "	—	—	—
43. 5 "	—	—	-
52. 4½ "	—	—	—
SARDINIE.			
.... 5 p	—	—	—
PERU.			
Geldl. 54. 4½ p	—	—	—
" Parijs..	—	—	
ECUADOR.			
Obl. 1855. 1 p	14¾	onbep.	
VENEZUELA.			
Obl. 6 th. 3 p	26¼	¾	26¾
" Uitg. 1 "	13 15/16	14⅛	14⅛
GRENADA.			
Oblig..... 3½ p	15 1/16	3/16	15 3/16
" Uitg. ..	5	-	—
MEXICO.			
Oblig..... 3 p	20¼	—	—
N.-AMERICA.			
Philad. *Hope* *f*	95	—	—
" Lt. B.	99⅞	—	—
" *Rots.* 6 "	—	—	—
Am. Bankact.	—	—	—
Ill. Spw. Aand.	—	—	-
" Obl. C.B. 7 "	—	—	—
Louisiana 5 p	—	—	—
GRIEKENLAND.			
Obl. 1825. 5 p	3 5/16	—	—

Russische spoorweg volgefourn. 219¾. Frans. Oostenr. spoorw. bij *Hope* 120. De 3 pc. Russen 64 3/16. - Beleening 3. Prolongatie 3. Disconto 3.

Aldus opgemaakt door het Bestuur der *Effecten-Societeit:*

IJ. DE KOCK, *President.* J. A. JOLLES, 2e. *Secretaris.*

Met geringen handel is de beurs in eene vaste stemming gebleven.

WEENEN, 29 October. De 5 pc. Met. 70.50.

LONDEN, 29 October. De 3 pc. gecons. resc. 96.

PARIJS, 29 October. De 3 pc. 69 fr. 45.

*** VERZOEK OM LIEFDEGAVEN.

De ondergeteekenden, diep bewogen met het lot eener vrouw, alhier woonachtig, die zich haren man door eene kortstondige ziekte zag ontvallen, nemen de vrijheid voor haar de christelijke liefdadigheid in te roepen.

Niet dan met schroom meenden wij die op deze wijze te moeten inroepen. Maar worden er gedurig vele offers gevraagd, de nood dezer vrouw dringt gewis niet minder dan die van anderen. Overgebleven met vijf kinderen, waarvan het oudste *tien jaren*, het jongste *acht weken* telt, ontviel haar met haren man elk middel van bestaan. Zonder hulp ziet zij aanvankelijk armoede en gebrek tegen.

Mogt er daarom nog menigeen gevonden worden die ook voor haar iets afzonderen wilde van zijn meer overvloedige deel, wij zullen ons volgaarne belasten met die gaven te ontvangen, en daarvan in deze Courant later opgave doen.

C. VAN LENNEP, Burgemeester.
Bennebroek, J. VAN LITH, Oud-Burgemeester.
22 *October* 1859. J. C. VAN DER LAAN, Geneesheer.
F. T. DE MAZURE, Predikant.

Reeds is met dankzegging ontvangen: van G. W. v. B. *f* 50; van C. B. S. een muntbillet *f* 10; van N. N. te 's Hage *f* 6, en van H. te B. *f* 2.

*** HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ VAN LANDBOUW.

Het Hoofd-Bestuur berigt den Leden, dat bij de Maatschappij tot verspreiding en proefneming ten geschenke is ontvangen:

AARDAPPELEN niet door ziekte aangetast geweest, N°. 145 der lijst Tentoonstelling Zaandam, van den Heer *D. Zaaijer Dzn.*, te Goedereede.

LIJMMEST van de HH. *W. & J. Poel*, te Zaandam.

GUANINE van den Hr. *J. J. Kortman*, te Rotterdam.

KUNSTMEST der Maatschappij van Landbouw en Nijverheid te Brussel, van den Hr. *J. v. d. Hoop*, te Gouda.

KUNSTMATIGE MESTEN van den Hr. *M. Muller*, te Utrecht.

Dat het Hoofd-Bestuur naar aanleiding van het Programma aangekocht heeft, volgens monster Tentoonstelling Zaandam, 15 Mudden

WINTER-ROGGE N°. 29 *J. van Brussel.*

HAVER N°. 55 *J. H. Foreest v. d. Palm.*

Deze Aardappelen, Kunstmesten en Koren, worden voor zoo verre de voorraad strekt, *om niet uitgedeeld*, onder geheudenheid, om van de proefneming Verslag te geven op de Algemeene Vergadering 1860 aan die Leden der Maatschappij, die zich daartoe *het eerst* zullen hebben gemeld voor 1 December e. k., schriftelijk en *portvrij* op *Rusthoek* bij 's Gravenhage, aan den Secretaris

D. R. GEVERS DEYNOOT.

AMSTERDAM — NIEUWEDIEP.
RADERSTOOMJAGTEN
***MERCURIUS* en *ZAANSTROOM*.**

WINTERDIENST, aanvangende 1 *NOVEMBER* 1859.

DAGELIJKS.

Van *Amsterdam* naar het *Nieuwediep*, 's namiddags ten 3 ure.
(in plaats van ten 3¼ ure.)
„ *Alkmaar* „ „ *Nieuwediep*, 's avonds ten 6½ ure.

Van het *Nieuwediep* naar *Amsterdam*, 's nachts ten 12 ure.
„ *Alkmaar* „ „ 's morgens „ 5¾ „

*** DE MINISTER VAN FINANCIEN, brengt bij deze, ter kennisse van de belanghebbenden, dat bij de op den 25sten dezer, overeenkomstig de vooraf gedane aankondiging, te *Amsterdam*, ten overstaan van den Agent van het Ministerie van Financien aldaar, en den Hoofd-Commies G. STOESAK, plaats gehad hebbende **uitloting** van **TWAALF AANDEELEN**, elk groot ***f* 500**, in de Geldleening tot gedeeltelijke bestrijding der kosten van aanleg van een Kiezelweg tusschen *Zutphen* en *Goor*, — zijn getrokken de Nummers 24, 45, 55, 98, 107, 115, 145, 183, 199, 215, 298 en 309, — alsmede dat deze Aandeelen van Dingsdag den eersten November aanstaande af, voorzien van al de daarbij behoorende onverschenen Interest-Coupons, ten Kantore van den Agent voornoemd, tot het bekomen van aflossing kunnen worden aangeboden.

's Gravenhage, 27 *October* 1859.

De Minister voornoemd,
VAN BOSSE.

*** De Heeren HOPE & C°., KETWICH & VOOMBERGH en Wed. WM. BORSKI, adverteren, dat de Coupons, verschenen 1/13 Julij 1859, van 6 pCts. Russische Certificaten hunner Administratie, van heden af zullen worden betaald ten Kantore van de *Associatie-Cassa*, te weten:

de Coupons groot Rs. 30. — in Bank-Assignatiën met *f* 14,37.
idem groot Rs. 15. — in Zilver met *f* 25.15.

Alsmede dat ingevolge Art. 7 van het uitgegeven Berigt, in dato 30 Junij 1824, de betalingen op de onderscheidene buitenlandsche plaatsen zijn bepaald als volgt:

	Coupons 6 °/o *in Bank-Assignatiën.*	*Coupons* 6°/o *in Zilver.*
te Londen met	£ 1.4.6.	£ 2.2.11.
„ Parijs „	Frcs. 30.75.	Frcs. 53.82.
„ Hamburg „	B. M. 16.2.	B. M. 28.4.
„ Frankfort a/M. „	24 vt. *f* 14.18.	24 vt. *f* 25.1.
„ Berlijn „	D. 8.4.	D. 14.7.

Amsterdam, 27 *October* 1859.

*** De Heeren HOPE & C°., KETWICH & VOOMBERGH en Wed. W. BORSKI, adverteren, dat de **COUPONS** verschijnende 1 November 1859, van Certificaten hunner Administratie op Schuldbekentenissen ten laste de voormalige *Farmers Fire Insurance and Loan Company* te Newyork, à 5 pCt., op den vervaldag en vervolgens zullen worden betaald ten Kantore van de *Associatie-Cassa*, met *f* 25.—, volgens den inhoud dier Coupons.

Amsterdam, 29 *October* 1859.

*** Wie iets te vorderen heeft van PIETER ROELOF GROENEWOUD, gewezen Kastelein te Enkhuizen, gelieve daarvan wel opgave te willen doen, vóór 15 November e. k., aan den Notaris A. L. VAN SLOGTEREN, te Enkhuizen.

*** De Curator in het Faillissement van J. J. HESSELFELT, namens denzelven, de Nalatenschap van GERARDA PETRONELLA GERRITSEN, Weduwe van *Johannes Bernardus Hesselfelt*, laatst gewoond hebbende en op den *dertigsten Mei* 1859 overleden alhier ter Stede, op de Prinsengracht, bij de Runstraat, H.-H. N°. 406, hebbende aanvaard, *onder voorregt van Boedelbeschrijving*

roept mits deze allen, die iets verschuldigd zijn aan, of iets te vorderen hebben van gezegde *Gerarda Petronella Gerritsen*, op, om vóór of uiterlijk op den *vijftienden November aanstaande*, daarvan aan hem opgave te doen ten zijnen huize, op den Nieuwendijk bij de Oudebrugsteeg, H. N°. 6.

De Curator voornoemd,
LEONARD WOLTERBEEK.

Amsterdam, 28 *October* 1859.

FAILLISSEMENT.

In het Faillissement van de firma KLAAS DORSMAN EN ZOON, Kooplieden en Winkeliers te Haarlem, is bepaald, dat de deliberatie over het door den failliet aangeboden accoord, zal plaats hebben op Vrijdag 11 November 1859, des voormiddags ten 10 ure.

Mr. C. J. ENSCHEDÉ.
Curator.

*** Al degenen, welke iets te vorderen hebben van, verschuldigd zijn aan, of eenige Gelden of Goederen onder zich mogten hebben, concernerende den Boedel en de Nalatenschap, van G. HISSINKS Weduwe *D. Toepoel*, gewoond hebbende te Haarlem en aldaar overleden, worden verzocht daarvan vóór of op den 15den November e. k., opgave, betaling of afgifte te doen ten Kantore van den Makelaar W. J. ELSENHORST, in de Anegang te Haarlem.

*** Een **SECONDANT**, P. G., van goede getuigschriften voorzien, de beginselen der Levende Talen kunnende onderwijzen en geëxamineerd in de Gymnastiek, [illegible] Brieven *franco*, onder de Letters A. Z., bij de Boekverkoopers MANSSEN EN BLOM, te Utrecht.

*** Op een Prot. Instituut in de Prov. Utrecht, vraagt men tegen 1°. Januarij e. k. een **SECONDANT**. Bij veel gelegenheid om zich zelven te bekwamen, is het jaarlijks Salaris op *f* 200 bepaald, behalve de gewone verpleging. Belanghebbenden, wordt verzocht zich met *vrachtvrije* Brieven onder Letter K., waarin opgave van ouderdom en bekwaamheden, te vervoegen bij den Boekhandelaar A. J. VAN HUFFEL, te Utrecht.

ASSOCIATIE.

IEMAND van de P. G., biedt zich aan als *medewerkend Deelgenoot* in eene soliede **Handelszaak**, onverschillig van welken aard, bij voorkeur in de Provinciën Noord- en Zuid-Holland of Utrecht; — het aantebrengen kapitaal beloopt 10 à 12 mille. Adres, met *franco* Brieven onder de Letters N. N., aan de Boekhandelaren DE ERVEN DOORMAN, te 's Gravenhage.

*** **IEMAND** uit den fatsoenlijken stand, tusschen de dertig en veertig jaren oud, vroeger een fabriekmatigen werkkring gehad hebbende, wenschte zich gaarne geplaatst te zien als *Directeur* eener Fabriek, hetzij geheel of gedeeltelijk, kunnende vele bewijzen van goed en soliede gedrag overleggen. Reflecterenden, gelieven zich te adresseren met *franco* Brieven, onder Lettr. B., bij den Boekhandelaar R. F. VAN ARUM, te Haarlem.

*** Iemand van de Prot. Godsd., tusschen de 25 en 30 jaren oud, van goede getuigen voorzien, zag zich gaarne zoo spoedig mogelijk als **HUISKNECHT** geplaatst. Adres *franco*, Lett. W., bij de Boekhandelaren J. G. v. TERVEEN EN ZOON, te Utrecht.

*** Er wordt gevraagd een **BLOEMISTKNECHT** [illegible], die ook met het vak van Bloemen bekend is, om dadelijk in dienst te treden; Salaris naar bekwaamheden. Brieven *franco*, onder Letters Z. D., aan den Boekhandelaar VAN SPANJEN KOPPENOL, te Zaandam.

*** Men verlangt, ten dienste van een Begrafenisfonds, in de Provincie Noord-Holland **BODEN**, en in de overige Provinciën des Rijks, **AGENTEN**. Reflecterenden, adresseren zich met *franco* Brieven, met opgave van hun beroep of betrekking, onder Letter B., aan den Heer A. KNOOP, Klein Heiligland te Haarlem.

*** **IEMAND**, van de P. G., volgens de Nieuwe Wet op het Onderwijs geëxamineerd in het Nederduitsch, met de vakken Fransch en Engelsch, wenscht geplaatst te worden in Zuid- of Noord-Holland, liefst te Amsterdam of Rotterdam, als **SECONDANTE** in eene fatsoenlijke Meisjes Dag- of Kostschool. Brieven *franco*, Letters Y. Z., bij den Boekhandelaar W. H. ZEELT, Leidschestraat bij de Kerkstraat, te Amsterdam.

*** Bij C. D. C. VOGELPOEL, Dames-Kleedermaakster, Kleine Houtstraat, over de Gasthuispoort, te Haarlem, is met 1°. November gelegenheid tot plaatsing van **4 MEISJES**, om grondig Onderwijs te ontvangen in het Dames-Kleedermaken.

*** *In het Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen te* ROTTERDAM, wordt verlangd om dadelijk in dienst te treden: Eene **VROUWELIJKE BEDIENDE**, tusschen de 30 en 40 jaren, ongehuwd en van goede getuigen voorzien, tegen genot van Kost, Inwoning en goed Salaris. Reflecterenden, vervoegen zich voor de Vergadering der Commissie, op den 4den November aanstaande, des avonds ten 6 ure, in genoemd Gesticht.

*** *Commissarissen der Algemeene Utrechtsche Maatschappij ter verzekering van geldelijke uitkeering na overlijden*, berigten, dat in hunne Vergadering van heden, ingevolge Art. 35 der Statuten, tot **mede Directeur** derzelve Maatschappij is benoemd den Heer **GERRIT WILLEM HENDRIK TEN HOLT.**

Utrecht, 26 *October* 1859.

MANUFACTUREN,

GROOTE HOUTSTRAAT.

Ondergeteekenden hebben de eer hunne geachte Begunstigers den ontvangst te berigten, der nieuwste **MODELLEN** van *Mantels*, *Mutsen & Coiffures*, eene groote **SORTERING** *Wollen*, *Zijden*, *Fantaisie* en *Mantelstoffen*, *Châles*, *Doeken*, *Lingeries* en verdere *Nouveautés* voor het Saisoen.

Voorts ontvangen nieuwe **ARTIKELEN** voor Heeren, als *Castors*, *Duffels*, *Lakens*, *Drap de Russies*, *Moskowa* en fijne *Bukskins*, voor Pantalons & Jassen.

FRERKER & C°.

Haarlem,
29 *October* 1859.

Aardappelen berigt.

Ondergeteekende berigten, dat zij weder een lading puike zuivere **WINTER-AARDAPPELEN** aangekregen hebben, welker kwaliteit niets te wenschen overlaat. Monsters zijn te bekomen aan het Schip bij de Melkbrug en Pakhuis Kleine Houtstraat.

J. VAN DER LAAN, E. TIERIE.

MAATSCHAPPIJ

VAN

LEVENSVERZEKERING,

GEVESTIGD TE

ROTTERDAM en 's GRAVENHAGE,

goedgekeurd bij Koninklijk besluit van den 10 *Junij* 1840, *Staatsblad n°.* 43.

Op den 23 Julij jongstleden is te Rotterdam de

23ste Jaarvergadering

dezer Maatschappij gehouden, in welke de **Jaarlijksche REKENING** en **VERANTWOORDING over 1858**, alsmede de **BALANS**, den stand dezer Maatschappij op 1 Januarij 1859 aanwijzende, door het Bestuur aan Heeren Commissarissen en de Commissie der Leden van Toezigt uit beide Afdeelingen, is overgelegd en goedgekeurd.

Uit deze Stukken is bij vernieuwing zoowel de *naauwlettende zorg van het Bestuur* als de *gunstige toestand dezer Maatschappij* gebleken, zoodat Directeuren allezins de vrijheid hebben, bovengemelde Inrigting aan de opmerkzaamheid van het Publiek aan te bevelen, vooral ook op grond harer soliditeit en de betrekkelijk geringe Bijdrage, waarvoor, bij overlijden van de Deelnemers, aan de daartoe aangewezen Personen, eene **Uitkeering** in ééns geschiedt, welke, naar mate van de Deelneming, de Sommen van ***f* 50 — *f* 3000** kan beloopen.

Rotterdam en 's Gravenhage den 26 *October* 1859.

De Directeuren:
P. K. GÖRLITZ, }
F. H. BATENBURG, } te Rotterdam.
S. ESSENIUS GREEFF, te 's Gravenhage.

De Agenten dezer Maatschappij zijn:

De Heeren *C. J. Ebeling*, te Amsterdam; *W. B. de Bruyn*, te Amersfoort; *F. O. Gautier*, te Breda; *G. Boet*, te Delft; *F. J. v. Scheers*, te Dordrecht; *C. Breevelt Schuitemaker*, te Edam; *J. J. v. d. Bosch*, te 's Gravesande; *C. J. Visser*, te Goedereede; *J. Lansen Croin*, te Sluis in Zeeland; *W. J. Elsenhorst*, te Haarlem; *J. du Saar*, te Harlingen; *G. Freislich*, te Hasselt in Overijssel; *J. Graat*, te Willemsoord; *G. Posthumus*, te Joure; *A. de Mare*, te Leyden; *L. Harmenzon*, te Leeuwarden; *J. L. Heymeriks*, te Maastricht; *H. v. Roijen*, te Mijdrecht; *A. H. Haentjens*, te Nieuwesluis; *A. T. Aarts*, te Nijmegen; *D. v. d. Tas Lz.*, te Schiedam; *Koning & C°.*, te Texel; *Cock & v. d. Tou*, te Utrecht; *J. M. Lagerwerff*, te Vlaardingen; *D. v. Stijl*, te Zwartewaal; *J. G. Bethe*, te Zierikzee.

THEE.

In onderstaande Dépôts zijn voortdurend verkrijgbaar alle soorten van **THEËN**, uit het Magazijn van:

VAN HOUWENINGE EN VISSER,

afgewogen in verzegelde Pakjes van 2½ N. ℔, 1 N. ℔, 5, 2½ en 1 Ons, waarop nummer en prijs van af **80 Cent** en hooger zijn vermeld.

PRIJS-COURANTEN zijn gratis verkrijgbaar.

Amsterdam, *P. Schoutendorp*, Haarlemmerdijk bij de Heerenmarkt TT. 417.
" *Th. Hasselenberg*, Kalverstraat E. 231.
" *H. Warmink*, Heerenstraat N°. 38.
" *H. E. Speelman*, Nieuwendijk, hoek Haringpakkerij L. 43.
" *H. J. Velthoen*, Utrechtschestraat, tusschen de Kerkstraat en Keizersgracht.
" *J. Mouris*, Rozengracht bij de Prinsengracht, D. D. 511.
Alkmaar, Wed. *G. Bakker*.
Alphen, *J. W. Nobbe*.
Amersfoort, *W. Hubers*.
Apeldoorn, *J. P. W. van Dijk*.
Arnhem, *P. W. Fontain*.
" *D. Jansen Gz.*, buiten de Velperbarrière.
Assen, *H. P. A. van Gorkum*.
Bergen op Zoom, *W. J. Trimbos*.
Bolsward, *H. Donker*.
Bommel, *S. M. Hogerzeil*.
Boskoop, *C. Verkade*.
Bodegraven, *H. Rollman*.
Breda, *J. J. Jamez*.
Brielle, *J. H. Mathol & C. P. Rozeboom*.
Brouwershaven, *G. Aling*.
Culenborg, *J. C. van Asch*.
Delft, de Erve Wed. *P. Fangman*.
Deventer, Dr. *D. Meylink*.
Dockum, Wed. *R. Rademaker*.
Doesburg, *A. T. Overmaat*.
Doetinchem, Wed. *G. Hassels*.
Dordrecht, *J. A. van der Ven*.
Edam, *P. Pronk*.
Elburg, *J. & H. Koning*.
Enkhuizen, *W. N. van der Veer*.
Franeker. *N. J. Kiers*.
Goes, *G. van den Hoek*.
Gouda, *W. B. van Straten*.
Grave, *W. Hansen*.
Groningen, *J. V. Huisinga*.
Haarlem, *B. H. Hoeksema*.
's Hage, *C. J. H. van Hove*, 15 Korte Houtstraat.
" *C. E. Nunnink van Hove*, hoek Papestraat en Oude Molstraat.
Harderwijk, Mej. *Arntzen*.
Harlingen, *K. Timmer*.
Helder, *W. J. Maalsteed*.
Heusden, Erve *G. Veerman*.
Hilversum, *F. W. Lammers*.
Hillegom, *P. Stijnman*.
Hoorn, *C. Schuit Jzn.*
Kampen, *Fels & Tjebbes*.
Krommenie, Wed. *T. Vaarmeijer*.
Leyden, *S. W. Wolvekamp*.
Leerdam, *G. M. Drooglever*.
Leeuwarden, Wed. *J. A. Compaan*.
" *T. Smeding*, Wirdommerdijk.
Maastricht, *S. van Engelshoven*.
Medemblik, *J. Drost*.
Meppel, *A. van Veen Jr.*
Middelburg, *J. A. Goethals*.
Nijkerk, *A. van der Vlier*.
Nijmegen, *J. W. Maurits*.
Nieuwediep, *W. C. M. van Bruggen*.
" Wed. *C. Metzelaar*.
Oudewater, *L. van de Wall*.
Purmerend, *C. de Wolff*.
Rotterdam, *A. Kuylenburg*, Oppert, Wijk 6 N°. 80.
" *C. de Haas*, Boeren-Vischmarkt.
" *G. H. F. de Haas*, Oostmolenstraat.
Rijp, *K. Hille*.
Schagen, *W. Hazeu*.
Schiedam, *D. Henkemans*.
Schoonhoven, Wed. *van den Burg*.
Sneek, *S. H. van Dorsen*.
Steenwijk, *K. Timmerman*.
Sliedrecht, *Js. Visser*.
" *K. Kalis*.
Terborg, *A. Huender*.
Texel, *P. C. Koning*.
Tiel, *J. W. Jager*.
Utrecht, *L. Wegerif*, Kromme Nieuwegracht.
Veendam, *J. A. Muntendam*.
Veenendaal, Erven *Boonzaijer*.
Venlo, Wed. *E. J. Mulder*.
Vlissingen, *Ch. Sutherland*.
Wageningen, *J. Meijer*.
Weesp, *D. Harberts*.
Willemstad, *A. P. Timmers*.
Workum, *M. J. Steenema*.
Woerden, *N. C. van der Kas*.
Wijk bij Duurstede, Wed. *C. Zorn*.
IJsselstein, *P. van Dorssen*.
Zaandam, *G. Traus*.
Zeist, *C. G. Adhüng*.
Zierikzee, *Jb. Ochtman Johsz.*
Zutphen, *H. C. A. van Someren*.
Zwolle, *F. J. Nellenstein*.
En verder bekende Dépôts.

DE PILLEN VAN HOLLOWAY zijn ontegensprekelijk het beste van alle bestaande middelen voor borstkwalen en hoest. Het aantal genezingen door deze *Pillen* bewerkt in de Nederlanden, en wel bijzonderlijk in gevallen van verouderde borstkwalen en hoest, laten bij allen die er gebruik van hebben gemaakt geen twijfel over, dat zij alle andere middelen ver overtreffen. Wanneer de lijder in gebruik dezer *Pillen* eenigen tijd volhardt, dan is zijn herstel zeker, zelfs daar waar elk ander middel faalt; en het is eene onbetwistbare waarheid, dat iedere gal- en leverziekte spoedig wordt genezen door dit onwaardeerbaar middel.

Zijn op *franco* aanvragen, à contant te bekomen bij *P. M. van Renesse*, te 's Hage; bij *H. J. Giltay*, te Dordrecht; *J. Schoon*, te Alkmaar; de Heeren *Adama*, Apothekers Utrechtschestraat IJ., N°. 251 en Nieuwendijk L., N°. 78, als Depôthouders te Amsterdam; en bij *J. Straatman*, Hoofd-Depôthouder, te 's Hertogenbosch; alsmede in *Holloway's* Etablissementen te Londen, 244 Strand, en te New-York, 80 Maiden Lane.

Door het vermeerderd debiet zijn de prijzen als volgt:
Doosjes Pillen à *f* 0,80, *f* 1,85, *f* 3,00, *f* 6,75, *f* 13,85, *f* 20,50.
Potjes Zalf à " 0,80, " 1,85, " 3,00, " 7,05, " 13,80, " 20,50.

TE UTRECHT,

aan de Oude Gracht, op eene der vrolijkste gedeelten, zijn bij eene fatsoenlijke Familie met 1°. November TE HUUR: Eene nette **BOVEN-VOORKAMER** en een **DITO-ACHTERKAMER** met Alcoof, des verkiezende met gebruik van den Tuin, voor den prijs van *f* 200. Te bevragen met *franco* Brieven, Lettr. A., bij den Boekhandelaar C. VAN DER POST JR., aldaar.

*** Men wenscht overtenemen de geheele of gedeeltelijke Directie van een **BEGRAFENISFONDS**, onverschillig hoe ingerigt of waar gevestigd. Brieven worden ingewacht onder het woord **Begrafenisfonds**, bij de Boekhandelaars NOLET EN ZOON, Oudegracht te Utrecht.

*** In een Stad in N.-H. biedt men TE KOOP aan: Een in volle werking zijnde **FABRIEKZAAK**, welke met een matig kapitaal kan gedreven worden en een goed burger bestaan opleverd. Brieven *franco* onder Letter S., bij den Boekhandelaar L. SLOTEMAKER Pz., te Haarlem.

*** **W. J. ELSENHORST**, Makelaar, zal op Dingsdag den 22sten November 1859 en volgenden dag, des voormiddags ten 10 ure precies, in de Anegang, voor het Huis, get. Wijk 3, N°. 58, te Haarlem, ten overstaan van den Notaris **Mr. C. GERLINGS**, in publieke veiling Verkoopen: **HUISRAAD, MEUBELEN** en **INBOEDEL**, Linnen, Kleederen, **JUWEELEN, GEMAAKT GOUD** en **ZILVERWERK** en hetgeen verder te Koop zal worden aangeboden; gedeeltelijk behoorende tot de Nalatenschap van G. HISSINKS Weduwe D. TOEPOEL, gewoond hebbende te Haarlem en aldaar overleden.

Daarna.

Een groot assortiment *Russische* en *Amerikaansche* **PELTERIJEN**, *van een wegens sterfgeval geliquideerd wordend Magazijn*. De Goederen zijn Zaturdag 19 November 1859 *particulier* en Maandag 21 November 1859 *voor één ieder* te zien, van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 ure.

*** Bij H. J. VAN KESTEREN, is à 75 *Cent* te bekomen:
VADE MECUM
OP
JAGT EN VISSCHERIJ.
Onmisbaar voor Liefhebbers van Jagen en Visschen.

*** Door de ERVEN DOORMAN, Boekhandelaren te *'s Gravenhage*, wordt à 20 Cents uitgegeven:

KONINKLIJKE BESLUITEN

van den 16*den October* 1859,
vaststellende de Tractementen, *Verlofstractementen en Pensioenen van de Officieren, dienende bij het Leger in Nederlandsch Indië, en hunne Weduwen.*

VERKOOPING

VAN DE

BOERENHOFSTEDE SPAARN-LOMMER,

gelegen aan de Schalkwijkerweg onder Haarlemmerliede en Spaarnwoude, groot 12 Bunders, 56 Roeden, 50 Ellen.

Men is voornemens om op Woensdag den 23sten November 1859, des middags ten twaalf ure, in het Regthuis te Haarlemmerliede en Spaarnwoude aan de Amsterdamsche Vaart, ten overstaan van den te Haarlem residerenden Notaris **Mr. H. A. F. D. VAN MEEUWEN**, in het openbaar te Verkoopen, de bovenstaande **BOERENHOFSTEDE**, bestaande uit:

N°. 1. Eene Boerenwoning met Stalling voor Vee, Erf, Werf, Schuur en verdere Getimmerten, met daarachter en naast gelegen Moes- en Wei- of Hooiland, Bosch en omliggend Water, met eene uitwatering in de Goo-Watering, alles staande en gelegen aan den Schalkwijkerweg onder Haarlemmerliede en Spaarnwoude, Kadastraal bekend Sectie G, Nos. 46, 47, 48, 49 en 50, Huis, Schuur, Teelland en Water, te zamen groot 3 Bunders, 57 Roeden, 40 Ellen, N°. 45a Weiland, groot 1 Bunder, 38 Roeden, 70 Ellen, Nos. 45 en 51 Hakhout, te zamen groot 43 Roeden, 40 Ellen, te zamen groot 5 Bunders, 39 Roeden, 10 Ellen.

N° 2. Twee stukken weltoegemaakt Wei- of Hooiland, gelegen naast en achter het voorgaande, Kadastraal bekend Sectie G, Nos. 43 en 44, te zamen groot 1 Bunder, 72 Roeden, 70 Ellen.

N°. 3. Twee stukken weltoegemaakt Wei- of Hooiland, naast het perceel N°. 1, Kadastraal bekend Sectie G, Nos. 32 en 33, te zamen groot 1 Bunder, 60 Roeden, 60 Ellen.

N°. 4. Een stuk weltoegemaakt Wei- of Hooiland, gelegen naast het voorgaande perceel, Kadastraal bekend Sectie G, N°. 31, groot 1 Bunder, 56 Roeden, 50 Ellen.

N°. 5. Twee stukken weltoegemaakt Wei- of Hooiland, gelegen achter de voorgaande perceelen, Kadastraal bekend Sectie G, N°s. 34 en 26, te zamen groot 2 Bunders, 27 Roeden, 20 Ellen.

Alles breeder op de Billetten vermeld, nadere inlichtingen te bekomen ten Kantore van den voornoemden Notaris *van Meeuwen*, in de Groote Houtstraat te Haarlem.

, In alle Boekwinkels is voorhanden:

HET

BOEK DER UITVINDINGEN,

AMBACHTEN EN FABRIEKEN.

MET EENE VOORREDE VAN

Dr. J. Bosscha Jr.

Met 500 in den Tekst gedrukte Afbeeldingen, vele Tintplaten, enz.

EERSTE DEEL. *De merkwaardigste uitvindingen.*

1. *De geschiedenis van het Papier.*
2. *De uitvinding der Boekdrukkunst.* Snelpersen, Stereotypie.
3. *De uitvinding van den natuurzelfdruk en der Chemitypie.*
4. *De geschiedenis der Hout-graveerkunst.*
5. *De Koper- en Staalgravuren en het drukken daarvan.*
6. *De uitvinding van het Steendrukken.*
7. *De uitvinding der Stereographie.*
8. *De uitvinding der Daguerreotypie en Photographie.* De Camera Obsura. De Stereoskoop.
9. *De uitvinding van het Buskruid en der Vuurwapenen.* Kruidmolens, Schietkatoen. Nieuwe Vuurwapenen.
10. *Het Magnetisme en de Electriciteit* en hare praktische toepassing. Galvanisme, Galvanoplastiek, Electromagnetisme, enz.
11. *De uitvinding van den Bliksem-afleider.*
12. *De uitvinding der Telegrafen.*
13. *De uitvinding van het Mikroskoop en den Verrekijker.*
14. *De uitvinding der Luchtballons.*
15. *De kunstmatige verlichting door Lichtgas en andere stoffen.*
16. *De uitvinding van het Stoomwerktuig.* Spoorwegen en Stoombooten.

TWEEDE DEEL. *Ambachten en Fabrieken.*

1. *Geschiedenis der Bouwkunst* en der daarmede in betrekking staande ambachten.
2. *Spinnen en Weven.* De ruwe stoffen. Geschiedenis en bearbeiding van deze Mechanische Spinnerij. Het katoen. Hand-, kunst- en Mechanische Weverij.
3. *De vervaardiging van Aardewerk en Porselein.* De Porseleinfabriek van Sèvres en van Meissen. Het Chinesche Porselein.
4. *Het Glas en zijne bewerking.* Zamenstelling van het Glas, Spiegels. Glasschilderkunst.
5. *De Landbouw en Landhuishoudkundige bewerking.* De Landbouw. De Veeteelt. De Kaasbereiding. Bijenteelt. Ooftboomen. Drooglegging.
6. *De Landhuishoudelijke bezigheden.* De Suiker, de Wijn, het Bier en de Genever.
7. *De ontginning der Mijnen en de zuivering der Ertsen.* De Mijnwerker. Het zuiveren der Ertsen, Koper, Lood, Kwikzilver, Tin, Zink, enz.
7. *Het delven van de fossile Brandstoffen* en de belangrijkheid van deze.
8. *Het winnen van de Edel Gesteenten.*
9. *Zoutmijnen en Zoutziederijen.*
10. *De Steengroeven.* Marmer. Bazalt. Porphyr. Tras. Cement. Barnsteen, enz.
11. *Het gebruik van de grondboor.* De Artesische putten.
12. *Goud, Zilver, Platina en hunne bewerking*, tot waarden en geld. Vergulden.
13. *De bewerking der onedele Metalen.* Koper. Brons. Klokspijs. Plaatijzer en IJzerdraad. Vertinnen en Verzinken. Alaminian.
14. *De fabrieken van Stoom- en andere werktuigen.*
15. *De vervaardiging van Uurwerken.*
16. *De gezigt- en werktuigkundige Instrumentmaker.* De Uurwerken. Brillenglazen. Barometer. Thermometer. Luchtpomp. Chronometer enz.

DE GESCHIEDENIS DER SCHEEPVAART EN DES HANDELS.

De Mensch en het Element. — Kompas. — Vuurtorens. — Duikerklok en Duikerboot. — Reddingsboot. — Wind en Storm. — **De Visscherij.** — **De Kustvaart.** — **Scheepvaart** en **Wereldhandel.** — **Het Zeewezen.** — De Scheepsbouw, voormaals en tegenwoordig. — Zeilschepen, Stoombooten. Schroefbooten, Klippers — Havens.

Toen de Uitgever de eerste Aflevering het licht deed zien, van het „Boek der Uitvindingen", beloofde hij de voortzetting daarvan met al dien spoed te doen plaats hebben, welk een zorgvuldige bewerking zoude toelaten.

Het zou niet zoozeer eene *vertaling* van „das Buch der Lofendungen" zijn dan wel eene geheele omwerking daarvan overeenkomstig de behoeften van den Nederlandschen Lezer. — Daartoe had hij de bewerking der verschillende hoofdstukken aan bekwame deskundigen toevertrouwd, van wier kunde en naauwkeurigheid te verwachten was, dat zij aan deze eischen zouden voldoen.

De reeds in het licht verschenen Afleveringen, kunnen het getuigen dat aan deze beloften en verwachtingen beantwoord is. Zeker heeft zeldzaam in ons Vaderland een werk het licht gezien, dat zóó duidelijk, in zoo populairen trant de geschiedenis bevat, van alle vakken, die tot nijverheid, handel en kunst betrekking hebben, waarvan de beknoptheid niets aan de juistheid te kort doet. De lezer wordt van de vroegste oudheid af tot den laatsten tijd toe, als aan de hand geleid door de werkplaatsen der nijverheid en op de wegen des handels, de geheele ontwikkeling der menschelijke beschaving wordt hem in al haren omvang voor oogen gesteld, van den tragen gang der vroegste dagen af tot de reuzenschreden van onzen leeftijd.

Wat aan het oorspronkelijke mogt ontbreken, is in hetgeen hier den Nederlandschen Lezer wordt aangeboden aangevuld. Waar de Duitsche Schrijvers vooral wat ons Vaderland betreft, òf in dwaalbegrippen verkeerden, òf te kort deden aan zijnen welverdienden roem, òf daarvan geheel zwegen, hebben de Nederlandsche bewerkers dat verbeterd, aangevuld of geheel oorspronkelijk bijgevoegd; en zoo is het den Uitgever mogen gelukken, een werk te leveren dat het oorspronkelijke in volledigheid en naauwkeurigheid verre overtreft.

Daarbij vleit hij zich voor eene goede uitvoering te hebben gezorgd, en daar de menigte in de tekst gevoegde houtgravuren en afzonderlijke afbeeldingen, de duidelijkheid en sierlijkheid van het werk niet weinig te hebben bevorderd.

Hij verwijst den lezer tot staving van het hier aangevoerde naar de bovenstaande inhouds opgave.

Heeft de uitgave in Duitschland zoo algemeen de aandacht getrokken, dat daarvan binnen weinig tijd 35,000 exemplaren werden verkocht, ook hier te lande is deze uitgave eene uitnemende ontvangst te beurt gevallen. Het is een werk dat voor alle standen der maatschappij geschikt de grootste belangrijkheid van inhoud en eene goede uitvoering paart met eenen enorm goedkoopen prijs.

, In elken Boekwinkel is te bekomen:

GEZONDHEIDSLEER VOOR HET VOLK.

Naar het Hoogduitsch bewerkt en van eene Voorrede voorzien door **F. W. SCHUBAERT**, Officier van gezondheid bij de Nederlandsche armee. Prijs *f* –,75.

Dit boek bevat eene menigte nuttige leefregelen, hoe men eene goede gezondheid kan behouden, wat nuttig, wat schadelijk is voor de gezondheid, en geeft in eenvoudige bewoordingen menigen behartigingswaardigen wenk. Die het boekje nog niet kent, vrage het bij eenen Boekverkooper, en hij zal het niet onvoldaan uit de hand leggen.

, Bij TEN BRINK & DE VRIES, Boekverkoopers in de Warmoesstraat, te Amsterdam, is uitgegeven en alom verkrijgbaar:

Eene goedkoope Uitgave van
DE GESCHIEDENIS DER
KERKHERVORMING,
IN TAFEREELEN.

door Dr. B. ter HAAR, Hoogleeraar te Utrecht.

EEN LEESBOEK TER BEVESTIGING DER PROTESTANTEN IN HUN CHRISTELIJK GELOOF, BEKROOND DOOR HET HAAGSCHE GENOOTSCHAP TOT VERDEDIGING DER CHRISTELIJKE GODSDIENST.

Prijs *f* 2.50, in nette linnen band *f* 3. -

Nieuwe Naamlijst van p. m. 500 Boekdeelen.
VOOR LEESGEZELSCHAPPEN EN VOLKSBIBLIOTHEKEN,
MET OPKLIMMEND RABAT.

De **BOEKWERKEN** zijn allen nieuw en onopengesneden en meestal met fraaije Vignetten of Platen versierd. Die uit deze verzameling eene keuze doet, ten bedrage van minstens *f* 10, zal buiten de reeds zoo belangrijke Prijsvermindering nog een extra Rabat van 25 pCt. genieten, en die voor *f* 15 en daarenboven in eens aankoopt, zal een Rabat van 35 pCt. worden toegestaan; die minstens 50 Boekdeelen uitkiest onverschillig welke, betaalt slecht 50 Cts. per deel. *Zoo dus 20 liefhebbers van lezen* zich vereenigen à *f* 1,25 *de Persoon*, dan lezen zij 50 Boeken tegen 2½ Cent per Deel en zij blijven hun eigendom.

De toezending der Lijst zal op *franco aanvrage*, *franco en gratis* geschieden door **J. H. VAN DER BEEK**, Reguliersbreestraat, het vierde Huis van de Botermarkt, te Amsterdam.

Op Ongefrankeerde aanvrage kan men zeker zijn *geen* lijst te ontvangen, bij bestellingen onverschillig welke, aan **J. H. VAN DER BEEK** te doen, gelieve men een Postwissel voor het bedrag te voegen. Hoe kan men in redelijkheid vergen, dat hij aan hem geheel onbekende Personen in afgelegen Steden zonder eenigen Waarborg, zijne Boeken zal afzenden?

, Bij alle Boekhandelaren staat voor *één Gulden* de inteekening open, op de eerste Serie van 26 nummers, der:

Stemmen van denkenden en voor denkenden uit alle Kerken en Kerkgenootschappen over
WAARHEID EN GODSDIENST,

en is de eerste Stem, inhoud: BEDOELING voor 5 *Centen* verkrijgbaar. — Ter verspreiding is de prijs voor 25 Exemplaren van dit nommer: *één Gulden;* voor 50 Exemplaren: *één Gulden vijftig Centen.*

„Het kan niet bevreemden, maar het was van den opgewekten godsdienstzin te wachten, dat ook leeken eene stem zouden doen hooren waar het hunne hoogste belangen geldt....; daarom en in hoop op bijval en medewerking van velen en van nog meer krachtige ondersteuning bij de reeds ontvangene, wenschen wij door een openbaar orgaan, bevorderlijk te zijn tot aankweeking van zuiver redelijke overtuiging en welgegronde zedelijkheid, ten gevolge van naauwgezet onderzoek en ernstig nadenken."

(*De Redactie*)

Van den: **OPEN BRIEF AAN EEN' VRIEND**, over de Studie der christelijke anthropologie en de Levensstudiën van den Hoogleeraar C. PRUIJS VAN DER HOEVEN, in betrekking tot het Maandschrift ***„de Dageraad"***, door E. G. — 80 Bladzijden, zijn voor zoover de geringe voorraad strekt nog Exemplaren te bekomen tegen 40 *Centen*.

„In deze bladen wordt het wezenlijk bestaan der beweerde overeenstemming (tusschen Levensstudiën, Dageraad, en Christelijke Antropologie) aangetoond..... wij hebben ze met groot genoegen doorloopen... vooral om den waardigen, bezadigden en humanen toon, die overal door den schrijver wordt in acht genomen."

(*Leeskabinet* 1858 *Oct.*)

7½ CT. DE GOEDKOOPSTE ALMANAK. 7½ CT.

Heden is uitgegeven door P. M. VAN DER MADE, te Amsterdam, Stilsteeg G 88, en alom verkrijgbaar gesteld:

DE GOEDE RAADGEVER.
ALMANAK VOOR VRIENDEN VAN ORDE EN WELVAART,
voor het jaar 1860.

Met bijdragen van A. J. DE BULL, Mr. J. T. BUYS, J. M. E. DERCKSEN, J. H. DUISDEIKER La., Dr. H. FABIUS, W. P. C. FABIUS, P. A. DE GÉNESTET, J. DE GRAAF, Mr. J. HEEMSKERK Az., Mevrouw J. S. MACKENSTEIN-KONING, H. DE VEER, FRED. WIJSMAN en H. ZEEMAN.

64 Bladzijden 8vo druks, met een Plaatje.

100 Exemplaren, ter verspreiding *f* 6.—

, Ter Regtzitting der Arrondissements-Regtbank, te Alkmaar, van 24 November 1859, des voormiddags ten elf ure, aan haar gewoon Locaal, op het *Gemeente-Huis* aldaar, zullen, bij geregtelijke uitwinning, in vijf Percelen, in de Aanslag-Biljetten uitvoerig omschreven, worden Verkocht en Toegewezen, de **ONROERENDE GOEDEREN**, gelegen in het westelijk deel des *Anna Paulowna Polders*, onder de Gemeente Zijpe, begrensd tusschen den Molenweg, de Zandvaart, de Middelvliet en de Meersloot, bij het Kadaster der Gemeente Zijpe bekend in Sectie J, onder de Nummers 463, groot 32 Bunders, 97 Roeden, 40 Ellen, 464, groot 50 Bunders, 90 Roeden, 20 Ellen, 899, groot 1 Bunder, 45 Roeden, 75 Ellen, 465, in het geheel groot 64 Bunders, 73 Roeden, 80 Ellen, doch waarvan worden uitgezonderd 25 à 30 Roeden, staande ten name van *Jan de Wit Pietersen.*, Landman, aan den Boschweg, in de Zijpe, en voorts 195, in het geheel groot 10 Bunders, 33 Roeden, 70 Ellen, doch waarvan worden uitgezonderd 2 Bunders, staande ten name van *Jan Buis Junior*, Landbouwer, in den *Anna Paulowna Polder*, al welke Percelen vrijdom van Grondbelasting genieten tot den jare 1885,

Geschiedende deze uitwinning ten laste van *Jan Buis Senior*, Landbouwer, in den *Anna Paulowna Polder*, Gemeente Zijpe, en ten verzoeke van den Heer GEORGE CHARLES ALEXANDER VAN DAM, als Penningmeester van den *Anna Paulowna Polder*, in de Gemeente Zijpe, aldaar wonende en Kantoor houdende en die Domicilie heeft gekozen te Alkmaar, ten Kantore van

C. BOONACKER, Procureur.

BRABENDER'S VERBETERDE ALIZARIN-INKT

is volkomen vrij van zuren, zoo dat de Stalen Pennen er niet door worden aangedaan, ze vloeit gemakkelijk uit de pen, is bij den aanvang niet zoo bleek als andere Inktsoorten en verandert zeer spoedig in het schoonste zwart. Ze verdikt niet, noch in de Pen noch in den Inktkoker en beschimmelt nooit.

Ondanks hare vloeibaarheid is deze Alizarin-Inkt tevens voor Copiëer-Inkt uitmuntend geschikt.

Prijs 60, 40, 30 en 20 Cents het glazen Tonnetje.

Roode en Blaauwe Inkt,

brillant van kleur en goed vloeibaar, het Fleschje 20 Cents.

J. ALEXANDERS

RESERVOIR-PEN

is de gemakkelijkste en aangenaamste Pen voor allen, die eene ligte en loopende hand schrijven. Het ½ gros-doosje 75 Cents.

Ook geven wij hiermede kennis, dat de zoo gezochte **Gillott's Correspondentie-Pennen** N°. 382 of driegaatjes-pen, verder N°. 417 en 0118, in ¼ gros-doosjes gepakt, weder voorhanden zijn.

Amsterdam, Verkoophuis.	Leyden, *L. G. Dirks.*
Haarlem, *J. P. Karthaus.*	Medemblik, *K. H. Idema.*
„ Wed. *de Lange en van Ek.*	Monnickendam, *K. Slot.*
Alkmaar, *J. Brongers Gz.*	Nieuwe-Diep, *P. Gelhand.*
Beverwijk, *C. A. Kühler.*	Purmerend, *S. J. Veen.*
Delft, *J. T. Wagner.*	Schagen, *W. A. Hazeu.*
Enkhuizen, *G. Rienderhoff.*	Uitgeest, Wed. *J. Duin.*
's Hage, *Suck & C°.*	Zaandam, *K. Nieuwenhuis.*
Hoogwoud, *H. Storm.*	O. Zaandam, *H. A. Smit*, *de Koog.*
Hoorn, *P. J. Ruttenberg.*	Zalt-Bommel, *A. G. Huyser.*
Koog a/d. Zaan, *H. de Jager.*	„ *J. G. Bender.*
Krommenie, Wed. *F. Vaarmeijer.*	

en in de bekende Depôts in de andere Steden. (10/26 59.)

(*Zie verder het vervolg.*)

Te Haarlem, bij JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN.

VERVOLG van de *Maandagsche*

HAARLEMSCHE COURANT

van 31 October 1859.

*** Eene bejaarde ziekelijke Dame van *zeer* fatsoenlijke familie, bevindt zich in hoogst treurige omstandigheden; want, zij mist volstrekt *alle* middelen van bestaan, en ziet bij nijpende behoefte, met bangen kommer den naderenden winter te gemoet. Maar! — hare hoop is op God, en in hare naam vraagt de eerst-ondergeteekende voor haar met vrijmoedig vertrouwen van zijne landgenooten, giften der liefde die hare hoop niet beschamen, en in deze Courant later zullen opgegeven worden. De mede-ondergeteekenden hebben zich met hem bereid verklaard, die giften mede te ontvangen.

C. W. Pape, Emer. Pred[t]. van Heusden te 's Gravenhage, en *M. van Moerkerken*, *G. A. van Limburg-Brouwer*, *R. Posthumus Meyjes*, *S. E. de Voogt*, *H. J. Tol*, *W. J. Vitse*, Predikanten te Amsterdam.

*** Ondertrouwd:

Mr. PHILIPPUS C. E. SPECHT GRIJP,
O. I. Ambtenaar 1[e] Klasse, en
MATHILDE GODDARD,
van *Londen*.

[illegible], [illegible] October 1859.
Eenige en algemeene kennisgeving.

*** Ondertrouwd:

C. H. WESSER, te *Zevenaar*,
Weduwn. van *Jansje Breijer*, en
MARIA CORNELIA HULK.

HAARLEM,
26 October 1859.

*** Ondertrouwd:

'sHAGE,
28 October 1859.

A. T. RAVEN
en
M. J. HATTINGA RAVEN.

*** Gehuwd:

LEEUWARDEN,
den 19[den] October 1859.
Algemeene kennisgeving.

A. NOORDERBROEK
en
C. P. EBELL,
van *Leeuwarden*.

*** Getrouwd:

Mr. B. VAN ROIJEN,
Advocaat te *Zwolle*, en
M. J. J. VAN DER HAAGEN DE GEEP,
te *Bergen op Zoom*.

BERGEN OP ZOOM, 25 October 1859.

*** Getrouwd:

ZWAMMERDAM,
27 October 1859.
Eenige kennisgeving.

A. STREEFKERK,
Weduwn. van *H. W. Krook*, met
G. VAN DEN HOORN.

*** Getrouwd:

S. VAN HOEK,
Predikant te *Kappelle* (*Z. Beveland*), en
H. C. VAN DALEN.

NIJMEGEN, 28 October 1859.
Eenige en algemeene kennisgeving.

*** Heden [illegible] beviel door Gods goedheid, voorspoedig [illegible] DOCHTER *JOHANNA HARTGERINK*, geliefde Echtgenoote van

IJLST, 26 October 1859. G. RINGNALDA.

*** Bevallen van een' ZOON Vrouwe *C. A. M. PFISTER, VAN HEECKEREN VAN BRANDZENBURG.*

'S HAGE, 27 October 1859.
Eenige kennisgeving.

*** Voorspoedig bevallen van een ZOON *S. C. M. VISSER, DE BREUK.*

AMSTERDAM, 28 October 1859.

*** Overleden te UTRECHT, den 11[den] October 1859, in den ouderdom van 81 jaren, de Wel-Edele Heer BASTIAAN VAN EETEN, vroeger Notaris te Gorinchem.

Eenige en algemeene kennisgeving.

PS. In de vorige Annonces was de naam abusief.

*** Heden overleed, tot mijne diepe droefheid, na eene kortstondige ongesteldheid, mijn dierbare Echtgenoot en mijner Kinderen zorgdragende Vader, de Wel-Edele Heer YDE DE HAAN, in den ouderdom van bijna 60 jaren, na eene Echtvereeniging van ruim 37 jaren.

LEEUWARDEN,
21 October 1859.

W. J. STAPERT,
Wed[e]. *Y. de Haan.*

*** Op den 23[sten] October 1859 is te HAARLEM overleden de Hoog Edel-Gestrenge Heer H. ROIJEN, gepensioneerd Generaal-Majoor, buitengewoon Adjudant des Konings, Ridder der Militaire Willems Orde 4[de] klasse, Kommandeur van het Legioen van Eer.

Eenige en algemeene kennisgeving.

*** 'S GRAVENHAGE, den 24[sten] October 1859. Heden overleed PIETER FREDERIK VAN DER MEULEN, Notaris aldaar, [illegible] Echtgenoot van L. C. VAN DER MEULEN [illegible].

Eenige kennisgeving.

*** Heden overleed, aan eene slepende ziekte, in den ouderdom van bijna 16 jaren, ANNA JOHANNA WIJNANDA AGNETA, innig geliefde oudste Dochter van

GOUDA,
25 October 1859.

G. B. VAN GOOR en
A. W. VAN GOOR — NOMAN.

*** Heden overleed, na eene kortstondige ziekte, tot diepe droefheid van mij, mijne Kinderen en Behuwd-Kinderen, mijn geliefde Echtgenoot, de Heer JOHANNES ZIMMER, in den ouderdom van ruim 69 jaren.

AMSTERDAM,
25 October 1859.

Wed[e]. C. G. H. ZIMMER,
NEDERHORST.

*** In AMSTERDAM is op den 25[sten] October 1859 overleden, de Wel-Ed. Heer HENDRIK LOUIS BISSCHOP C. O. Z., na eene ziekte van eenige weken, in den ouderdom van bijna 72 jaren.

*** Heden overleed plotseling, na eene gelukkige Echtvereeniging van 7 jaren mijne geliefde Echtgenote DINA CATHARINA ELISABETH KONING in den leeftijd van 36 jaren tot bittere droefheid van mij, hare Moeder en verdere Betrekkingen, mij nalatende twee Kinderen nog niet vatbaar om den ramp te gevoelen, die hen getroffen heeft.

C. G. VAN DER POST.

AMSTERDAM, 26 October 1859.

*** Na eene langdurige ziekte overleed heden, tot mijne diepe droefheid, mijn teeder geliefd oudste Kind ADRIANA AGATHA SOPHIA, in den jeugdigen leeftijd van ruim 12½ jaar.

J. A. VAN DER ZANDE.

KEDICHEM, 27 October 1859.

*** HARDERWIJK, 27 October 1859. Onze onvergetelijke Ouders J. H. SAAGER, in den ouderdom van 66 jaren en E. H. SAAGER, geboren BERENDSEN, in den ouderdom van 58 jaren, werden ons heden nacht ontnomen; koortsen maakten een einde aan hun leven. Het denkbeeld, dat, wat God doet welgedaan is, en dat de dood van de geloovigen gewin is, kan alleen zijne diepbedroefde Kinderen vertroosten.

Uit aller naam,
H. SAAGER.

Eenige en algemeene kennisgeving.

*** Steeds treurende over het verlies van onze innig geliefde eenige Dochter, is het nogtans behoefte voor het diep gewonde hart, dank te betuigen, voor de vele en hartelijke bewijzen van deelneming, bij dat smartelijk verlies van onderscheidene zijden ondervonden.

WISSENKERKE,
den 27[sten] October
1859.

J. H. L. VADER.
C. M. VADER,
SWEMER.

*** Na een geduldig lijden van weinige dagen overleed heden onze innig geliefde Moeder en Behuwd-Moeder Mejufvrouw MAAIKE BOON, Wed. den Heer *Jacobus Pieren*, in den ouderdom van ruim 89 jaren.

DORDRECHT,
28 October 1859.
Algemeene kennisgeving.

T. PIEREN Jz.,
A. E. PIEREN,
LEYENDEKKER.

Op bepaald verlangen der overledene, zullen geene uiterlijke teekenen van rouw worden aangenomen.

*** Voor de vele bewijzen van deelneming, in het verlies onzer hartelijk geliefde Dochter, betuigen wij onzen dank, ook namens onze Kinderen en Behuwd-Kinderen, aan Familie, Vrienden en Bekenden, zoo alhier als elders.

IJSSELSTEIN,
28 October 1859.

B. ROUFFAER.
P. C. ROUFFAER, KOLFF.

*** Voor de vele en treffende bewijzen van deelneming, mij bij het overlijden mijner hartelijk geliefde Vrouw betoond, betuig ik, ook namens mijne Kinderen en verdere Betrekkingen onzen innigen dank.

M. SCHILTMAN.

DELFSHAVEN, 28 October 1859.

*** Namens de Familie van wijlen Mejufvrouw *Helena Welhelmina Deiman*, wordt dank betuigd, voor de bewijzen van deelneming bij haar overlijden ontvangen.

HAARLEM, 29 October 1859.

*** Voor de vele blijken van deelneming betoond, zoo wel gedurende de ziekte, als bij het overlijden van onze geliefde Moeder en Behuwd-Moeder *Johanna Apolonia ter Höffsteede*, Weduwe *Lambertus Sabelis Junior*, betuig ik ook namens de Familie mijnen opregten dank.

L. J. SABELIS.

HAARLEM, 29 October 1859.

OPROEPING.

Alle degenen welke iets te vorderen hebben van, of verschuldigd zijn aan nu wijlen den Heer LAMBERTUS MUNTER, in leven Timmerman te Zijpe, gelieve uiterlijk binnen eene maand na heden, daarvan opgave of betaling te doen, aan den ondergeteekende

J. L. MUNTER.

Schagen, 26 *October* 1859.

Hulp-Onderwijzer.

Men vraagt ten spoedigste **IEMAND**, bezitter van de Hulp-Onderwijzers Acte, of Acte van den 3[den] Rang, aan de openbare School te Eiland Marken, op een Salaris van minstens *f* 100 en vrije verpleging. Brieven *franco*, aan den Heer Burgemeester aldaar.

*** Een **SECONDANT**, van de P. G., bezittende den 3[en] Rang en admissiën voor 't Fransch en de Wiskunde, bekend met het Engelsch en Hoogduitsch, zoekt tegen Januarij 1860 eene Betrekking, bij voorkeur dáár, waar tijd tot zelfoefening bestaat. Brieven *franco*, adres den Boekhandelaar A. SCHAAFSMA, Dockum, onder Letter H.

*** Een **SECONDANT**, van den 3[den] Rang, met admissie voor de Fransche en Hoogduitsche Talen, in staat het Engelsch te onderwijzen, en niet onbekend met de beginselen der Wiskunde, zag zich gaarne verplaatst, bij voorkeur als **Externe**. Adres, *franco* Brieven, Lett. A, bij den Boekh. REVERS, te Dordrecht.

GRUTTERIJ,

Voor een **JONGELING** die in het genoemde vak wenschte opgeleid te worden, bestaat eene goede gelegenheid in of buiten de Kost. *Franco* Brieven, onder Lett. K., bij den Boekhandelaar A. BERGMAN, te Alkmaar.

*** Op zeer aannemelijke voorwaarden, wordt in eenen Binnen- en Buitenlandschen Boekhandel, in de Prov. N.-Brabant gevraagd, een **JONGELING**, P. G., niet jonger dan 15 jaren, om in dien Handel met aanverwante vakken te worden opgeleid. Brieven *franco* onder Letters A. B., aan den Boekhandelaar J. NOORDENDORP, te Amsterdam.

*** Om dadelijk in dienst te treden, verlangt men op een Dorp in Z.-Holland, een Ongehuwd **KOETSIER**, P. G., die tevens eenig Huis- en Tuinwerk kan verrigten. Adres, liefst in *persoon*, aan het Hulp-postkantoor te Neder-Hardinxveld, L[t]. N.

Attentie s. v. p. Dames!!!

Een fatsoenlijk Heer, met veel vermogen, goed uiterlijk, 27 jaren oud, P. G., wenschte in kennis te komen met eene bevallige **JONGE DAME**, van zeer beschaafde opvoeding, zacht humeur, strenge deugden en gewoon in deftige Familien te verkeeren, om bij nadere kennismaking een wettig **Huwelijk** aantegaan.

Vermogen wordt volstrekt niet vereischt en de grootste discretie verzekerd.

Brieven *franco*, onder Lett. P., bij den Boekhandelaar W. M. DE VRIES, te Gorinchem.

*** In een Prot. Gezin op een Dorp, in het noordelijk gedeelte van Z.-Holland, wordt ten spoedigste gevraagd: Eene **BURGER-JUFVROUW**, van eene goede gezondheid, ter gedeeltelijke verzorging van drie jonge Kinderen en gedeeltelijke waarneming der Huishouding, (daaronder begrepen het omgaan met de Wasch, Strijken en Naaijen) voor den tijd van 5 à 6 maanden. Eenige nadere inlichtingen zijn te bekomen aan het Bureau der *Leydsche Courant* te Leyden, alwaar inclinerenden worden verzocht hare Brieven — bevattende, buiten de gewone opgaven, ook de harerzijds te stellen condities — *franco* onder Letter L., intezenden.

*** Men vraagt bij een *Predikant* in Zuid-Holland: Eene **KINDERMEID** en eene **KEUKENMEID**, liefst uit Gelderland afkomstig. Adres met *franco* Brieven onder Lett. Z. R., bij den Boekhandelaar F. G. A. J. VAN WERKHOVEN, te Alphen a/d Rijn.

24,000 Francs Belooning.

De Keizerlijke Geneeskundige Academie, heeft lang en naauwkeurig de Bloedzuiverende KOEKJES van Doctor OLLIVIER, onderzocht en bevonden dat derzelver doel is om de aandoeningen der huid en kwade sappen in het bloed, zoo te genezen dat zij niet weer terugkeeren, en even zoo alle ziekten die een bloedzuiverend geneesmiddel noodzakelijk maken.

Gedurende vier jaren heeft men er proeven mede genomen, zoowel in het Zuidelijk Gasthuis te Parijs als elders, door vijf verschillende Commissiën van genoemde Academie, en de uitslag was zoo gunstig dat men bij meerderheid van stemmen aan Doctor OLLIVIER eene Belooning van 24,000 Francs heeft toegekend.

Dat geloofwaardig getuigenis en om geen andere voorbeelden te noemen, de bijzondere vergunning der Regering, en der Keizerlijke Geneeskundige Academie, zijn genoegzame waarborgen voor het algemeen vertrouwen en onderscheiden dit heilzaam geneesmiddel van de vele kwakzalverijen die dagelijks aan het publiek worden aangeboden.

De Koekjes worden slechts in verzegelde Doosjes, geteekend *Ollivier* verkocht, voor den prijs van 5 en 10 Francs.

Het Hoofd-Depôt is te Parijs, Straat Saint Honoré, N°. 274, Eerste Verdieping, Gratis consulst per Brief, mits *gefrankeerd*.

Algemeene Depôts voor geheel Nederland bij de Heeren *H. H. Uloth*, Apoth. Zeedijk te Amsterdam; verder bij *J. M. van Renesse*, Apoth. Boekhorstraat te 's Gravenhage; bij *van Santen Kolff en Kloos*, Apoth. te Rotterdam; *van de Kamer*, Apoth. te Middelburg en *Grootendorst*, Apoth. te Utrecht.

Te Huur of te Koop, binnen GOUDA,

door sterfgeval, dadelijk te betrekken: Een Kapitaal HEERENHUIS met TUIN, op een der voornaamste Grachten, voorzien van 3 Boven- en 3 Beneden behangen Kamers, Keuken met Pomp, goede Droogzolders en verdere Gemakken. Te bevragen bij A. KLAREN, Mr. Verwer op de Turfmarkt te Gouda. Brieven *franco*.

Een **ACHTKANTEN WINDMOLEN**, geschikt om gemakkelijk vervoerd te worden, bij den Grond of met Balie, vraagt men als **Afbraak** UIT DE HAND TE KOOP. — Brieven *franco*, onder L[t]. Z. Z., met opgave van hoegrootheid, ligging, enz.; bij den Boekh. J. J. H. KEMMER, te Utrecht.

*** Aan HH. Geneeskundigen wordt ter overname aangeboden: Eene **GENEES-**, **HEEL- en VERLOSKUNDIGE-PRACTIJK**, die een ruim bestaan oplevert, benevens een goed onderhouden en uitmuntend ingerigt **WOONHUIS**, eene wel geconserveerde **APOTHEEK**, met **ERF**, **GROOTE TUIN** en Vruchtbare **BOOMGAARD**, in een der welvarendste en meest bevolkte Dorpen van Noord-Holland; — aanvaarding dadelijk; — Informatien zijn op *franco* aanvrage verkrijgbaar bij den Notaris DONKER, te Benningbroek.

*** Door een subiet sterfgeval, wordt UIT DE HAND TE KOOP aangeboden: Eenen welbeklanten **TIMMERMANS-WINKEL en ERVE**, met allerlei daarbij behoorende **GEREEDSCHAPPEN**, **MATERIALEN ENZ.**, alles staande en gelegen in de Kom der Gemeente Hardinxveld, alwaar de Affaire sedert meer dan twintig jaren met goed succes is uitgeoefend. Te bevragen bij de Wed. A. VAN GOOL, Wijk A., N[o]. 155, te Hardinxveld, alwaar verder alle inlichtingen te bekomen zijn.

*** **PUBLIEKE VERKOOPING WEGENS LIQUIDATIE.**

W. J. ELSENHORST, Makelaar, zal op *Woensdag den 2den November* 1859 *en volgenden dag*, des voormiddags ten 10 ure precies, in de Anegang, voor het Huis get. W. 3, N°. 58, te Haarlem, in publieke Veiling Verkoopen: *Gouden en Zilveren* Ancre, Cylinder en andere Heeren en Dames **HOROLOGIËN**, eene groote partij gemaakte **MANS- en KINDER WINTER-ARTIKELEN**, als Overjassen en gekleede Jassen, voorts eene partij fijne **BUKSKINGS, CASTORS, DUFFELS, DRAP de RUSSIES, EXQUIMO'S, LAKENS enz.**, en eindelijk eene partij **GOMELASTIEKE OVERSCHOENEN.**

De Goederen zijn *Maandag den 31sten October* 1859, *en Dingsdag den 1sten November* 1859, voor één ieder te zien, van des voormiddags 9 tot des namiddags 4 ure.

*** Ten overstaan van den Notaris Mr. J. DE BAS Jz., zal in het *Venduehuis der Notarissen*, in de Nobelstraat te 's Gravenhage, op Maandag den 31sten October 1859, des namiddags ten 5 ure, worden geveild, en op Maandag den 7den November daaraanvolgende, des avonds ten 7 ure, Verkocht:

Een aanzienlijk, hecht, sterk en zeer logeabel HUIS en ERF, met grooten TUIN, beplant met een aantal fijne Vrucht- en andere Boomen en Heestergewassen, staande en gelegen te 's Gravenhage, aan de westzijde van het Noord-Einde, N°. 62, Kadaster Sectie D, N°. 115, groot 11 Roeden, 80 Ellen, en hebbende eenen uitgang door de Koningspoort naar de Molenstraat, bevattende dit Huis een groot aantal zoo Beneden- als Bovenvertrekken, waaronder beneden eene groote Voorkamer en Zaal en *Suite*, alle behangen, geplafonneerd en voorzien van marmeren Schoorsteenmantels met vaste Spiegels of andere Stookplaatsen; voorts Mangel-, Provisie- en Domestiekenkamers, onderscheidene vaste Kasten, ruime Droog- en Turfzolders, twee Keukens, Kelders, twee bijzonder goede Welputten en twee Regenbakken, en al hetgeen verder tot eene aanzienlijke en welingerigte Woning vereischt wordt. Grondlasten A°. 1859, *f* 158,48.

Te bezigtigen des Maandags en Donderdags, des namiddags van 1½ tot 3½ ure, mits bevorens bij de Bewoners belet vragende, en te aanvaarden 1° Mei 1860, bij de betaling van den koopprijs.

Nader onderrigt te bekomen ten Kantore van den voornoemden Notaris, te 's Gravenhage, in de 1ste Wagenstraat, N°. 32.

Openbare Verkooping.

Voor Mr. J. P. DE FREMERY, Notaris residerende te 's Gravesande, zal op Woensdagen den 7den en 14den December 1859, des voormiddags ten 11 ure, in het Logement *Overheide*, te Monster, in het openbaar worden geveild en Verkocht:

Eene kapitale en zeer gunstig gelegen **BOUWMANSWONING**, genaamd ***GANTELLUST***, met ruime Huizing, Heerenkamer, Stalling voor 30 Koeijen en 7 Paarden, Schuren, 3 Hooibergen, Oprijlaan, Erf en verder Toebehooren, benevens uitmuntende **WEI-, HOOI-, BOUW-, TUIN- en BOOMGAARDLANDEN en WATER**, alles staande en gelegen in de Gemeenten Naaldwijk en Monster, te zamen groot 41 Bunders, 29 Roeden, 37 Ellen.

En zulks in de navolgende Nommers, welke eerst afzonderlijk, daarna in verschillende Combinatien en eindelijk in Massa zullen worden aangeboden:

N°. 1. 1 Bunder, 92 Roeden, 20 Ellen Bouwland, Kadaster Sectie A. N°. 529.

N°. 2. 1 B., 65 R., 80 E. Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 528.

N°. 3. 1 B., 30 R., 20 E. Weiland, Kad. Sec. A. N°. 530 gedeeltelijk.

N°. 4. 1 B., 54 R., 20 E. Weiland, Kad. Sect. A. N°. 527.

N°. 5. 4 B., 28 R. Wei- en Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 525.

N°. 6. 2 B., 5 R., 80 E. Weiland, Kad. Sect. A. N°. 526.

N°. 7. 2 B., 26 R., 50 E. Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 538.

N°. 8. 1 B., 84 R., 10 E. Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 954.

N°. 9. 2 B., 60 R. Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 536 en N°. 530 gedeeltelijk.

N°. 10. 1 B., 85 R., 20 E. Wei- en Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 537.

N°. 11. 3 B., 26 R., 90 E. Bouwland, Kad. Sect. A. N°. 955.

N°. 12. 2 B., 70 R., 70 E. Weiland, Kad. Sect. A. N°. 541.

N°. 13. 1 B., 82 R., 70 E. Bouw- en Weiland, Kad. Sect. A. N°s. 531 en 532.

N°. 14. 1 B., 63 R., 80 E. Weiland, Kad. Sect. A. N°s. 533 en 534.

N°. 15. 1 B., 54 R., 30 E. Wei- en Tuinland, Kad. Sec. A. N°s. 557 en 558.

N°. 16. 1 B., 94 R., 88 E. Tuin- en Boomgaardland, met Vaarten doorsneden, waarop ruim 85 Rijnlandsche Roeden Druivenmuur en 31 R. R. Heining, en 3 Schuren, Kad. Sec. A. N°s. 552, 553, 554, 555, 556, 953 en 949 gedeeltelijk.

N°. 17. De voormelde Bouwmanswoning met Toebehooren en Weiland, groot 1 B., 32 R., 69 E., Kad. Sect. A. N°s. 560, 948, 950, 951, 952 en 949 gedeeltelijk.

De Nommers 1 tot en met 17, zijn aan elkander gelegen in de Gemeente Naaldwijk en aangeslagen:

In de Grondbelasting over 1859, te zamen tot *f* 322,62.

In het Sluisgeld over 1859/60, tot *f* 3 per Bunder.

N°. 18. 3 B., 2 R., 30 E. Weiland, Kad. Sect. E. N°s. 953, 954 en 955.

N°. 19. 2 B., 69 R., 10 E. Weiland, Kad. Sect. E. N°s. 956, 957 en 958.

De Nommers 18 en 19, zijn aan elkander gelegen in de Gemeente Monster, en aangeslagen:

In de Grondbelasting over 1859, te zamen tot *f* 41,79.

In het Sluisgeld over 1859/60 tot *f* 3 per Bunder.

In het Molengeld over 1858, tot *f* 2 per Bunder.

De Koopenningen moeten worden betaald vóór of op 1 Mei 1860, met intrest ad 3% 's jaars van 1 Jan. 1860, tot de betaling.

N°. 16 kan worden aanvaard op 1 Nov. 1860, een gedeelte van N°. 17 bij de betaling der Koopenningen, een ander gedeelte van dat Nommer op 1 Mei 1861, en al het overige met Kersmis 1860.

Alles breeder bij Billetten omschreven. Informatien zijn te bekomen bij voornoemden Notaris.

*** Door Sterfgeval UIT DE HAND TE KOOP: Eene beklante **TIMMERMANS-WINKEL**, met de daarbij behoorende Gereedschappen en Houtwaren. Te bevragen met *franco* Brieven, bij S. BENSCHOP, te Nieuwpoort.

*** OPENBARE VERKOOPING.

De Notaris Mr. J. VAN ANDEL, gevestigd te Mijnsheerenland, is voornemens op 4 November aanstaande, te Veilen, en 18 November daaraanvolgende, bij Afslag te Verkoopen, in het *Hof van Holland*, in het Kromhout te Dordrecht, beide dagen des voormiddags ten 11 ure:

DE NAVOLGENDE

ONROERENDE GOEDEREN,

gelegen in den Polder Mijnsheerenland van Moerkerken, onder Mijnsheerenland:

N°. 1. 2 B. 02 R. 60 E. **BOUW-, WEILAND** en **TUINGROND**, Sectie B, N°. 148 en 149.

N°. 2. 1 B. 47 R. 90 E. **BOUWLAND**, Sectie B, N°. 154.

Zijnde deze twee Percelen Verhuurd tot het blooten der Schoof en Kersmis 1862, om *f* 140,20 's jaars, en de Tuingrond om *f* 2,60 per jaar.

N°. 3. 4 B. 32 R. 60 E. **WEILAND**, Sectie B, N°. 530, 531 en 542. Verhuurd tot Kersmis 1865, om *f* 176,67 's jaars.

N°. 4. 1 B. 86 R. 50 E. **WEILAND**, Sectie B, N°. 537. Verhuurd tot Kersmis 1860, om *f* 82 's jaars.

N°. 5. 3 B. 55 R. 60 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 4 en 5. Verhuurd tot Kersmis 1861, om *f* 160 's jaars.

N°. 6. 2 B. 31 R. 20 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 43 en 47. Verhuurd tot Kersmis 1862, om *f* 97,10 's jaars.

N°. 7. 2 B. 44 R. 30 E. **WEI- en RIETLAND**, Sectie C, N°. 112, 113 en 114. Verhuurd tot Kersmis 1863, om *f* 100 's jaars.

En in den Polder *St. Anthonie-Polder*, Gemeente Maasdam.

N°. 8. 3 B. 79 R. 70 E. **BOUWLAND**, Sectie C, N°. 428 en 429. Verhuurd tot het ontblooten der Schoof 1860, om *f* 189,85 's jaars.

N°. 9. 4 B. 47 R. 80 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 652, 656, 657 en 658. Verhuurd tot Kersmis 1860, om *f* 154,49 's jaars.

N°. 10. 2 B. 06 R. 90 E. **BOUWLAND**, Sectie C, N°. 461. Verhuurd tot het ontblooten der Schoof 1862, om *f* 70 's jaars.

N°. 11. 2 B. 87 R. 30 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 482 en 483.

N°. 12. 6 B. 32 R. 80 E. **BOUWLAND**, Sectie C, N°. 596, 597 en 598.

N°. 13. 2 B. 66 R. 30 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 599 en 600.

Zijnde deze drie laatste Percelen Verhuurd tot het ontblooten der Schoof en Kersmis 1865, om *f* 382,43 's jaars.

N°. 14. 2 B. 34 R. 30 E. **BOUWLAND**, Sectie C, N°. 521. Verhuurd tot het ontblooten der Schoof 1862, om *f* 164 's jaars.

N°. 15. 5 B. 49 R. 50 E. **BOUW-, WEILAND** en **TUIN**, Sectie C, N°. 554, 555, 556 en 556*bis* Verhuurd tot het ontblooten der Schoof en Kersmis 1862, om *f* 186,83 's jaars.

N°. 16. 1 B. 13 R. 30 E. **WEILAND**, Sectie C, N°. 19. Verhuurd per jaar, om *f* 32 's jaars.

Alles breeder bij Biljetten omschreven.

Informatien ten Kantore van voornoemden Notaris; terwijl de Veilconditien acht dagen te voren mede ter lezing zullen liggen bij den Notaris J. W. ROELOFFS VALK, te Nieuwer-Amstel.

Het van ouds gerenomeerde nieuw Burger Keukenboek, dat sedert eenige jaren uitverkocht was, is voor de dertiende keer herdrukt en bij alle Boekhandelaren tegen den Prijs van 75 Cent te Koop.

Het beslaat 238 Pag. druks.

*** Bij P. N. VAN KAMPEN, te Amsterdam, ziet het licht:

IN LONDEN EN PARIJS.

Een Verhaal van

CHARLES DICKENS.

(*A tale of two cities.*)

Uit het Engelsch, door **Dr. M. P. LINDO.**

1e Afl., met 2 Vignetten, in geïllustr. omslag. *f* –,75.

(Compleet in 8 Afleveringen, ieder met 2 Vignetten.)

Van denzelfden Schrijver verscheen vroeger:

KLEINE DORA. 3 Deelen compleet. . . *f* 8,90.

SLECHTE TIJDEN, in één deel. . . . » 3,60.

KWAKERS AAN EIGEN HAARD.

Naar het Engelsch van Mrs. **ELLIS**, Schrijfster van: *Pligt en roeping der Vrouw*, *Familiegeheimen*, *Ziet op het Einde!* en *Levens Beelden*. 2 dln. met Vignet. *f* 6,30.

Eindelijk Gevonden!

(*Violet, or found at last*). Door **MARIA MACINTOSH**, Schrijfster van: *Mary en Eveline*, *Isabel en Grace*, *Alice Montrose*. 2 Deelen met Vignet. *f* 6,—.

Boeroe en Manippa.

Aanteekeningen en Geschiedkundige Feiten, verzameld door **J. B. J. VAN DOREN.** Met 5 Platen en vergelijkende Woordenlijst . . . . *f* 2,50.

Bovenstaande *Nieuwe Werken*, worden allen bijzonder aan HH. Directeuren van Leesgezelschappen aanbevolen door J. D. SYBRANDI.

Amsterdam, *October* 1859.

☞ Nog eenige Exemplaren voorhanden van:

PLIGT EN ROEPING DER VROUW.

Een Boek voor **Vrouwen** en **Meisjes.** Naar de 20ste Engelsche Uitgave van Mrs. **ELLIS**, door **K. SYBRANDI.** 5e Druk, *Postformaat in linnen prachtb.* *f* 2,—.

*** Bij ALTMANN & ROOSENBURG, te Rotterdam, komt van de pers:

A. BERNSTEIN, *HET LEVEN DER PLANTEN, DIEREN EN MENSCHEN.*

Naar het Hoogduitsch, door G. H. RISSIK. 362 Bladz., met keurig geïllustreerden omslag . . . . *f* 2.40.

———————— *OVER DE GEHEIME KRACHTEN DER NATUUR.* Naar het Hoogduitsch, door G. H. RISSIK. 408 Bladz. . . . . . . *f* 2.60.

Na de allergunstigste beoordeelingen dezer beide werken in de Tijdspiegel, het Leeskabinet, het Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek, de Bijdragen voor Onderwijs en Opvoeding, Europa, Vaderl. Letteroefeningen enz., behoeven de uitgevers er niets meer van te zeggen, dan dat het beiden populaire Boeken zijn, die eene hoogst nuttige strekking hebben en eene zeer aangename, onderhoudende lectuur opleveren.

*** Bij den Boekhandelaar H. C. A. CAMPAGNE, te Tiel, ziet het licht:

Evangelische OPVOEDINGSLEER,

NAAR DEN TWEEDEN DRUK DER

EVANGELISCHE PÄDAGOGIK

VAN

Dr. Christian Palmer,

Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, enz., te Tübingen.

VOOR NEDERLANDERS BEWERKT DOOR

J. STEIJNIS Gz.

IN TWEE DEELEN COMPLEET. PRIJS f 4,00.

Dit Werk is terstond bij zijne verschijning, in de meest geachte Tijdschriften ten GUNSTIGSTE AANGEKONDIGD. De Tijdspiegel van Julij jl., zegt er onder anderen het volgende van: „Met blijdschap begroeten wij een Werk, dat, schoon op Duitschen grond ontkiemd, op waardige wijze op Nederlandschen bodem werd overgeplant. Reeds te lang werd in ons Vaderland zoodanig Werk gemist. Wij bevelen dit voortreffelijk Werk van PALMER, ten zeerste aan alle beschaafde en ontwikkelde OUDERS en OPVOEDERS aan."

*** Bij den Boekhandelaar K. VAN HULST, te Kampen, is van de pers gekomen:

Beknopte Verhandeling

OVER

De Dorpsgevechten,

NAAR HET HOOGDUITSCH,

DOOR

C. M. H. PEL,

Kapt. bij het Instructie-Bataillon.

PRIJS 90 CTS.

Nieuwste Werken.

VAN DRUTEN & BLEELER, te Sneek, gaven uit:

LEVEN EN AVONTUREN

VAN

MERVYN CLITHEROE,

EEN VERHAAL UIT HET ENGELSCH VAN

W. H. AINSWORTH.

2 Deelen in gr. 8vo, met 2 Titelplaten *f* 6,60.

IN HET NOORDEN:

SCHETSEN UIT HET LEVEN

DER NATUUR EN DER MENSCHEN

IN HET

NOORDELIJKE GEDEELTE DER AARDE,

door Dr. G. HARTWIG, uit het Hoogduitsch vertaald door T. C. WINKLER.

Twee Deelen in gr. 8vo met gegraveerden Titel *f* 6,00.

En debiteren met veel succes:

BETER LAAT DAN NOOIT!

EEN VERHAAL OP WAARHEID GEGROND,

DOOR

Ch. Raede.

Naar den **achtsten** druk uit het Engelsch.

3 Deelen in gr. 8vo, met 3 Vignetten, *f* 9,00.

Van dit boek is in Engeland thans in den handel het **ZES EN ZESTIGSTE DUIZENDTAL.**

Van Koetsveld's Kinder-Bibliotheek.

I. Sprookjes in den trant van ANDERSEN, met staalpl., keurig gebonden . . . . *f* 1,50

II. Verspreide Kinderverhalen. . . . . idem » 1,50

III. Nieuwe Kinderverhalen. . . . . . idem » 1,50

IV. De Portefeuille van Grootvader Sprankhof, idem » 1,50

V. Kinderpreken uit het O. T., met vignet idem » 1,50

VI. Kinderpreken uit het N. T., ... idem » 1,50

Bovenstaande Werkjes worden te zamen of afzonderlijk, voortdurend afgeleverd door den Boekhandelaar S. E. VAN NOOTEN, te Schoonhoven.

Te Haarlem, bij JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN.

Behoort bij de

HAARLEMSCHE COURANT

van 31 October 1859.

STATEN GENERAAL.

Bekrachtiging van eenige artikelen der verleende concessien voor den aanleg en de exploitatie van de *Noorder-* en *Zuiderspoorwegen.*

Memorie van Beantwoording.

§ 1. De Regering heeft tot haar leedwezen in den aanvang dezer paragraaph weder teruggevonden de reeds vroeger gemaakte bedenking omtrent de gedragslijn, door haar gevolgd bij het verleenen der onderwerpelijke concessien. De leden, welke daarop nu weder zijn teruggekomen, willen in de door de Regering gedane keuze uit de bestaande aanvragen begunstiging zien van personen, in strijd met het algemeen belang, hetwelk, door uitsluitend met die personen en niet met andere te onderhandelen, naar hun inzien niet genoegzaam zou zijn behartigd.

De Regering heeft, zoowel bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag omtrent de concessie van de Noorder- als bij dat van de Zuiderspoorwegen, hare handelswijze te dien aanzien blootgelegd en toegelicht.

Na al hetgeen bij die gelegenheid deswege is gezegd, is niet te verwachten, dat een nieuw betoog, waarbij men onvermijdelijk in herhalingen zou moeten vervallen, die leden tot een beter oordeel zoude brengen. Indien, in stede van met de heeren SLOET en REUCHLIN eenerzijds en met de heeren BREDIUS en VAN SYPESTEYN anderzijds, met andere personen ware onderhandeld, zouden dezelfde of andere leden der Kamer met hetzelfde regt de vraag hebben gedaan of kunnen doen, waarom de eersten waren voorbijgegaan. De Regering wenscht zich daarom eenvoudig aan hare vroegere beantwoording te gedragen. Alleen mag zij niet onbeantwoord laten, het gezegde, „dat zij met de tegenwoordige concessionarissen uitsluitend *heeft willen blijven onderhandelen*, ook toen de loop der zaak tot het opleggen van voorwaarden of het voorschrijven van rigtingen drong, met de oorspronkelijke aanvragen lijnregt in strijd.”

Toen de Regering, behoudens bekrachtiging bij de wet, aan de tegenwoordige concessionarissen concessie verleend had, kon zij met derden geene nieuwe onderhandelingen aanknoopen over dezelfde of nagenoeg dezelfde lijnen, als die bij de concessie waren begrepen. Zij kon wel wijziging brengen in de lijnen die in de concessie waren bepaald, maar alleen indien de concessionarissen er in toestemden, gelijk het geval is geweest. Voor het overige was zij aan hetgeen bedongen en door haar verleend was gebonden, evenzeer als de concessionarissen, tot dat de wetgeving over de voordragt der Regering uitspraak zal hebben gedaan. Eerst dan wanneer de voordragt der Regering den bijval der Kamer niet mogt ondervinden, zou met andere personen, zoo zij zich opdoen, kunnen worden onderhandeld.

Dat intusschen, toen in de concessie van de Zuiderspoorwegen, met opzigt tot de Zeeuwsche lijn, de wijziging is gebragt welke thans daarin wordt aangetroffen, de heeren SUERMONDT c. s. niet op nieuw zijn uitgenoodigd om zich, zoo mogelijk, met de heeren BREDIUS en VAN SYPESTEYN te verstaan, is alleen toe te schrijven aan de weinige verwachting, welke men zich bij den spoed, welken de afdoening der zaak eischte, na het vroeger gebeurde, van zoodanige uitnoodiging meende te mogen voorstellen, en aan de bereidvaardigheid door de heeren BREDIUS en VAN SYPESTEIN betoond om alle gestelde voorwaarden aan te nemen, toen de heeren SEURMONDT c. s. dit weigerden. Gesteld echter, men had den heer SEURMONDT en zijne medestanders op nieuw uitgenoodigd, zich met de heeren BREDIUS c. s. ter zake voorschreven in betrekking te stellen, en hun gemeenschappelijk met de laatstgenoemden de concessie aangeboden, wat zou het hebben gebaat? Het kan uit hetgeen de heeren SEURMONDT c. s. aan het slot van hun adres van Julij jl. aan de Tweede Kamer te kennen geven, worden afgeleid.

Al ware ons de concessie aangeboden, zeggen zij daarin, zouden wij ons verpligt hebben gevonden, die in den tegenwoordigen toestand van Europa zeer zeker niet dan onder reserve te aanvaarden. Eene reserve waarvan tijdens de onderhandelingen met de heeren BREDIUS en VAN SYPESTEYN op gelijk tijdstip geene sprake is geweest.

Onder de punten, verder in dit gedeelte van het verslag ter sprake gebragt, behoort eerstens de concessie voor de lijn Utrecht-Amersfoort-Zwolle verleend. Men wenscht, zegt het verslag, te vernemen hoe het staat met die concessie, welke men meende dat sedert de beantwoording van het verslag over de Noorderspoorwegen (22 April 1859) een meer definitief karakter had verkregen, onder bijvoeging echter der voorwaarde, dat zij geene uitvoering erlangen zou dan nadat het lot der concessie *Sloet-Reuchlin* zou beslist zijn.

Dit laatste is eene onwaarheid. Het eerste daarentegen is waar. Op den 14den Julij dezes jaars zijn de voorwaarden voor de definitive concessie door de heeren VAN LOKHORST BLONDOT te Parijs en den heer VAN DER ELST te Brussel, de voorloopige concessionarissen, aanvaard. De concessie betreft den aanleg en de exploitatie van een spoorweg van Utrecht, langs Amersfoort, Nijkerk en Harderwijk, tot Zwolle, met voorkeur voor den aanleg van gelijken weg van Amersfoort naar Deventer of naar Zutphen. Binnen zes maanden na den dag der aanvaarding, en alzoo vóór of op den 13den Januarij eerstkomende, moeten de concessionarissen aan de goedkeuring van den Minister van Binnenlandsche Zaken hebben onderworpen het plan van de, met inachtneming der hiervoren genoemde plaatsen, te volgen rigting. Weder binnen zes maanden na de goedkeuring dier ontwerpen, moeten de plans en de bescheiden voor de geregtelijke onteigening zijn aangeboden, en binnen *vier* jaren na de aanvaarding moet de spoorweg van Utrecht tot Zwolle voltooid en in exploitatie zijn gebragt. De concessionarissen zijn van hunne regten vervallen en het gestelde waarborgkapitaal vervalt aan den Staat, indien de plans en de verder voorgeschreven bescheiden niet binnen de gestelde termijnen zijn aangeboden en ontvangen, en de weg niet binnen de vier jaren is voltooid, tenzij die niet-voltooijing het gevolg mogt zijn van overmagt, buiten de schuld der concessionarissen.

Ten andere wenschte men onderrigt te worden of het waar is, dat reeds vóór eenigen tijd eene ernstig gemeende aanvraag om concessie door Amsterdamsche huizen of bijzondere personen is gedaan voor de lijn Utrecht-Kuilenburg-'s Hertogenbosch, en zoo ja, welk lot aan die aanvraag is te beurt gevallen.

Niet *vóór eenigen tijd* maar eerst *onder dagteekening van den 19den October jl.*, is door de heeren R. D. WOLTERBEEK, J. VAN EEGHEN, CH. LE CHEVALIER, JACOB FOCK, H. RAHUSEN te Amsterdam en H. A. VAN DE WALL BAKE aan den Koning concessie gevraagd voor den aanleg en de exploitatie van een spoorweg, loopende:

a. van Harlingen, langs Leeuwarden, Groningen, Assen, Meppel, Zwolle, Wijhe, naar Deventer; *b.* van Zwolle naar Kampen; *c.* van Utrecht, langs Amersfoort, Deventer, Almelo, Enschedé, naar de grenzen; *d.* van Utrecht, langs Culenborg, Zalt-Bommel, 's Hertogenbosch, Helmond, Venlo, naar Maastricht; *e.* van Venlo en Roermond naar de grenzen; *f.* van 's Hertogenbosch, langs Tilburg, naar Breda; *g.* van Tilburg naar de grenzen.

De voorwaarden, waaraan zij die concessie willen verbonden hebben, zijn de volgende:

1°. de Staat waarborgt een jaarlijksch bedrag van *vijf* ten honderd voor dividend en inkoop over het kapitaal, benoodigd tot den aanleg van bovengenoemde lijnen, tot een maximum van *f* 3,200,000 's jaars gedurende den tijd van 50 jaren;

2°. de concessie wordt verleend voor den tijd van 70 jaren;

3°. tot het daarstellen der benoodigde bruggen verleent de Staat een subsidie van *f* 12,000,000.

Het adres, waarbij deze aanvraag is gedaan, is onder dagteekening van den 21sten dezer maand van wege den Koning bij het Departement van Binnenlandsche Zaken ontvangen. Hangende de afdoening van de voordragt der Regering kan, daargelaten de waarde der aanvrage, van het verleenen eener concessie aan de heeren WOLTERBEEK c. s. thans evenmin sprake zijn, als dit, gelijk hiervoren gezegd is, het geval heeft kunnen zijn met anderen, die hun zijn vooraf gegaan, zoo als onder anderen de heeren REERINK c. s. Op de aanvrage dezer laatsten wordt in het verslag teruggekomen naar aanleiding van eene zinsnede, in de Memorie van Beantwoording betreffende de Zuiderspoorwegen opgenomen. De Regering moet herhalen dat geene kaarten, plannen en profillen door die heeren bij hunne aanvraag zijn overgelegd. Al zijn zoodanige stukken aan een Minister op eene audientie *vertoond*, ze kunnen dan nog niet gezegd worden onderzocht en bij de Regering bekend te zijn.

Ter voldoening aan het verlangen, in eene der afdeelingen uitgedrukt, wordt de onderstaande opgave medegedeeld van de aanvragen om concessie, sedert de dagteekening van de Memorie van Beantwoording wegens den Noorderspoorweg (22 April 1859) bij het Departement van Binnenlandsche zaken ontvangen.

In de maand Junij jl. adressen van de heeren REERING c. s. tot aanleg en exploiatie van de volgende wegen:

a. van Harlingen, over of langs Franeker, Leeuwarden, Sneek, Akkrum, Heerenveen, Wolvega, Steenwijk, Meppel, Zwolle, Raalte, Nijverdal, Almelo, Oldenzaal, Enschedé, naar de grenzen van Hannover in de rigting van Rheine in Pruissen; *b.* van Leeuwarden, over Groningen en Winschoten, naar de grenzen van Hannover in de rigting van Leer of Papenborg; *c.* van Groningen, over Assen, naar Meppel; *d.* van Zwolle naar Kampen; *e.* van Raalte, over Deventer, Amersfoort, naar Utrecht tot den Rhijnspoorweg; *f.* van Deventer, langs Zutphen, naar Arnhem tot den Rhijnspoorweg; welke lijnen gezamenlijk eene lengte uitmaken van 500 Nederlandsche mijlen.

Een adres van den heer H. W. C. SWAAN te 's Gravenhage, tot aanleg van een weg van Scheveningen, over Woerden, naar Utrecht.

In de maand Julij een adres van den heer DÉSIRÉ MARCHAL, civiel ingenieur te Brussel, tot aanleg en exploitatie van een spoorweg van IJzendijke naar Brenskens, in de provincie Zeeland.

In de maand September jl. een adres van de heeren REERINK c. s., hiervoren genoemd, tot aanleg van de in hun voriger adres opgegeven lijnen, aangevuld met de volgende:

a. van Utrecht, over Culenborg, Tiel of Bommel, naar 's Hertogenbosch; *b.* van Arnhem, over of langs Nijmegen, Grave, naar 's Hertogenbosch; *c.* van Rotterdam, over Dordrecht, Moerdijk, naar Breda; *d.* van Vlissingen, over Middelburg, Goes, Bergen op Zoom, Breda, Tilburg, Venlo, naar de Pruissische grenzen; *e.* van Venlo, langs Roermond en Sittard, naar Maastricht; te zamen met de noordelijke lijnen eene lengte uitmakende van 940 Nederlandsche mijlen.

Een adres van jhr. FRANÇOIS LEYSSIUS te 's Gravenhage, voor den aanleg en de exploitatie van een geheel spoorwegnet in Nederland.

Behalve deze aanvragen zijn nog ontvangen: vooreerst een adres van den heer E. J. H. DULL te Almelo, gedagteekend 30 Junij dezes jaars, waarbij hij, voor het geval dat het aanhangige wetsvoorstel tot bekrachtiging van de concessie, aan de heeren SLOET en REUCHLIN verleend, niet mogt worden aangenomen, terugkomt op zijne vroegere aanvraag tot het verkrijgen van concessie voor de door hem voorgestane lijnen in het noorden des Rijks; en ten andere een adres van den heer W. C. HESHUYZEN, oud-luitenant-ingenieur te Amsterdam, gedagteekend 13 September jl., waarbij hij, in gelijk geval, wenscht te worden toegelaten tot het doen eener aanvrage voor de volgende lijnen:

Utrecht-Kuilenburg-Zalt-Bommel-'s Hertogenbosch; 's Hertogenbosch-Tilburg-Breda; Tilburg-Turnhout tot de Belgische grenzen; 's Hertogenbosch-Helmond, met paardenspoor naar Eindhoven; Helmond-Venlo-Vierssen tot de grenzen; Venlo-Roermond-Maastricht.

Verbinding met Zeeland, zoo die niet aan anderen kan worden opgedragen; en eindelijk, Bommel-Nijmegen, zoo de Crefeld-Nijmeegsche lijn niet tot stand mogt komen.

§ 2. Door enkele leden worden de staatsspoorwegen boven de geconcedeerde spoorwegen gesteld.

Even als reeds door haar in eene vorige Memorie van Beantwoording werd in het midden gebragt, moet de Regering bij de meening blijven dat, zoo de aangeboden wets-ontwerpen betreffende die concessien onverhoopt den bijval der Staten-Generaal niet erlangen, eerst dan op nieuw zal overwogen kunnen worden, op welke wijze het spoedigst en het best tot bevrediging van het algemeen verlangen naar den aanleg van spoorwegen is te geraken.

§ 3. Met betrekking tot de verbetering der gemeenschap van Amsterdam met de zee, door het graven van een kanaal door Holland op zijn smalst, is thans eene voordragt van wet bij de Kamer aanhangig.

Het onderzoek dier voordragt zal de gelegenheid aanbieden tot behandeling van de daartoe betrekkelijk in het verslag voorkomende vragen. De Regering meent zich dus van die behandeling thans te moeten onthouden. Uit de bij die voordragt gevoegde Memorie van Toelichting zal blijken, dat hetgeen in dit verslag gezegd wordt omtrent de van Amsterdam gevraagde bijdrage voor het werk der doorgraving geheel onjuist is. Er is geen last gegeven, aan Amsterdam te schrijven „dat het werk niet zal doorgaan, tenzij door die gemeente daarvoor eene aanzienlijke bijdrage worde verstrekt.” Maar in een brief van den Minister van Binnenlandsche Zaken *aan den Commissaris des Konings in Noordholland* is de vrees te kennen gegeven, dat, zoo Amsterdam niets bijdroeg, de Staten-Generaal welligt niet tot goedkeuring van een zoo veel omvattend ontwerp zouden besluiten.

§ 4. Moest het der Regering leed doen, in het veslag vermeld te zien dat ook haar voorstel tot het begrijpen van de bekrachtiging der beide concessien voor de Noorder- en Zuiderspoorwegen in eene en dezelfde wet door verscheidene leden werd afgekeurd, het was haar aangenaam te ontwaren dat hare handelwijze in dit opzigt door de overige leden is geregtvaardigd. Het voordragen eener enkele wet is inderdaad het natuurlijk gevolg der laatste over dit onderwerp door de Kamer aangenomen motie van orde. Aan die motie ligt — dit kwam der Regering niet twijfelachtig voor — het denkbeeld ten gronde, dat de zaak der Zuiderspoorwegen, wegens het naauw verband met die der Noorderspoorwegen, gelijktijdig met deze behoort te worden afgedaan.

De vraag wordt gedaan hoe het met de uitvoering der wet zou gaan ingeval de concessionarissen van eene der beide concessien in de oprigting der maatschappij niet slaagden. In dat geval zou, naar het gevoelen der Regering, die concessie als vervallen te beschouwen zijn en de andere voortgang hebben. Maar de Regering zou dan op nieuw voorstellen doen ter voorziening in het aanleggen der bij de vervallen concessie bedoelde wegen.

§ 5. Het stelsel van spoorweglijnen, door de Regering voorgestaan, zondigt, volgens sommige leden, door zekere weelde van lijnen en mist daardoor de vereischte waarborgen van uitvoerbaarheid.

Het is slechts na rijp beraad en gezette overweging, dat de Regering gekomen is tot de spoorweglijnen, die in verleende concessien zijn begrepen. Zij kwam daartoe ook op grond der vroeger uitgedrukte wenschen van de meerderheid der leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Zij wenschte haar voorstel als de vrucht van het gehouden gemeen overleg beschouwd te hebben.

Dat het voorgestelde de grenzen van het berijkbare zou te buiten gaan kan niet worden toegegeven. Wel zal het veel krachtinspanning vereischen, al de ontworpen wegen in den gestelden tijd te volbrengen; maar dewijl de ondernemers daarin geen bezwaar hebben gezien, mogt de Regering dit insgelijks niet doen. Van zoo vele zijden toch, en ook in den boezem der Kamer, wordt zoo zeer op bespoediging aangedrongen.

Die spoed kan, het is waar, verhooging van den standaard der dagloonen en van den prijs van sommige materialen veroorzaken. Maar daar staat tegenover dat men te eerder in het genot der spoorwegen komt en te spoediger de voordeelen geniet, die onderling verkeer, handel en nijverheid van het versneld middel van vervoer zullen genieten.

Volgens het Voorloopig Verslag zou een eenvoudiger en beknopter stelsel van spoorwegen dan het thans voorgestelde moeten worden aangenomen, en zou de noodzakelijkheid van inkrimping nog meer in het oog vallen, wanneer men op de toekomst van onze spoorwegen lette.

Volgens de leden, die dit gevoelen uitten, *scheen* de ondersteuning van den Staat zich vooreerst te moeten bepalen tot eene lijn, die Harlingen met de Hannoversche grens bij Aschendorf, en Leeuwarden, langs Sneek of Akkrum, over Heerenveen, met Raalte of Deventer verbond, om van daar oostelijk naar Rheine en westelijk naar Utrecht te worden geleid; voorts van Utrecht, over Kuilenburg, naar den Bosch tot Boxtel of Eindhoven door te trekken, waar de baan zou uitkomen op die, welke van Vlissingen, over Middelburg, Goes, Breda, Tilburg, Venlo of Roermond, oostelijk tot de Pruissische grenzen en zuidelijk tot Meerssen of Maastricht zou reiken.

Tegen het alzoo aangegeven net van spoorwegen meent de Regering dat al dadelijk de navolgende bedenkingen te maken zijn.

De inkrimping, die men beoogt, zal niet in die mate bereikt worden dat daarom van het meer volledig spoorwegnet der Regering zou moeten afgezien worden.

Immers al de lijnen door de Regering voorgedragen hebben te zamen eene lengte van 789 Ned. mijl, terwijl het net in het Voorloopig Verslag aangegeven eene lengte aanbiedt van 721 Ned. mijl; zijnde alzoo een verschil van slechts 68 Ned. mijl, of ongeveer 1/12 der geheele lengte.

Maar bij het alzoo gestelde ontwerp zal zeer zeker gevoegd moeten worden eene verbinding met den spoorweg die door eene Pruissische spoorwegmaatschappij wordt gelegd van Keulen, langs Crefeld en Kleef, tot Nijmegen, en waarbij eene *tweede rivierovergang* over de Waal bij Tiel niet zou te vermijden zijn. Die verbindingslijn zal lang zijn 45 Ned. mijl., zoodat de inkrimping alsdan slechts zou bedragen 23 Ned. mijl.

Men merke verder op dat die inkrimping van 23 Nederl. mijlen zou verkregen worden door het weglaten van de zoo zeer gewenschte lijn Kampen-Zwolle, lang 13 Nederl. mijlen; en van de lijn Deventer-Arnhem, lang 45½ Nederlandsche mijl; eene lijn die ongetwijfeld onder de meest productive van het geheele spoorwegnet moet gesteld worden.

Bovendien zal men in Groningen en Drenthe evenzeer bezwaar vinden in een voorstel, waarbij de verbinding van Groningen met Assen en Meppel wordt gemist, als men thans in Friesland bezwaar vindt in het gemis eener verbindingslijn langs Heerenveen.

Zeer vermoedelijk zou een locaal onderzoek ook doen zien, dat de kostbaarheid van het nieuwe ontwerp in verre na die vermindering in de kosten van aanleg niet zou ten gevolge hebben, die men van de eenigzins mindere lengte schijnt te verwachten. Men denke slechts aan het zoo kostbare ontwerp bij het Amsterdamsch-Utrechts comité voorgestaan, en waarbij een hooge dijk, van een tal van groote doorlaatbruggen voorzien, tusschen Culenborg en 's Hertogenbosch zou aangelegd moeten worden.

Van eene lijn van Deventer op Utrecht kan thans de rede niet zijn, dewijl de concessie vóór een spoorweg van Zwolle naar Utrecht (zie hetgeen bij de behandeling van § 1 is gezegd) door de belanghebbenden is aanvaard.

Wat overigens tegen de lijn van Utrecht op Deventer pleit werd reeds in eene vorige Memorie van Beantwoording (dd. 22 April 1859) ontwikkeld, waaraan de Regering zich hier meent te kunnen gedragen.

De keuze van deze verbindingslijn schijnt bij eenige leden bijval te vinden, ten einde eene verkorte verbinding te verkrijgen van Amsterdam, Rotterdam en Utrecht met Enschedé en het buitenland. Deze verkorting zou, bij vergelijking met het regerings-ontwerp, 17 Nederlandsche mijlen bedragen, terwijl daarentegen, voor het binnenlandsch verkeer van Groningen, Friesland en Drenthe met Utrecht, Amsterdam en Rotterdam omgekeerd, over Deventer een omweg van 19 Nederlandsche mijlen zou gemaakt worden, wanneer op de geconcessioneerde lijn Zwolle-Utrecht acht wordt gegeven.

De kennis die de statistiek in de laatste jaren omtrent de uitkomst der spoorweg-ondernemingen alom heeft verspreid, kon, zoo het der Regering toeschijnt, tot geen ander besluit brengen, dan dat de lijn Utrecht-Zwolle boven eene lijn Utrecht-Deventer is te verkiezen.

Algemeen toch wordt thans door de ondervinding gestaafd, dat zoo de opbrengst aan de eindstations van eenen spoorweg over het algemeen grooter is dan aan de tusschenstations, niettemin de opbrengst der tusschen-stations veel grooter is dan men aanvankelijk dacht. Zoo verhaalt ons de bekende A. PERDONNET in een zeer onlangs uitgekomen werkje over de spoorwegen (*), dat op den grooten Noorderspoorweg in Frankrijk het aantal reizigers dat de geheele lijn doorliep slechts 10 ten honderd van het totale aantal beliep. De overige 90 ten honderd was dus de opbrengst van de reizigers, die zich langs een gedeelte van de lijn bewogen.

Een gelijk verschijnsel doet zich op den Nederlandschen Rhijnspoorweg voor, en zal voor den spoorweg naar Hannover in de rigting van Enschedé ook wel niet achterblijven.

Erkend wordt het dan ook dat de ingenieurs hebben gedwaald, die in den aanvang den aanleg voorstonden van zooveel doenlijk regte spoorweglijnen, waarbij de belangen van het locaal verkeer aan dat der eindpunten werd opgeofferd.

Maar ook voor het algemeen verkeer zou het gewijzigde ontwerp over Culenborg niet die voordeelen aanbieden, die men daarvan schijnt te verwachten.

Stel dat het regerings-ontwerp met de twee rivierovergan-

---

(1) Notitions générales sur les chemins de fer, par A. PERDONNET; Paris 1859.

gen wordt vervangen door de lijn over Culenborg, zoo als die in het Voorloopig Verslag wordt aangegeven, dat is, loopende over Boxtel tot Eindhoven en ter laatstgenoemde plaats invallende op de Zeeuwsch-Limburgsche lijn, dan vindt men volgens bijgaande tabel (Bijlage n°. 1) voor de verbinding van *Amsterdam:*

met	Antwerpen	53	Nederlandsche	mijl	verlies;
„	Leuven	3	„	„	„
„	Venlo	13	„	„	winst;
„	Vierssen	13	„	„	„
„	Crefeld	6	„	„	verlies;
„	Middelburg	53	„	„	„

en van *Rotterdam:*

met	Antwerpen	155	Nederlandsche	mijl	verlies;
„	Leuven	105	„	„	„
„	Venlo	31	„	„	„
„	Vierssen	31	„	„	„
„	Crefeld	31	„	„	„
„	Middelburg	38	„	„	„

Leuven is daarbij als vergelijkingspunt voor de verbinding met Fransche spoorwegen genomen, in de onderstelling dat de lijn Tilburg-Turnhout-Herenthals-Leuven zal worden gebouwd, hetgeen nog in het geheel niet zeker is.

Deze vergelijkingen zouden eenigzins gewijzigd moeten worden indien men aan den Zeeuwsch-Limburgschen weg eene noordelijke buiging en dus grootere lengte gaf, en eene rigting nam van Tilburg, over Boxtel, naar Helmond. Het gevolg daarvan zou echter wezen dat Eindhoven wederom niet in de lijn kon opgenomen worden.

Daar tegenover staat de omstandigheid dat, naar het regerings-ontwerp, de regtstreeksche verbinding tusschen Amsterdam en 's Hertogenbosch geenszins zoo goed wordt gereGeld als bij het plan in het Voorloopig Verslag aangegeven.

Omtrent dit deel van dit plan moet echter in de eerste plaats worden verwezen naar de hoogst gewigtige bedenkingen die daartegen bestaan uit een technisch oogpunt, en die hieronder breeder worden ontwikkeld.

Met het oog daarop mag dan ook gerustelijk gevraagd worden, of het minder goede van deze binnenlandsche communicatie niet ruimschoots wordt opgewogen door de veel grootere voordeelen, welke het regerings-ontwerp oplevert.

De bovenstaande vergelijking doet toch zien dat er veel meer op verlies- dan op winstrekening te schrijven valt. Het voordeel, dat men voor de verbinding van Amsterdam met 's Bosch zou kunnen verkrijgen, kan in geenen deele opwegen tegen het nadeel dat men voor andere verbindingen aan Amsterdam, en voor al de genoemde gemeenschapslijnen aan de Maassteden en aan de residentie zou toebrengen.

§ 6. DE NOORDERLIJN.

I. Op nieuw is aangedrongen op de verbinding van Groningen met de Hannoversche spoorbanen in de rigting van Leer of Aschendorf.

Hoezeer geenszins het nut dezer verbinding ontkennende, moet de Regering bezwaar maken, voor het tegenwoordige meerdere uitbreidingen aan de geconcessioneerde spoorweglijnen te geven. Zij meent dat de werken, die men aanneemt in zes jaren te volbrengen, reeds zeer uitgebreid zijn.

Zoo als in § 5 is opgemerkt, zou verdere bijvoeging van lijnen de grenzen der uitvoerbaarheid ligt kunnen doen overschrijden.

Er wordt in het verslag gevraagd, of de Regering iets naders vernomen heeft wegens het verleenen van concessie van Oldenburg naar Bremen. Die vraag moet zij ontkennend beantwoorden.

Met betrekking tot de gezindheid der vreemde regeringen om op de onderscheidene punten, waar onze spoorwegen de oostelijke grenzen des lands zullen naderen, de aansluiting met het Duitsche spoorwegnet tot stand te brengen, kan de verzekering worden gegeven, dat eene bereidvaardige medewerking dier regeringen mag worden verwacht.

Er wordt in het verslag gezegd, dat de Regering de rigting der lijnen en de verlenging daarvan tot de grenzen veel te veel afhankelijk maakt van bij vreemde regeringen onderstelde inzigten; dat dit hier het beginsel niet moest zijn; dat de Nederlandsche spoorwegen in *ons* belang moesten worden aangelegd en tot aan de grenzen doorgetrokken; dat eerst als zij die grenzen weldra zullen bereiken, de tijd dáár is om over de aansluiting te handelen; en dat wanneer het blijkt ernst te zijn, op een bepaald punt de grenzen te naderen, men zich van de zijde der vreemde regeringen van zelf gezind zal betoonen dáár aan te sluiten.

De Nederlandsche spoorwegen behooren buiten twijfel in *ons* belang te worden aangelegd en tot de grenzen doorgetrokken, om verder aan de vreemde spoorwegen aan te sluiten, dáár waar het wederzijdsch belang het raadzaam maakt.

De Regering vertrouwt echter in hare voorstellen die beginselen te hebben gevolgd en zal daarvan bij de later te voeren onderhandelingen niet afwijken. Maar zij kan geenszins toestemmen dat de wijze van handelen, in het verslag aangeprezen, zou leiden tot bespoediging van het verkrijgen van aansluitingen met vreemde spoorwegen. Bij den aanleg van den Nederlandschen Rhijnspoorweg heeft men dienaangaande eene dure ondervinding opgedaan. Men herinnere zich hetgeen met opzigt tot de aansluiting van dien weg aan de Keulen-Mindener baan te Oberhausen is voorgevallen. In Mei 1845 werd de spoorweg van Amsterdam tot Arnhem geopend en was dus, zoo als men volgens het verslag wenscht dat andermaal geschiede, tot zeer nabij de grenzen doorgetrokken. Eerst in October 1856, dus elf jaren later, was de aansluiting tot Oberhausen tot stand gekomen.

Door zeer enkele leden is de wenschelijkheid betoogd om den Groningschen spoorweg tot Delfzijl reeds dadelijk in het plan op te nemen. Dezelfde redenen, die de Regering beletten thans tot den aanleg van een spoorweg naar Leer of Aschendorf te besluiten, maken het ook voor haar ondoenlijk, aan het vealangen van die enkele leden te voldoen.

II. Een aanzienlijk getal leden blijft gestemd tegen het denkbeeld om de lijn van Meppel over Assen naar Groningen te doen loopen, en niet van Meppel over Heerenveen en Sneek naar Leeuwarden of Harlingen.

Hetgeen tot ondersteuning van dit gevoelen wordt bijgebragt heeft de Regering niet kunnen terugbrengen van de meening, dic zij heeft voorgestaan in hare Memorie van Beantwoording, dd. 22 April 1859, betrekkelijk den aanleg en de exploitatie van den Noorderspoorweg; zij veroorlooft zich omtrent dit punt naar het daarbij aangevoerde te verwijzen.

Wat de tariefsverlaging betreft, waarvan sprake is, moet erkend worden dat daardoor eene vermindering in de opbrengsten van de geconcessioneerde spoorweglijnen kan voortvloeijen. Maar dat dit de belangen van den Staat zou benadeelen en in de gevolgen tot het geven van ruimere bijdragen verpligten, kan zonder verder bewijs niet worden toegestemd. Immers zoo men dubbele lijnen moest aanleggen, de eene over Heerenveen, de andere over Assen, om den omweg en bij gevolg de tariefsverlaging te ontgaan, dan zou de vermeerdering van het kapitaal van aanleg en van de exploitatiekosten der langere lijnen welligt veel grootere offers van den Staat vorderen dan door de beoogde tariefsverlaging kon worden veroorzaakt.

III. Ook omtrent de wijzigingen in de rigtingen, waarvan in § 6, sub III, sprake is, vermeent de Regering zich te mogen gedragen aan hetgeen zij tot toelichting van haar voorstel heeft bijgebragt in hare zoo even aangehaalde Memorie van Toelichting betrekkelijk den Noorderspoorweg.

IV. Met genoegen ziet de Regering dat de door haar voorgestelde noordelijke ombuiging in de lijn van Zutphen naar Enschedé tot in de nabijheid van Delden eene wezenlijke verbetering wordt genoemd. Aan het verlangen om ook Hengelo te naderen en zooveel doenlijk in de lijn op te nemen, zal bij de definitieve vaststelling der rigting worden voldaan. Niet alle plaatsen, langs welke de spoorweg zal loopen, konden in de concessie worden opgenoemd. De Regering is evenwel te zeer van het groote belang van het localvervoer overtuigd, om, waar het zijn kan, plaatsen als Lochem, Goor en Hengelo niet in de te volgen rigting optenemen.

§ 7. DE VERBINDING VAN NOORD EN ZUID.

I. Hoewel een aanzienlijk aantal leden bezwaar schijnt te hebben tegen de door de Regering voorgestelde verbindingen van Noord en Zuid, heeft de meerderheid zich voor dat stelsel gestemd getoond.

In den strijd der zoo uiteenloopende meeningen omtrent die aansluitingen was het der Regering aangenaam te vernemen, dat haar voorstel den bijval der meerderheid heeft verworven. Zij vindt zich daardoor versterkt in de meening, dat bij de aangenomen lijnen en rigtingen moet worden volhard.

Met de meerderheid blijft de Regering van meening dat voor de verzekering eener goede gemeenschap binnen 's lands en naar buiten twee rivierovergangen hoogst wenschelijk zijn.

Te regt is van de zijde van die leden twijfel gerezen, of er zooveel in het belang van de hoofdstad zou gewonnen zijn indien men slechts *één* rivierovergang in het midden des lands tot stand bragt. De cijfers, bij de beantwoording van § 5 aangegeven, toonen ten duidelijkste aan, dat zulks het geval niet zou wezen.

Ook is de meening zeer gegrond dat de uitgaven in dat geval niet veel minder zouden zijn; dit kan gereedelijk worden afgeleid van het geringe verschil in lengte waarop, voor de twee ontwerpen, bij § 5 wordt gewezen, en vooral wanneer men daarbij in berekening brengt de vele moeijelijkheden waartoe de lijn Culenborg-'s Hertogenbosch zou aanleiding geven, en waarop bij de beantwoording van de volgende afdeeling nader zal worden teruggekomen.

Wat overigens bij de eerste afdeeling van § 7 door de meerderheid der leden ter verdediging der twee rivierovergangen wordt gezegd, kan door de Regering volkomen worden beaamd.

II. Door de leden, die het denkbeeld der Regering omtrent de rivierovergangen bestreden, werd voornamelijk daarop gewezen, dat door het leggen van eene centrale hoofdlijn, waarvan, naar mate der behoefte, zijlijnen links en regts konden uitgaan, een meer beknopt, meer geconcentreerd spoorwegstelsel aangenomen en millioenen schats gespaard zouden worden. Door de lijn Utrecht-Culenborg-'s Bosch zou, zegt men, eene welvarende streek worden doorsneden, en zou de verbinding met het buitenland in menig opzigt beter en sneller zijn. Voor de noordoostelijke provincien zou door de aangeprezen lijn Deventer-Utrecht eene betere verbinding met Noordbrabant, Limburg en den linker Rhijnoever verkregen worden.

De Regering kan zich met deze zienswijze geenszins vereenigen. Zij verwijst in de eerste plaats tot de opmerkingen bij de beantwoording van § 5 gemaakt; zij meent daaruit te mogen afleiden, dat het ontwerp eener meer geconcentreerde lijn dan daar wordt aangeboden, geene evenredige vermindering van uitgaven kan ten gevolge hebben; de gemeenschap noch voor het binnen- noch voor het buitenland verbeterd; en zóo de lijn van Utrecht tot 's Bosch door eene welvarende streek zou worden gevoerd, kan dit bezwaarlijk opwegen tegen het nadeel aan het stelsel verbonden. Dit nadeel zou zich zeer sterk aan de Maassteden doen gevoelen, aan Arnhem en Nijmegen eene behoorlijke verbinding ontnemen, en vooral te Dordrecht en te Zutphen het gemis van eene spoorwegverbinding doen betreuren. Het beweren, dat hiertegen het besparen van millioenen schats zou overstaan, rust blijkbaar op eene verkeerde voorlichting. De lijn Utrecht-Culenborg-'s Bosch is eene der kostbaarste die gemaakt kunnen worden, uit hoofde der vele moeijelijkheden waartoe de waterstaatsbelangen aanleiding geven.

Volgens eene van regeringswege gedane opneming en berekening is die lijn lang 49,360 el en kost in totaal *f* 20,735,000, waarin ruim *f* 16,000,000 voor de bruggen en bijbehoorende werken is uitgetrokken.

De als bijlage n°. 2 overgelegde tabel geeft de onderdeelen aan der raming, die aanzienlijk hooger zou moeten zijn zoo men den weg in het inundatie-terrein overal boven de hoogte van het overstroomingswater, in geval van doorbraken der dijken, wilde leggen, en daarin de talrijke en zeer groote doorlaatbruggen bouwen, vereischt om dat afstroomingswater zonder schadelijke opstuwing bij den spoorwegdijk door te laten. Bij eene nadere ontwikkeling en bedaarde overweging van een zoodanig ontwerp zou men ongetwijfeld tot het besluit moeten komen, dat de afmetingen dier doorlaatbruggen veel grooter en haar aanleg bij gevolg veel kostbaarder zou zijn dan men zich thans schijnt voor te stellen. Door de belanghebbende waterschapsbesturen zou dit ongetwijfeld moeten gevorderd worden, zouden zij de bedreigde districten boven dien spoorwegdijk niet prijs geven aan de rampen, veel grooter dan die welke die districten thans bij doorbraak der rivierdijken ondervinden.

Behalve het bekende adres van den Tielerwaard is ook dezer dagen een adres bekend geworden van den Boemelerwaard, strekkende tot bestrijding van de lijn Culenborg-Bommel-'s Bosch.

Het verslag wijst op de besparing van millioenen schats, die door het in § 5 aangeprezen net zou zijn te verkrijgen. Hierbij moet men evenwel niet uit het oog verliezen, dat eene verbinding van de hoofdlijn met Nijmegen met een tweeden rivierovergang over de Waal bij Tiel niet in het aangeprezen net is opgenomen, terwijl zij hoogst waarschijnlijk al dadelijk onder de te bouwen lijnen zou moeten opgenomen worden. Het is toch bekend dat de Pruisische regering aan de maatschappij, die den spoorweg van Aken naar Keulen heeft gebouwd, ook concessie heeft verleend voor een spoorweg langs den linker Rhijnoever, aanvangende te Bingen en zich strekkende langs Coblentz, Bonn, Keulen, Crefeld en Kleef tot Nijmegen.

De Pruissische regering verlangt voornamelijk de aansluiting van die lijn aan den Nederlandslhen Rhijnspoorweg, en toont zich tevens niet ongenegen om eene aansluiting te Vierssen te bevorderen. In 1857 werd omtrent deze twee aansluitingen onderhandeld, en het laat zich niet aanzien dat de aansluiting op Vierssen door Pruissen zal worden toegestaan, zoo men dezerzijds eene aansluiting met de Crefeld-Nijmeger lijn weigert.

Wat betreft de betere verbinding met Noordbrabant, Limburg en den linker Rhijnoever, die de noordoostelijke spoorwegen door de lijn Deventer-Utrecht-Culenborg-'s Bosch zouden verkrijgen, en waarop in het verslag wordt gewezen, daar tegen staat over de omweg, dien de lijn Zwolle-Deventer voor de provincien Friesland, Groningen en Drenthe voor de directe verbinding met Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en 's Gravenhage zou ten gevolge hebben.

Evenzoo als de lijn over Culenborg, is ook eene lijn van Utrecht, over Vianen en Gorinchem, tot Breda van regeringswege onderzocht. De tabel n°. 3 toont de verkregen uitkomsten aan.

Deze weg is lang 59,416 el en is geraamd in totaal op *f* 23,407,000, zijnde in deze som begrepen voor de bruggen en hetgeen men rekent daarbij noodig te zijn, ruim *f* 18,100,000.

Het hoofdbezwaar tegen deze rivierovergangen, in het midden des lands opgeworpen, ligt, zoo als in het verslag zeer te regt wordt opgemerkt, in de gevaren voor de dijken, die uit het bestaan van vaste bruggen over onze groote rievieren bij ijsgang kunnen geboren worden. Maar, wordt gevraagd, zijn die gevaren werkelijk zoo zeer te duchten, en zijn zij bij den rivierovergang te Arnhem en Nijmegen niet evenzeer en zelfs in hoogere mate aanwezig?

waar het de belangen van onze rivierdijken geldt, meent de Regering dat men in de eerste plaats die van den noorder Lekdijk moet in het oog houden.

Die meening steunt op de navolgende beschouwingen waarvan de uitgebreidheid in het hooge gewigt der zaak hare verschooning moge vinden.

Wie met de geschiedenis der waterstaatsbelangen in Nederland bekend is en hare jaarboeken heeft nageslagen, weet hoe het behoud van den noorder Lekdijk steeds eene der voornaamste zorgen was van de staatsbesturen, die achtereenvolgens voor de belangen van Nederland hadden te waken, en hoe de vroegere en latere waterbouwkundigen altijd meer bijzonder op het alles overwegend belang van den noorder Lekdijk hebben gewezen. De staatsresolutien van de 18[de] eeuw getuigen op menige plaats van de zorg, waarmede dit onderwerp bij de Staten van Holland werd behandeld en hoe door hen geene kosten werden gespaard om elke bedreiging van gevaar van den noorder Lekdijk af te wenden. Reeds in 1730 hadden beroemde mannen als 's GRAVESANDE, WITTICHIUS, CRUQUIUS en VELSEN daartoe strekkende voorstellen gedaan. In 1751 vonden die voorstellen door LULOFS en BOLSTRA op nieuw ondersteuning. De groote C. BRUNINGS, directeur-generaal van 's lands rivier- en zeewerken, sprak in 1804, in zijne gedrukte „*Consideratien nopens de algemeene verbetering der hoofdrivieren*" volgenderwijze over de dijken in het algemeen en den noorder Lekdijk in het bijzonder.

„Anderen meenen dat het verhoogen van de dijken, al is het slechts met noodkeeringen, het eenige beproefde middel zij om de bij ijsstopping bedreigde dijken voor doorbraken te beveiligen. En zekerlijk is dit middel in vele gevallen, *waar de dijken op goed staal liggen* en van eene behoorlijke binnendossering voorzien zijn, voldoende voor zooverre namelijk het grootste nadeel hetgeen zulk een dijk te vreezen heeft, te weten het overloopen, belet wordt; maar bij rivierdijken die op een *slecht staal liggen* en uit dien hoofde aan doorzijping en kwelwater blootgesteld zijn, is de bloote verhooging geenszins voldoende, terwijl zij de doorkwelling niet kan beletten. Deze neemt toe naar mate de rivier hooger wordt; en niet zelden heeft de ondervinding geleerd dat verzinking aan den binnenkant des dijks, en bij aldien die niet spoedig genoeg hersteld kan worden, het bezwijken van den dijk zelven het gevolg daarvan is. Van zoodanige dijken kan men niet verwachten, dat ze door bloote verhooging (schoon deze zekerlijk *één* nadeel, het overloopen, belet) jegens doorbraken beveiligd kunnen worden. Bovendien behoorde men bij de verhooging tevens de verzwaring, voornamelijk aan de binnenzijde, te voegen, dewijl daardoor de weêrstandbieding van den dijk versterkt wordt. Dan noch het een, noch het andere is voldoende om bij eene steeds toenemende hoogte der rivier (zoo als bij ijsstopping plaats heeft) het gevaar voor dijken, die aan doorkwelling onderhevig zijn, weg te nemen, dewijl daardoor de oorzaak niet weggenomen wordt.

„. . . . . En wie zal twijfelen aan de gevaarlijkheid van den Lekdijk bovendams, die weet dat dezelve op *een slecht derrieachtig staal* gelegd is, en uit dien hoofde bij rijzing der rivieren het kwelwater doorlaat, aan welk gebrek (zoo als de Gecommitteerden der Staten van Utrecht bij hunne missive van 10 December 1761 te kennen gaven) het geheele terrein langs dien dijk, vooral omtrent de meest gevaarlijke plaatsen onderhevig is; en hetgeen nog nimmer door de prijswaardige zorg van het dijkscollegie tot het doen van verzwaringen, zoo buiten als binnen, zoo verre heeft kunnen verbeterd worden, dat zich niet van tijd tot tijd verzinkingen en scheuren geopenbaard hebben; een radicaal gebrek derhalve, *hetgeen niet door verzwaring en nog minder door verhooging geheel weggenomen kan worden*, en hetwelk op zich zelf meer dan genoegzaam is, om de waarschijnlijkheid van gevaar bij eene door ijsstopping wassende rivier aan te toonen."

De Staatsraad, inspecteur-generaal van 's Rijks Waterstaat, J. BLANKEN Jz., wees in 1814 en later met veel nadruk en bij herhaling op het gevaar der districten, achter den noorder Lijkdijk gelegen, en op het slechte staal waarop die dijk rust.

In zijne in 1829 uitgegeven „*Memorien over de hooge aangelegenheid van den noorder Lekdijk*" enz. vindt men onder andere het onderstaande vermeld.

„Alle ondervindingen en getuigenissen van deskundigen hebben voor meer dan eene halve eeuw bewezen en bevestigd dat deze dijk (de noorder Lekdijk bovendams) gebouwd is op een slecht staal, dat wil zeggen op een zeer bedriegelijken grondslag, waaruit volgt dat deszelfs meerdere zwaarte en hoogte dan andere dijken, die op een goed of beter staal rusten, geenszins den gewenschten graad van gerustheid geven kunnen, wanneer dezelve gedurende eenige achtereenvolgende dagen eene buitengewone waterhoogte moet weerstaan, waarom derhalve de bewoning achter zulk eene waterkeering, op 40 voeten diepte onder de oppervlakte van de nabij zijnde hoofdrivieren, eene gevaarvolle positie is . . . .

„Waaruit dan ook wettiglijk is moeten volgen de hooge zorgvuldigheid, welke te alle tijden, en bij alle gouvernementen, inzonderheid ontwikkeld is voor dit bolwerk van de kern des lands.

„Maar ook voorzeker volgt uit die aanhoudende verzwaring en verhooging van de noorder Lekdijken deze overweging, hoe niet minder het eigendommelijk belang der ingezetenen van de daartegenover liggende bedijkingen vordert, dat ook zij in zoodanige evenredige verzwaringen en verhoogingen zouden behooren te deelen, te meer daar deze jaarlijksch erger door de binnenwateren noodlijdende geworden zijn gene. Daar nu de dijken bezuiden den Neder-Rhijn en Lekdoorgaande op beter staal rusten dan de noorder Lekdijk, zoude hieruit eene van deze twee zaken moeten gebeuren: òf de noorder Lekdijken zouden welras, bij de hoogere opzwelling der rivierwateren tegen ijsdammen tusschen deze wederzijds verhoogde dijken, in die reden veel grootere persing moeten verduren dan thans, waarvan het noodzakelijk gevolg zoude moeten worden, dat dezelve door hunne verloopzandige ondergronden veel meer dan de zuider Lekdijk aan doorbreking onderworpen, en de vrees der verwoesting voor Holland en Utrecht des te schromelijker aanwezig zou moeten blijven: òf alle landen boven en beneden den Diefdijk, inzonderheid die van de Alblasserwaard zouden dieper en dieper ingedijkt, zich in nog dreigender gevaar dan tegenwoordig gebragt zien, om des te eerder in eenen lang voorspelden nieuwen Biesbosch te moeten omkomen."

De Staatsraad, inspecteur-generaal van 's Rijks Waterstaat, A. F. GOUDRIAAN, die het zoo zelden met zijn ambtgenoot BLANKEN eens was, dacht evenwel met hem eenstemmig omtrent het gevaarvolle van den noorder Lekdijk.

De rivier-commissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 15 Maart 1821, n°. 105, zoowel als de rivier-commissie, ingesteld bij Koninklijk besluit van 7 Julij 1828, n°. 47, hebben met bijzonderen aandrang op de belangen van den noorder Lekdijk gewezen, en geen ander gevoelen dan de vroeger genoemde waterbouwkundigen voorgedragen.

In hun rapport van 18 Januarij 1850 (*) hebben de twee inspecteurs, van den waterstaat J. H. FERRAND en L. J. A. VAN DER KUN omtrent den noorder Lekdijk het navolgende vermeld.

„Op den regter oever is de noorder Lekdijk van 1800 tot 1809 veelal ten koste van lande verzwaard.

„Na 1825 is dit andermaal op gelijke wijze geschied, waartoe de belanghebbenden vier of vijf honderd duizend gulden hebben bijgedragen.

„Na 1834 zijn die dijken wederom door de zorg der dijkscollegien beduidend verzwaard en verhoogd.

„Met betrekking zoo tot de hoogte als wegens ettelijke zwakke punten, en vooral ter zake van de steeds bestaande mogelijkheid van verzakken en afscheuren, zullen wij nog nader over deze allerbelangrijkste waterkeering spreken."

Verder zeggen de twee inspecteurs: „De rivier-commissie van 1828 vereenigt zich met de verhooging en versterking van den noorder Lekdijk, die door de commissie van 1821 tot een bedrag van f 2,200,000 is voorgedragen.

De noodzakelijkheid van deze verhooging en versterking is naar ons inzien door de beide commissien volledig toegelicht; ook wij beschouwen die verbetering als volstrekt noodzakelijk, wil men het vaderland niet vroeg of laat aan de grootste rampen prijs geven.

. . . .

„Verhooging en verzwaring van den nooder Lekdijk is door de rivier-commissie van 1821 geraamd op f 2,200,000. De waarde niet kennende van het inderdaad niet geringe dat sedert dien tijd aan deze wering is gedaan, zoo kunnen wij ook niet opgeven welke som alsnog noodig is om dien dijk te brengen tot hetgeen de commissie gewenscht heeft. Wij vermeenen dat 1 à 1½ millioen nog wel noodig zoude zijn, doch oordeelen dat die geenszins geheel ten laste van den Staat moet komen. Het kan een punt van onderhandeling met de Staten van Utrecht en Holland, alsmede met de dijkscollegien uitmaken, met bepaling hoeveel elk der belanghebbenden zoude behooren bij te dragen."

Op last der Regering is daarna, in verband met het bovenstaande, aan den hoofdingenieur van den waterstaat in de provincie Utrecht opgedragen een volledig plan voor de verbetering van den Lekdijk op te maken.

Voor zooveel den Lekdijk bovendams betreft, is onlangs aan die lastgeving voldaan, en een verbeteringsplan aangeboden, waarvan de raming van kosten *f* 878,000 bedraagt.

Bij de Regering blijft de verbetering van den noorder Lekdijk bij voortduring een punt van zeer ernstige overweging uitmaken, dewijl bij haar nog levendig in herinnering ligt, hoe het water bij den ijsgang in Maart 1855 op onderscheidene plaatsen over dien noorder Lekdijk liep, en alom schrik werd verspreid toen de hoofdingenieur van den waterstaat, te Vreeswijk gestationeerd, van Utrecht per telegraaph het berigt afzond „dat bij de heul te Schalkwijk tot den Utrechtschen afweg *het water met gang over den noorder Lekdijk liep.*"

Uit al het bovenstaande moet naar het inzien van de Regering worden afgeleid, dat waar gevaar dreigt, door verhooging van den noorder Lekdijk geen volkomen gerustheid voor dien dijk is te verkrijgen.

Maar zoo die gerustheid door geene verhooging van den noorder Lekdijk is te erlangen, kan zij dan ook verkregen worden door zijdelingsche afleiding naar de Waal, zoo als veelmalen werd besproken?

Ook dit middel achten vele waterbouwkundigen onvoldoende. De geschiedenis der doorbraken toch leert hoe bij zwaren ijsgang tegenover elkander gelegen dijken langs eene rivier bijna gelijktijdig doorbreken. Zij kon de doorbraak aan de Spees in den linker Rhijndijk in Maart 1855 de doorbraak van den regter dijk bij de Grebbe niet voorkomen.

Zeer opmerkelijk is hetgeen men hieromtrent opgeteekend vindt op bladz. 137 van de gedrukte „*Beschrijving van den watervloed in Gelderland in Maart* 1855, *door mr.* L. A. J. W. baron SLOET, *Griffier der Staten van Gelderland, en* H. F. FIJNJE, *Hoofdingenieur van den waterstaat in dat gewest.*"

Volgens deze schrijvers is het voor eene rivier bij ijsgang als hoogst gevaarlijk te beschouwen wanneer uit de rivier zelve zich eene groote massa water ter zijde ontlast; het vormen van ijsdammen wordt hierdoor bevorderd. Die meening wordt door aangehaalde feiten gestaafd.

Voor den noorder Lekdijk, die op een slecht staal rust, is volgens het hierboven medegedeelte naar het oordeel der Regering afwending van gevaar door verhooging van den dijk geen afdoend beveiligingsmiddel; terwijl dit middel met meerdere gerustheid kan worden aangeprezen voor de Betuwe-dijken, die op een beter staal rusten. Van daar ook dat het gevaar eener opstuwing bij ijsgang in de lijn Arnhem-Nijmegen minder te vreezen is dan bij eene lijn die den noorder Lekdijk zou bedreigen. Wat men er ook van zeggen moge, nimmer heeft bij de Regering het voornemen bestaan om eene spoorwegverbinding aan te prijzen, waarbij de Lek te Vianen en de Waal te Gorinchem met bruggen zouden worden overgegaan. En zoo de Memorie van Toelichting, die in 1857 door een vorig Kabinet aan de Tweede Kamer werd aangeboden, daaromtrent twijfel doet ontstaan, is dit aan eene mindere juiste voordragt toe te schrijven, want uit de briefwisseling, bij het Departement van Binnelandsche Zaken aanwezig, blijkt ten duidelijkste dat toen altijd op den voorgrond werd gesteld, dat noch te Vianen noch te Gorinchem bruggen mogten gebouwd worden.

Volgens het Voorloopig Verslag zouden zich de waterschapsbesturen ten onregte voorstellen, dat eene vaste brug over de rivier altijd een hinderpaal voor den afvoer van het ijs moet zijn, en zouden zij niet weten, dat de ondervinding hier te lande, die wel is waar nog niet ver gaat, tot nu toe het tegendeel heeft geleerd. De ijsbrekers aan de brug te Westervoort hebben bij den ijsgang van Maart 1855 uitnemend gewerkt; alle deskundigen zijn het, zegt het verslag verder, daarover eens, dat die brug destijds, wel verre van den ijsafvoer te belemmeren, dien integendeel bevorderd heeft.

Deze gunstige meening steunt vermoedelijk op het bekende rapport der directie van de Nederlandsche Rhijnspoorwegmaatschappij en van haren ingenieur, den tegenwoordigen hoofdingenieur van den waterstaat in de provincie Utrecht.

De Regering moet evenwel hieromtrent opmerken, dat in die gunstige meening niet zoo algemeen wordt gedeeld als in het Voorloopig Verslag wordt ondersteld.

Zoo wordt in een verslag over den watervloed, door een gecommitteerd lid van Gedeputeerde Staten van Gelderland, den 5 Mei 1855 aan zijne ambtgenooten uitgebragt, en waarvan een extract hiernevens als bijlage n°. 4 wordt overgelegd, eene tegenovergestelde meening voorgedragen, en het feit aangevoerd, dat de IJssel aan de benedenzijde van de spoorwegbrug 0.70 el lager stond dan aan de bovenzijde; bij de brug had dus eene opstuwing van 0.70 el plaats.

Hetzelfde feit vindt men vermeld en niet weêrsproken op bladz. 100 der vroeger vermelde „Beschrijving van den watervloed in Gelderland in Maart 1855 door Mr. L. A. J. W. baron SLOET, Griffier der Staten van Gelderland, en H. F. FIJNJE, hoofdingenieur van den waterstaat in dat gewest."

Er bestaat dus verschil van meening omtrent de uitwerking die de brug te Westervoort bij den ijsgang van 1855 heeft gehad, en dat is eene reden te meer voor de Regering om met de meest mogelijke omzigtigheid te werk te gaan, waar zulke overwegende belangen op het spel staan als waarvan hier de rede is.

Toen in 1827 sprake was van eene kettingbrug, met openingen van 100 el, te bouwen over de rivier de Lek bij Vianen, kwam, onder voorzitterschap van den Minister van Binnenlandsche Zaken VAN GOBBELSCHROY, een raad van den waterstaat te zamen, bestaande uit de navolgende leden: den administrateur van den waterstaat EWIJK, de inspecteurs-generaal J. BLANKEN Jz. en A. F. GOUDRIAAN, de hoofdingenieurs D. MENTZ, A. GOEKOOP en VYFQUAIN, zijnde de laatstgenoemde de ontwerper van de brug.

Na rijpe deliberatien kwam die raad eenparig tot het gevoelen, dat het ontwerp van den heer VYFQUAIN, voor zooveel de brug te Vianen betrof, veilig ondernomen kon worden, mits *nadat* de door den Raad aangegeven voorzorgen zouden zijn tot stand gebragt.

De Raad had rijpelijk overwogen de door *al* de leden gemaakte bedenking opzigtelijk de verhooging van den waterstand der rivier boven de brug tijdens ijsgang, met buitengewoon hoog opperwater vergezeld, en het gevaar dat daarin voor den noorder Lekdijk bovendams gelegen is.

Als voorzorgen, die den bouw van de kettingbrug moesten *voorafgaan*, had hij dien ten gevolge aangegeven het verhoogen van den noorder Lekdijk bovendams en het maken van eene zijdelingsche afleiding van den Rhijn naar de Merwede, volgens de plannen die voor deze werken bij de riviercommissie van 1821 waren ter sprake gebragt en waarvan de kosten op drie en vier millioen waren te ramen.

Daar nu de kettingbrug te Vianen slechts op *f* 180,000 was geraamd, en de voorzorgen die *vooraf* moesten gaan eenige milioenen vorderden, zoo kwam er niets van de zaak, en had het voor velen den schijn, als had men tot dien uitslag willen komen.

Zoo als in eene vroegere Memorie van Beantwoording werd medegedeeld, is in 1853 eene commissie van hoofdambtenaren van den waterstaat benoemd tot het beantwoorden der vraag, of het bouwen van bruggen over de Maas, de Waal, den Neder-Rhijn en Lek voor den aanleg van spoorwegen zonder te groot bezwaar kan worden toegestaan; zoo ja, welke punten daarvoor de geschiktste zijn en welke maatregelen van voorzorg moeten worden geboden.

Na drie dagen wisseling van denkbeelden heeft de commissie het bekende verslag uitgebragt, waarin onder andere het navolgende voorkomt.

De commissie stelde op den voorgrond, dat bij haar over het algemeen *eenig bezwaar* bestaat, met het oog op ijsgang, ten aanzien van het maken eener brug over de hoofdrivieren van het Rijk.

Op de vraag wat bij ijsgang zou plaats hebben, kon zich de commissie „de vrees niet ontveinzen dat de brug in *meerdere of mindere mate* bevorderlijk kan zijn aan ijsverstopping.

„Wel is waar zou het geven van wijde openingen aan de brug de aanleiding tot ijsverstopping *verminderen*; almede zou de plaats, waar de brug over de rivier gebouwd is, hierop grooten invloed hebben. De commissie was namelijk van gedachten, dat de plaats waar het bed der rivier smal, diep en beneden eene bogt gelegen is, en waar uiterwaarden bestaan, de meeste geschiktheid aanbiedt voor den bouw eener brug. Wegens den sterken stroom en de afwezigheid van ondiepten is bij smalle en diepe bedding de gelegenheid tot vorming van een ijsdam geringer. De bogt boven de brug gelegen geeft aan het ijs reeds eene natuurlijke belemmering, waardoor het vastzetten van het ijs tegen de brug minder waarschijnlijk wordt. De uiterwaarden geven de gelegenheid tot het bouwen der noodige doorlaatbruggen.

„Evenwel is het toch ook denkbaar dat de zamendrijving, die de afstroomende stukken ijs onder eene brug tusschen de pijlers ondergaan, eenige opeenhooping veroorzaakt, en wel te gereeder naar mate het afkomende ijs in groote hoeveelheid digt bijeen en reeds eenigermate opeengestapeld zich voortbeweegt. Het scheen aan de commissie toe, dat ter verkrijging van meerdere gerustheid ten aanzien van dit gevaar, iedere brug openingen moet hebben, elk van *minstens* 100 el wijdte, en dat zij met den onderkant minstens 4 el hoog moet gelegd worden boven den hoogst bekenden waterstand op de plaats van overgang, behoudens eenige wijziging naar plaatselijke omstandigheid.

„Behalve het maken van wijde openingen, sterke pijlers en diepe funderingen, meent de commissie dat nog noodzakelijk zijn het stellen vóór iederen pijler van de noodige ijsbrekers, bij duister met lantaarns verlicht."

Verder wordt door de commissie aangeprezen de verhooging en verzwaring der wederzijdsche dijken boven de brug, ter hoogte en lengte voor ieder ontwerp naar omstandigheden te bepalen.

De passage over de Lek te Vianen, waar ook genomen, levert, volgens de commissie, in alle veronderstellingen gevaar op; een spoorweg aldaar met bruggen aan te leggen wordt daarom door haar ontraden; evenzoo ontraadt zij in het algemeen den aanleg van bruggen op den Neder-Rhijn en Lek beneden Amerongen en op de Merwede te Gorinchem.

Daargelaten dat de Regering aan *twee* overgangen der rivieren de voorkeur blijft geven, heeft zij in de eenparige adviesen van zoo vele zaakkundigen ook redenen gevonden om aan de ontworpen lijn langs Culenborg haren bijval niet te mogen schenken.

Eene doorbraak toch van den Lekdijk bovendams kan 220,000 bunders land, waaronder groote en diepe droogmakerijen en vele steden in de provincien Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, in gevaar brengen, en van zulk eene ramp mag zij in geen geval buiten volstrekte noodzakelijkheid de verantwoording op zich nemen; zij kan dat te minder doen, dewijl, zoo eene doorbraak in de nabijheid van eene spoorwegbrug voorviel, het afdoend bewijs, dat de brug geen oorzaak van de ramp was, nimmer kan worden geleverd. Het gebeurde in Maart 1855 bij de spoorwegbrug te Westervoort levert daarvan het bewijs op.

Sommige leden, die eene rigting over Culenborg en Bommel in het algemeen belang voorstaan, hebben over de bezwaren aan den bruggenbouw in die rigting verbonden waterbouwkundigen geraadpleegd, met de plaatselijke gesteldheid ten volle bekend.

Al de voorzorgmaatregelen, door die deskundigen aangegeven en in het verslag vermeld, zijn geene andere dan die, welke de commissie van hoofdambtenaren van den waterstaat in 1853 hebben aanbevolen; zij openen dus voor de Regering geene nieuwe gezigtspunten en kunnen de vrees niet ontnemen dat er gevaar bestaat.

Ook de schrijver van het werkje: „*Nederland in deze eeuw van vooruitgang*," die in het verslag wordt genoemd, schijnt in die vrees te deelen als hij zegt:

„Hoedanig er ook gedacht worde over bruggen met of zonder beweegbaar gedeelte, zij verschaffen beide het bezwaar, dat zij, op welk punt der rivieren ook daargesteld en door welke voorzorgen ook verzekerd, nogtans belemmering bij ijsgang en ijsverstopping kunnen veroorzaken."

Toegestemd moet worden dat voor de beneden-districten, tusschen Lek, Waal en Merwede gelegen, eene doorbraak bij Culenborg minder nadeelig kan zijn dan wanneer zoodanige breuk in de dijken der Overbetuwe voorviel.

Maar de schaduwzijde van het ontwerp over Culenborg is, dat men ook den noorder Lekdijk bedreigt, dat men den spoorweg door het gebied der overstrooming moet leggen, waar wel eens 5 à 6 el water op het land stond. Het laat zich niet aanzien, dat, hoe groot ook de doorlaatbruggen in den ontworpen spoorwegdam genomen worden, in de belanghebbende districten de tegenstand zal te overwinnen zijn, dien dat project zal doen ontstaan als het meer van nabij bekend is en casu quo tot de uitvoering daarvan mogt zijn besloten.

Zij die de geschiedenis van den watervloed in 1820 nog kennen, zullen worden afgeschrikt door het denkbeeld dat de zoo snel van boven afkomende vloed tegen een spoorwegdam zal opkroppen alvorens tot de doorlaatbruggen te kunnen geraken.

Het is vermoedelijk aan eene verkeerde opvating toe te schrijven, dat in het Voorloopig Verslag wordt beweerd dat de Culenborgsche lijn het inundatie-terrein zal kunnen mijden en dus zoo vervaarlijk hoog en breed niet behoeven te zijn als men zich voorstelt. Zij die met de locale gesteldheid bekend zijn zullen ongetwijfeld van een ander gevoelen zijn, en weten dat bijv. in 1809 en in 1820 het vloedwater in de nabijheid van Culenborg op die landen, waardoor de spoorweg zou gelegd worden, eene hoogte heeft bereikt van 6.14 + AP. dat is ongeveer 5.50 el hooger dan het land.

In 1855 was de vloed aldaar slechts 4.43 el + AP., en wie kent de rampen niet waaraan de Culenborgsche polder toen blootstond?

Dat ook de lijn Arnhem-Nijmegen hare bezwaren heeft, zal de Regering niet ontkennen. Maar daar kan men aan den spoorweg eene geringe hoogte geven, zoodat hij bij doorbraak geen hinder aan den afvoer van het overstroomingswater aanbiedt en wederom zeer spoedig beloopen is, zoodra de doorbraak is beringd. Eene doorbraak is aldaar evenwel niet waarschijnlijk: de reeds zoo zeer versterkte dijken der Overbetuwe zijn nog voor ophooging en versterking vatbaar, en de rivierovergangen zijn op zoodanige plaatsen gekozen, dat zij volkomen voldoen aan de voorwaarden die ook in het Voorloopig Verslag worden aangeprezen. Blijft er dus eenig gevaar bestaan, het is als zeer gering te achten. Wiskunstige zekerheid kan hier evenmin als op elk ander punt worden gegeven; wil men die verkrijgen, men zie af van den bruggenbouw op de hoofdtakken van onze bovenrivieren.

Omtrent de bedenking, waartoe het defentiestelsel aanleiding gaf, zij het navolgende opgemerkt.

Had de Regering bij de behandeling van de zaak der spoorwegen alle andere belangen aan die der verdediging ondergeschikt kunnen maken, dan ware zeker eene dadelijke spoorwegverbinding van Utrecht op 's Hertogenbosch gekozen. Doch dan zou die verbinding *binnen* en *achter* de Nieuw-Hollandsche linie hebben moeten komen, en niet *vóór* en *buiten* die linie; waaraan geenszins de naam eener veilige militaire communicatie *onder alle oorlogsveronderstellingen* kan worden gegeven.

De in de concessien opgenomen lijnen zijn intusschen in geenen deele *nadeelig* voor de landsverdediging. Zij maken eene goede verdediging der Utrechtsche linie geenszins onmogelijk. Men vergist zich, zoo men meent dat plotseling een ander defentiestelsel zou zijn aangenomen dan het tot nu toe voorgestane.

De voorgestelde rivierovergangen in het westen en oosten des Rijks vallen geheel in het stelsel onzer defensie, wanneer de verdedigingswerken zullen zijn daargesteld die het bestuur van Oorlog, ook buiten opzigt der spoorwegen, nog hoogst noodzakelijk acht. Ten oosten en westen der Utrechtsche linie zullen daarom wel spoorweglijnen komen; maar die zijn er nu reeds. Dit zal echter den vijand nog niet zoo gemakkelijk in en achter die linie brengen. Daartoe zouden wij hem het gebruik dier spoorwegen moeten vrijlaten, de accessen niet verdedigen, de rivierovergangen onversterkt en onbezet laten, en dat alles opgeven zonder het bij den terugtogt onbruikbaar te maken.

Men bedenke tevens dat onbruikbaar gemaakte spoorwegen de slechtste wegen zijn voor militair gebruik, bijzonder voor artillerie en voertuigen.

III. Het heeft de opmerking getrokken dat de kosten van de spoorwegbrug over den Rhijn bij Arnhem zoo buitengewoon hoog geraamd zijn. De keus van het punt waar zij zou worden aangelegd noodzaakt tot die kosten, die men volgens de meening van een der leden grootendeels zou mijden, wanneer de brug zoo digt mogelijk bij Malburgen wierd gebouwd; ook in het belang der veiligheid van Arnhem werd dit denkbeeld voorgestaan.

Het voorloopig opgemaakte ontwerp blijft nog voor nader onderzoek en wijziging vatbaar. Intusschen kan omtrent de gemaakte bedenking het navolgende worden gezegd.

Dat de brug bij Arnhem zoo hoog werd geraamd is ontegenzeggelijk gedeeltelijk het gevolg van het gekozen punt van overgang op 4000 el beneden de stad Arnhem. Maar tot die vermeerdering dragen ook bij de voorzorg om zeer ruime doorlaatbruggen op de uiterwaarden te bouwen, waardoor het gevaar bij ijsgang, zoo men vertrouwt, geheel wordt overwonnen. Hierbij komt de groote hoogte waarop men de brug in het belang der stoomscheepvaart wenscht te leggen, en in de veronderstelling dat die welligt kan noodig geoordeeld worden om aan de bestaande tractaten te voldoen. Dat de brug te Nijmegen minder kost dan die te Arnhem is het gevolg der mindere breedte van de rivier. Dat zulk een groot verschil met de bruggen te Grave en te Zutphen bestaat, kan daaraan worden toegeschreven, dat laatstgenoemde bruggen met veel geringer afmetingen in breedte en hoogte kunnen volstaan. Bij de grootte der doorlaatbruggen, die men zich voorstelt bij de Arnhemsche brug te bouwen, kan in redelijkheid voor geene opstuiwing van water vrees bestaan, die zich op 4000 el zou doen gevoelen. Nadeel voor Arnhem is dus niet te voorzien.

Aanvankelijk had men de voorkeur gegeven aan eene rigting in de nabijheid van Malburgen. Eene nadere studie van het terrein, en bezwaren waarvan men geene oplossing vond, deden van die rigting afzien. Die bezwaren zijn: dat de brug niet wel kon gelegd worden op de hoogte voor de belangen der scheepvaart vereischt; de scherpe kromte en te gelijk vrij steile helling om van de brug tot het station van den Rhijnspoorweg te komen; en de moeijelijkheid om in de nabijheid van Arnhem, aan de zijde van de zoo gebouwde Velperstaat genoegzame ruimte te vinden voor de *drie* stations, die in dat geval in slechts *eene* rigting zouden te zamen komen. Buitendien zou op de stadswaarden en in den Malburgschen polder een lange en hooge dam met doorlaatbruggen moeten gemaakt worden, waardoor het te betwijfelen valt, of de geldbesparing, zoo die al plaats vond, wel zoo aanzienlijk zou zijn als men zonder het doen van nadere opnemingen en opmetingen zou kunnen onderstellen.

§ 8. DE ZUIDERLIJN.

I. Bij de behandeling van het vraagstuk, welke der beide steden, Venlo of Roermond, als aansluitingspunt met het Duitsche spoorwegnet moest worden gekozen, hebben eenige leden verklaard met genoegen te hebben gezien dat thans ook de lijn van Helmond op Roermond in het plan zou zijn opgenomen.

Bij die leden bestaat blijkbaar eene misvatting. In de concessie is evenmin thans als vroeger de lijn Helmond-Roermond opgenomen. Om de vroeger bijgebragte redenen blijft de Regering van gevoelen dat Venlo als uitsluitingspunt moet behouden blijven. De belangen van 's Rijks defensie vorderen het, en voor eene verbinding met het Duitsche spoorwegnet krijgt de lijn Venlo-Vierssen nog meerdere waarde dan te voren, nu de Pruissische Rhijnspoorwegmaatschappij zoo het schijnt van den aanleg van den spoorweg van Düren naar Schleiden heeft afgezien. In den „*Moniteur des intérêts matériels*" van 9 October jl. vindt men althans dit feit ver-

(*) Zie Rapport aan den Koning over de openbare werken 1854, bladz. 139 en volgg.

meld, en als reden opgegeven, dat de maatschappij, die zich met die van Keulen naar Crefeld (Nijmegen) heeft vereenigd, den spoorweg van Düren naar Schleiden als in strijd met hare belangen beschouwde.

II. In twee afdeelingen is teruggekomen op het verlangen dat de overtogt van het Sloe niet door middel van eene brug, maar over een dam mogt plaats vinden.

Gelijk op bladz. 12 der vorige Memorie van beantwoording werd gezegd, zal de Regering gaarne medewerken om de brug door een dam te doen vervangen en dan tevens den aanleg bevorderen van het vereischte kanaal van Middelburg naar Vlissingen. De Regering was geenszins met haar zelve in tegenspraak toen zij tevens wees op de wenschelijkheid om de *te verleenen concessie* voor den spoorweg, waarop van de zijde van Zeeland zoo zeer wordt aangedrongen, niet te verwikkelen met het leggen van een dam in het Sloe, het indijken der aanwassen die daardoor zullen ontstaan, en het maken van een kanaal van Middelburg naar Vlissingen. Bij deze werken toch komen andere belangen dan die van den spoorweg in aanmerking; concessie voor het kanaal is vroeger gevraagd. Zoo men dit alles vooraf wilde regelen, dan voorzeker zou de concessie voor den spoorweg eene niet gewenschte vertraging ondergaan. Wordt intusschen tot den aanleg van den spoorweg besloten, dan is de tijd gekomen om, zoo tot het uitvoeren der kanaalwerken nader vergunning mogt worden gevraagd, de verwezenlijking van die werken en van hetgeen daarmede in verband staat te regelen en te verzekeren: zoo doende zou de spoorwegbrug door eenen dam vervangen worden. Hierdoor zou evenwel, zooverre thans bij het Departement van Binnenlandsche Zaken kan worden beoordeeld, geenszins het geldelijk voordeel behaald worden waarop in het Voorloopig Verslag wordt gewezen.

Er schijnt bij het opmaken van het plan van 1851 niet genoegzaam gerekend te zijn op het verband dat er moet bestaan tusschen de werken van den spoorweg, die van het kanaal en van de havens te Vlissingen en te Middelburg, en op de vele inrigtingen en kostbare kunstwerken daartoe vereischt.

Toen er eenige jaren geleden sprake was van den Zeeuwsch-Limburgschen spoorweg, was men van de zijde van de concessionarissen ook bedacht op den aanleg van een kanaal van Middelburg naar Vlissingen en op de haven- en andere werken, die in verband daarmede zouden aangelegd moeten worden. De toen van die zijde genoemde cijfers wijken ver af van die, welke in het Voorloopig Verslag worden aangegeven.

Toen werd gerekend:

1°. voor een kanaal van Middelburg naar Vlissingen met al hetgeen daarbij behoort *f* 4,253,900; 2°. voor nieuwe havenwerken te Vlissingen in verband met het kanaal *f* 1,738,500, te zamen *f* 5,992,400. Stellende hierbij voor den dam in het Sloe *f* 607,600, dan verkrijgt men een totaal van *f* 6,500,000.

Destijds werd buitendien nog gewezen op den aanleg van sluizen te Vlissingen tot *voorbereiding* van eene binnenhaven en van dokken, waarvoor nog werd uitgetrokken *f* 1,750,000.

De uitvoering van die sluizen werd toen als zeer wenschelijk aangeprezen, althans in zooverre de latere uitvoering dier werken geene moeijelijkheden zouden ondervinden.

Volgens het ontwerp van afdamming van het Sloe zou de waterlossing van Walcheren eene belangrijke wijziging ondergaan, die den aanleg van nieuwe suatiemiddelen zou vorderen, en waarop bij het spoorweg-ontwerp was gerekend.

Het uiteenloopende der aangegeven cijfers zal voldoende zijn om de meening der Regering te billijken, dat het ontwerp van een kanaal en hetgeen daarmede in verband staat nog niet tot genoegzame rijpheid is gebragt, om de spoorweg-*concessie* daarmede te verwikkelen. De Regering erkent evenwel ten volle het nut dat door den aanleg van het kanaal kan worden gesticht.

§ 9. De voorkeur, die voor den aanleg van sommige lijnen aan de concessionarissen wordt gegeven, gaf op nieuw bij verscheidene leden stof tot bedenking.

De Regering vertrouwt dat het stellen van termijn aan de concessionarissen, zoo als in de onlangs gewijzigde voorwaarden van concessie is geschied, voldoende is om aan de geopperde bezwaren te gemoet te komen.

Te regt wordt in het verslag bovendien gewezen op de voordeelen die de voorkeur wettigen.

§ 10. DE FINANTIELE VOORWAARDEN DER CONCESSIEN.

I. De vraag wordt in het Voorloopig Verslag gedaan, of de begrootingen van de kosten van aanleg der banen en inzonderheid van de daartoe behoorende kunstwerken wel met de vereischte zorg waren opgemaakt.

Hierop wordt geantwoord dat aan de verschillende ontwerpen al de zorg is besteed waarvoor hunne behandeling onder de bestaande omstandigheden vatbaar was; dat de groote kunstwerken met bijzondere naauwgezetheid zijn nagegaan, en men alle redenen heeft om zich te vleijen dat de geleverde begrootingen volkomen de waarborgen geven die men verlangen kan.

Wat de verdedigingswerken betreft, ware het niet moeijelijk geweest eene som te vermelden voor de kosten, die ten behoeve van 's lands verdediging, ten gevolge van het maken der in de concessien bedoelde spoorwegen, zullen moeten worden gemaakt. Het is echter onmogelijk, die kosten eenigzins juist te ramen alvorens de rigting der spoorwegen bij de vestingwerken, en bij de rivieren, waarover, niet in de nabijheid van vestingwerken, bruggen zullen worden gemaakt, bepaald zij.

Vroeger is de kosten van verdedigingswerken voor den Zeeuwschen en den Zuiderspoorweg gesteld eene som van *f* 1,200,000, bestemd voor het veranderen van de werken te Vlissingen, te Bergen op Zoom, te 's Bosch en te Venlo, en het maken van werken bij de brug over het Hollandsch Diep. Er was ondersteld dat er te Breda en te Maastricht geen vestingwerken zouden behoeven te worden veranderd, vermits de nieuwe aan de aldaar bestaande spoorwegen zouden sluiten.

Het is niet waarschijnlijk dat er voor de kosten van die werken meer dan de gestelde som zal noodig zijn, als de wegen achter of zeer digt bij de vestingwerken gelegd worden, zoo als moet geschieden.

Voor den spoorweg van 's Bosch, over Grave en Nijmegen, naar Arnhem zullen verdedigingswerken geene andere werken worden vereischt dan die, welke te Nijmegen en in de Overbetuwe behooren te wezen, al wordt die spoorweg niet gemaakt, en eenige verandering van de vestingwerken te Grave, langs of achter welke de spoorweg behoort te liggen.

Bij Westervoort zijn verdedigingswerken noodig op den bestaanden, geheel onafhankelijk van den te maken spoorweg.

Voor den spoorweg van Arnhem, over Zutphen, Deventer enz., naar Groningen zullen de werken te Zutphen, te Deventer en van de stelling te Groningen zeker eenigzins moeten worden veranderd.

Ofschoon nu de kosten van die geheel onbekende werken niet kunnen bepaald worden, zullen zij toch vermoedelijk wel niet meer dan *f* 500,000 behoeven te bedragen.

Voor de kosten van al de verdedigingswerken, welke noodig zullen zijn ten gevolge van het maken van de in het ontwerp van wet vermelde spoorwegen, kan dan worden gesteld eene som van *f* 1,700,000.

Ten aanzien van de bezwaren, welke de onderwerpelijke ondernemingen ten laste van 's Rijks schatkist zal brengen, meent de Regering zich te mogen gedragen aan hetgeen door den Minister van Finantien aan het slot der redevoering, door hem bij de indiening der begrooting voor 1860 gehouden, is gezegd.

Het leveren eener ruwe berekening zelfs van de vermoedelijke opbrengst der hoofdlijnen kwam aan de Regering niet raadzaam voor, omdat men zich noodwendig daarbij te veel op het terrein der onzekere gissingen moet wagen.

Dat de aanleg van spoorwegen eene hoogst aanzienlijke vermeerdering van het getal reizigers ten gevolge heeft, heeft de ondervinding overal en ook hier te lande bewezen. En te regt wordt in deze paragraaph van het verslag herinnerd dat het belang van lijnen, die groote handelswegen kunnen worden, niet vooraf te berekenen is. Een en ander kan evenwel slechts na verloop van eenigen tijd plaats hebben. De onzekerheid, welke daarover bestaat, is echter groot; zij alleen is de reden, waarom een termijn van rente-garantie langer dan 25 jaren gevorderd wordt. Maar wat daarvan zij, welke ook de offers zijn die tot de volvoering der zaak worden gevorderd, de Regering, die zich de zwaarte dier offers geen oogenblik ontveinst, ze geenszins ligt telt of bemantelt, meent dat het zaak is daarvoor niet terug te deinzen. De ondervinding heeft het overtuigend bewezen hoe groot het nut is van spoorwegen. De pogingen der Regering om hare ondersteuning niet op eens zoo ver uit te breiden; om langzamerhand, van lieverlede, eerst het een en daarna het ander aan te vangen, hebben geen bijval gevonden; het is, haars inziens genoeg gebleken dat zoo min de natie als de Vertegenwoordiging geneigd waren, haar op dien weg te volgen. De vraag, of 's Rijks geldmiddelen *toelieten*, een meer omvattend ontwerp voor te dragen, kon niet ontkennend, die, of de daaruit voortvloeijende lasten *te zwaar* moesten worden geacht, kon niet toestemmend worden beantwoord. Evenmin kan ontkend worden dat, ook dan wanneer de zaak vermeerdering van lasten ten gevolge mogt hebben, de natie toch altijd het genot zal hebben van de indirecte en directe voordeelen, welke de spoorwegen onwederlegbaar zullen opleveren. De Regering geeft niet toe aan eenen ijdelen volkswaan, wanneer zij, lettende op de algemeenheid en op den nadruk waarmede de natie haar verlangen om spoorwegen te verkrijgen aan den dag legt, onbewimpeld en zonder iets te verzwijgen de aandacht vestigt op den prijs, zonder welken de voordeelen, welke men er te regt van verwacht, niet te verkrijgen zijn; wanneer zij geen twijfel laat bestaan omtrent de vraag, of niet het verlangde eene kostbare zaak zal wezen. Zij acht het verlangde goed den noodzakelijken prijs waard.

Ten aanzien van de subsidien voor kunstwerken meent de Regering te moeten doen opmerken dat in de concessie, waarin van dergelijke subsidien sprake is, de subsidien zijn gespecificeerd afzonderlijk voor de rivierovertogten in den weg van Rotterdam naar Maastricht, voor die in den weg van Arnhem tot Venlo, voor die in den weg van Tilburg tot Nijmegen enz.; en dat het in de bedoeling ligt, dat de twaalf millioenen voor de bruggen in eerstgenoemde lijn niet zullen mogen worden gebruikt voor de werken in de andere. Zoodanige overbrenging zou niet dan met toestemming van de wetgeving mogen plaats hebben.

Wat de zekerheid betreft, of de concessionarissen, indien de wet aangenomen wordt, in hunne onderneming zullen slagen, de Regering kan uit den aard der zaak niet anders dan afgaan op de verzekering, op goede gronden aan haar door die concessionarissen gegeven, dat zij vast vertrouwen, onder de bedongen voorwaarden het benoodigde kapitaal bijeen te zullen brengen. Of die verwachting bij den uitslag zal blijken juist te zijn geweest, hangt — het is te regt in het verslag opgemerkt — van de deelneming der kapitalisten af.

Wat men ook moge beweren, de Regering moet dat gevoelen van aanzienlijke bankiers als volkomen juist en gegrond beschouwen, volgens hetwelk van de zijde der kapitalisten aan geene *vaste* verbindtenissen zelfs te denken valt, zoodra het eene onderneming geldt, welke, om aangevangen te kunnen worden, de voorafgaande goedkeuring van de wetgeving behoeft. Dit is natuurlijk. Wie toch wil of kan zich verbinden om aanzienlijke kapitalen gedurende eenen zeer geruimen en geheel onzekeren tijd beschikbaar te zullen houden, zonder eenige zekerheid of de gestelde voorwaarden zullen worden aangenomen? Wanneer men de ondervinding raadpleegt, wanneer men ziet dat de concessionarissen die een waarborgkapitaal hebben gestort en terwijl al de voorwaarden volkomen vast stonden, toch hunne onderneming hebben moeten opgeven; ja zelfs dat ondernemingen, waarvoor het kapitaal ingeschreven was, toch weder te niet zijn gegaan, — hoe zou men dan kunnen verwachten dat eene ernstige beschikbaarstelling van kapitaal plaats vond zoolang *alles* nog *geheel* onzeker is? Men kan dan aan beloften, aan onderhandelingen, aan voorloopige inschrijvingen zelfs, maar niet aan *bepaalde* verbindtenissen denken.

De aanmerkingen, aan het slot dezer afdeeling herhaald, betreffende het gebrek aan mededinging, zijn meerendeels reeds in de vroeger gewisselde stukken behandeld. De Regering neemt de vrijheid zich aan het vroeger gezegde te gedragen. Mededinging is door haar niet uitgesloten geworden, maar het getal mededingers was uitermate beperkt, en, wat meer zegt, de voorwaarden, gesteld door hen, die naar de overtuiging der Regering de meeste waarborgen voor de uitvoering der zaak verschaften, verschilden niet noemenswaardig van elkander; terwijl de eindelijk vastgestelde voorwaarden altijd nog beneden de eischen bleven. Uit hetgeen reeds vroeger is gezegd, blijkt dat de Regering, na de belanghebbenden te hebben gehoord, getracht heeft, de aanvragers tot elkander te brengen en eene zamensmelting van vereenigingen te bewerken; doch dat die pogingen schipbreuk hebben geleden. Bij het groot verschil van inzigten over de strijdige belangen, bij de zaak betrokken, was dit trouwens niet te verwonderen. De Regering moest dus wel eene keuze doen.

Thans, nu die keuze naar hare beste overtuiging is gedaan, wordt er luide geklaagd over gunstbetoon en over onregtvaardige terugzetting. Men mag vragen, indien de beslissing anders gevallen ware, of dezelfde klagten niet van de andere zijde gehoord zouden worden. Zoolang het middel niet gevonden wordt om allen te bevredigen waar het strijdige belangen geldt, zal het aan die klagten niet ontbreken.

De weg, door de Regering ingeslagen, heeft dit voordeel voor de belanghebbenden, dat zij hunne reclames nog hebben kunnen doen hooren vóór dat de eindbeslissing door sanctie der wet gevallen is. Gesteld men had anders gehandeld; men had eerst de rigting der aan te leggen spoorwegen en de voorwaarden der ondersteuning onherroeppelijk vastgesteld en daarna openbare mededinging uitgelokt, — zou de Staat zich dan onvoorwaardelijk hebben mogen verbinden om het laagste aanbod aan te nemen? De Regering twijfelt zeer, of dit raadzaam zou worden geacht.

Doch de keuze, die dan gedaan had moeten worden, zou eene definitive keuze zijn geweest, en men zal geredelijk moeten erkennen, dat de verantwoordelijkheid, die deze aan de Regering zou opleggen, uitermate zwaar zou zijn geweest. En vond zij zich genoopt om schijnbaar voordeeliger voorwaarden niet aan te nemen, wanneer zij de overtuiging had dat het algemeen belang dit vorderde, het gekwetste eigenbelang zou gewis zijne stem niet minder luide hebben verheven dan het thans doet.

II. Vermits het aanbod van den heer REERINK c. s. eerst ingediend is den 21sten September 1859, zal het wel overbodig zijn aan te toonen, dat de Regering dat aanbod niet in ernstige overweging heeft kunnen nemen. Zij meent dan ook nu zich van een oordeel daarover te moeten onthouden. Zij bepaalt zich bij de opmerking, dat de som van 33 millioen, welke in de aanvrage voor kunstwerken wordt verlangd, lang niet toereikend zou wezen om de werken te bekostigen in de aanvrage vermeld. De aanvragers willen toch *al* de werken ondernemen, waarvan de kosten in het plan der Regering zijn geraamd op *f* 24,350,000, en bovendien de bruggen in den weg van Utrecht naar 's Hertogenbosch, welke, blijkens de hierboven gedane mededeeling, ruim *f* 16,000,000 zouden kosten.

Het zou zeer zeker eene bezwarende voorwaarde zijn, indien men, obligatien in plaats van aandeelen uitgevende, derhalve vaste renten garanderende, en niet uitdeeling aan aandeelhouders, die een belang bij de exploitatie en administratie van den weg hebben, daarvoor 4½ per cent rente moest besteden. Het zou immers dan voor den Staat veel verkieslijker zijn, bij eene dusdanige combinatie, het kapitaal zelf te verschaffen, vermits hij dan geen 4½ percent rente zou behoeven te besteden. Maar zou dit dan iets anders zijn dan aanleg van de spoorwegen op staatskosten? — een stelsel waartegen de Tweede Kamer zich bij herhaling zoo ernstig heeft verklaard. Voor zoover de Regering het plan kan beoordeelen, schijnt het de bedoeling der ontwerpers te zijn, de storting op de uit te geven aandeelen eerst dan te doen plaats hebben, wanneer de som van 60 millioen aan obligatien uitgegeven zou zijn; een denkbeeld dat voorzeker geene aanbeveling zou verdienen.

III. Ten aanzien van de vraag, in de eerste zinsnede dezer afdeeling behandeld, meent de Regering zich te mogen gedragen aan hetgeen bij I dezer paragraaph is geantwoord. Zij acht het ten hoogste onwaarschijnlijk dat er bepaalde en voldoende verbindtenissen worden aangegaan tot deelneming in de onderneming, zoolang de regeling der voorwaarden niet haar difinitief beslag hebbe gekregen. De zaak der spoorwegen is nu reeds ruim een jaar aanhangig: kan men aannemen dat kapitalisten zoo lang hunne fondsen beschikbaar zouden willen houden?

Ten aanzien van de bedenkingen over het bedrag van den te storten borgtogt meent de Regering zich te mogen gedragen aan hetgeen reeds in de vorige Memorie van Beantwoording door haar is gezegd.

§ 11. Na rijpe overweging van hetgeen ten aanzien van de bijdragen der provincien en gemeenten bij herhaling in het midden is gebragt, en bij de bedenkingen welke later dienaangaande zijn gerezen, is de Regering tot het besluit gekomen, af te zien van alle bijdragen van provincien en gemeenten ten behoeve dezer ondernemingen. Zij meent alleen hier nog te moeten bijvoegen, dat het ten eenen male onjuist is, te beweren dat van [illegible] zedelijke dwang is uitgeoefend om bijdragen van dien aard te verwerven.

§ 12. HET WETS-ONTWERP ZELF.

I. De bezwaren, door de meerderheid aangevoerd tegen het denkbeeld om in het dispositief der wet de rigting der aan te leggen spoorweglijnen op te nemen, wegen ook zwaar bij de Regering; zij vereenigt zich gaarne daarmede. Ten onregte wordt te dezer plaatse verwezen naar bladz. 7 van de vorige Memorie van Beantwoording, als of de Regering dáár te kennen had gegeven dat zij eene verandering der wet in dien zin *voor alsnog* niet raadzaam achtte. De aanhaling dier woorden is niet juist. Ter bedoelder plaatse dier memorie staat te lezen dat de Regering *geene vrijheid vindt om* ALSNOG *aan dit denkbeeld gevolg te geven.* Het verschil tusschen deze uitdrukking en die welke in het verslag wordt voorgesteld als die der Regering te zijn, men zal het moeten erkennen, is zeer groot.

II. Ook ten aanzien der bedenkingen omtrent den duur der rentegarantie vereenigt zich de Regering ten volle met het antwoord, daarop in het verslag zelf gegeven.

III en IV. De beantwoording der vraag, in n°. IV dezer paragraaph behandeld, moet natuurlijk van invloed zijn op de beantwoording van die in n°. III gesteld.

Wat de eerstbedoelde betreft, de Regering meent dat zij naar strikt regt wel bevoegd zou zijn om, met overleg van de concessionarissen, later wijzigingen in de concessie te brengen, voor zoover de bepalingen betreft die niet uitdrukkelijk aan de goedkeuring der wet onderworpen behoeren te worden. Maar zij zou meenen dat van die bevoegdheid geen gebruik zou mogen worden gemaakt ten aanzien van de slechts eenigzins gewigtige punten; zij zou zulks strijdig achten met de goede trouw, vermits toch de goedkeuring der wetgeving wordt gevraagd met het oog op de concessie, zoo als zij daar liggende.

Artt. 67 en 69 der concessien behoeven zeer zeker de bekrachtiging der wet niet. Bij het bepaalde voornemen der Regering om de bepalingen in die artikelen vervat zeer streng in het oog te houden, komt hunne opneming in de wet dus ook onnoodig voor. De opvatting omtrent de beteekenis der artikelen kan niet twijfelachtig zijn; de bevoegdheid dient te bestaan om, bij het rijzen bijv. van staatkundige verwikkelingen, den gestelden termijn met *zes* maanden te verlengen.

's Gravenhage den 26sten October 1859.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN TETS.

De Minister van Finantien,
VAN BOSSE.

Te Haarlem, bij JOH. ENSCHEDÉ EN ZONEN.